

177724-1
5

WOODRICK

5-6

1 9 3 5

НЖ Коми
1-1a

У Д А Р Ъ І К

ХУДОЖЕСТВОА СӨВЕТСКОЈ ЛИТЕРАТУРА
КОМИЖУРНАЛ

ЛЕЗО СӨВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛОН
КОМИ ПРАВЛЕНІЕ

№ 5—6

1935 во

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛСТВО

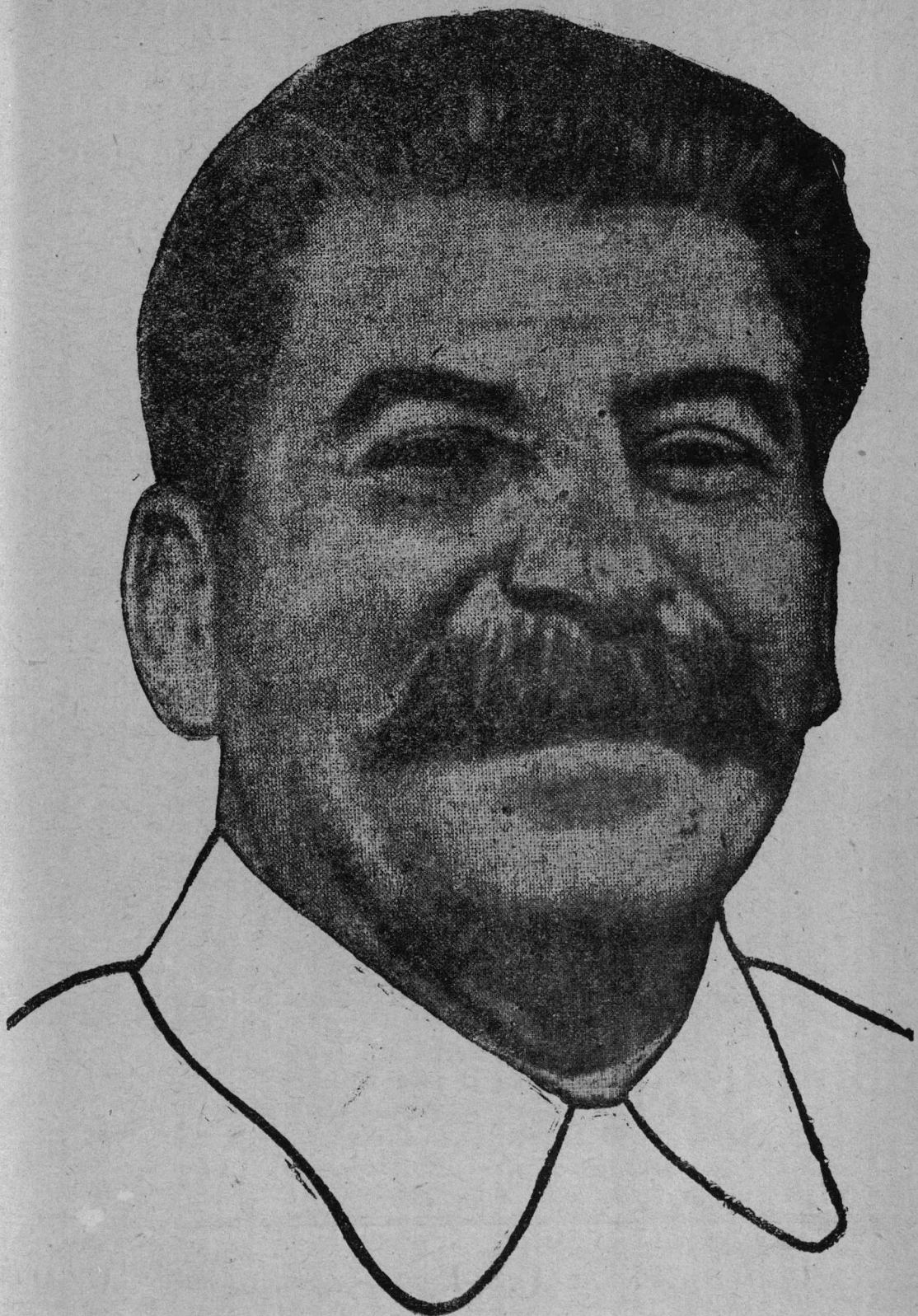
У Д А Р Н И К

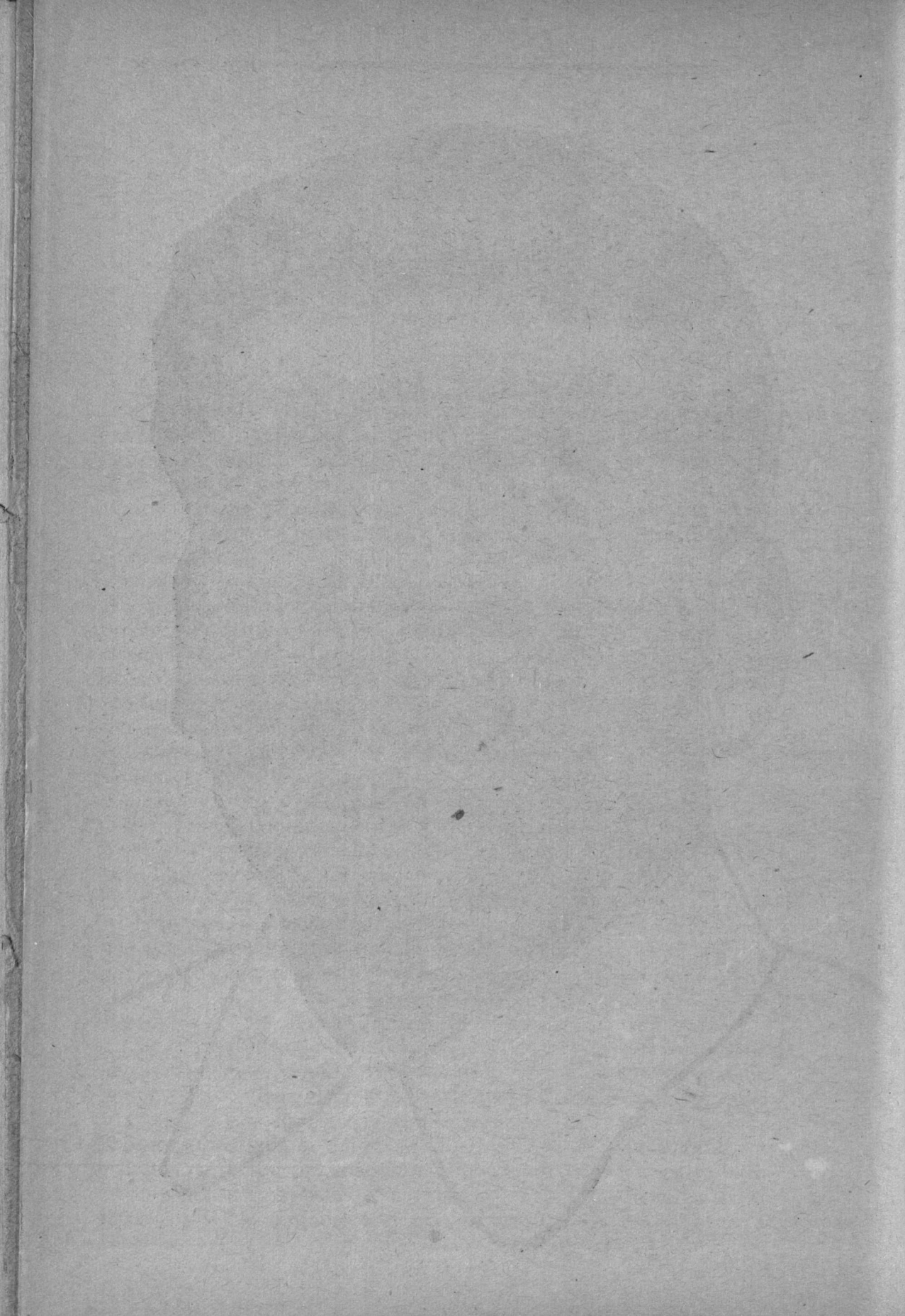
КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ

ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП
ПОД РЕДАКЦИЕЙ: М. ДОРНИНА (Отв. редактор),
И. ПЫСТИНА и И. ИЗ'ЮРОВА

№ 5—6

МАЙ—ИЮНЬ 1935 ГОД

И. В. СТАЛИН

КАДРЈАС РЕШАЈТӨНҮ СТАВСӨ

КРАСНӨЈ АРМИЈАСА АКАДЕМИКЈАСӨС ВЫПУСКАИПӨН КРЕМЉОВСКӨЈ ДВО-
РЕЧЫН 1935 ВОГА МАЈ 4 ЛУНГА РЕЧ

Јортјас!

Оз поџ отрицајтны, мыј бөрја кадас мијан вөліны гырыс успехјас кызі стрөйтөлствөын, сізі і управленьіеын. Такөд јітөдөн мијан вывті уна сорһитөны вескөдлысјаслөн заслугајас јылыс, вождјаслөн заслугајас јылыс. Налаы пунктөны (приписывають) ставсө, мијанлыс пөшти став вермөмјассө. Тајө, ҫерт, абу вернө дај абу вескыд. ҫелөыс абу сөмын вождјасын. Но ег та јылыс ме көсјы ескө талуя сорһитны. Ме көсјі ескө шуны һекымын кыв кадрјас јылыс, мијан кадрјас јылыс вообщесе да торјөн мијан Краснөј армијаса кадрјас јылыс.

Ті төданныд, мыј мијанлы важ кадсыс наследствөө коліс техника боксаң бөрө колөм, жынвыјө корысмөм да рөзөритчөм страна. Имперіалістическөј војна мунан һол воөн рөзөритөм да гражданскөј војна мунан кујім воөн мөдпөв рөзөритөм страна, жынвыјө грамотнөј јөзөн, улын техникаөн, промышленность торја оаҫисјасөн, кодјас вөлі вөјөны зев посһидік крестанскөј овмөсјас море пөвсө,—со кушөм страна колі мијанлы наследствөө важыслөн. Могыс сулаліс сыын, медым тајө странасө средһевековјө да пемыдлун релсјас вылыс вужөдны өнја индустрија да машиніҫірованнөј вјзму овмөс релсјас вылө. Могыс, кызі аҫданныд, серјознөј дај сөкыд. Вопросыс сулаліс тазі: һібө ми тајө могсө разрешітам меджеһыд срокөн да мијан странаын јонмөдам социализм, һібө ми сіјөс огө разрешітөј да секи мијан страна, коді техника боксаң слаб да культура боксаң пемыд, воштас ассыс һезавісімостьсө да пөрө имперіалістическөј ҫержавајаслы ворсанторјө.

Мијан страна вывті секи муніс техникаыс зев чорыда шыҫјаалаан кад. Оз вөлі тырмыны машинајас индустријалы. Ез вөвны машинајас вјзму овмөслы. Ез вөвны машинајас транспортлы. Ез вөв сіјө элементарнөј техническөј подулыс, кодтөг оз вермы лоны странаөс индустриалһөја вылногалөмыс.

Вөліны сөмын торја предпосылкајас тащөм подувсө лөсөдөм вылас. Колө вөлі лөсөдны первокласснөј индустрија сы вылө, медым сіјө вөлі вермө техническөја вылногавны не сөмын промышленность, но і вјзму овмөс, но і мијанлыс көрт-

туј транспорт. А та могоы колө вöлі мунны жертвајас вьлө да быдлаын пуктыны зев чорыд економіја. Колө вöлі економітны і сојом вылын, і школајас вылын, і мануфактура вылын, медем индустрија лөсөдөм вьлө чөжны колана средствојас. Техніка областын шыгјалөмсө бырөдөм вьлас мөд туј ез вөв. Тајі велөдліс міјанөс Ленин, і мі тајө ужас мунім Ленин тујөд.

Гөгөрвоана, мыј тащөм ыжыд да сөкыд ужас оз поч вöлі виччысны дорыв да өдјө шедан успехјас. Тащөм ужад успехјасыд вермасны петкөдчыны сөмын кымынкө во мыгті. Та вөсна быт колө вöлі вооружітчыны јон һервјасөн, большевистскөј выдержкәөн да упорној терпеліејөн, медем венны первојја һеудачајассө да пыр өтарө мунны воҙө ыжыд целлаһ, шатлағөмјас да ескытөмјас асланым радјасын лөттөг.

Ті төданныд, мыј мі тајө ужсө нуөдім тащөм ногөн. Но ез став міјан јортјаслөн тырмы һервјасыс, терпеліеыс да выдержкәыс. Міјан јортјас пөвсын суріны сешөм јөз, кодјас первојја сөкыдјас бөрас-жө кутісны чуксавны бөрыһтчыны. Шулоһны, мыј „коді важсө кақтыштас — сылыс еінсө перјыны“. Тајө, дерт, верно. Но мортлөн ем памет да міјан ужјаслы итојас вөчигөн быт кақтыштан важ јывыс. (Залын кыпыда вөрөм). Сің вот, вөліны міјан јортјас, кодјас повчісны сөкыдјасыс да кутісны чуксавны партијаөс бөрыһтчыны. Најө шулісны: „мыј міјанлы тіјан индустриализацијаыд да коллективизацијаыд, машинајасыд, сөд металлургијаыд, тракторјасыд, комбайнјасыд, автомобилјасыд? Сетінныд ескө мед унжык мануфактура, һөбінныд ескө мед унжык сырјо шірпотреб вөчөм вьлө да сетінныд ескө мед јөзыслы унжык став сешөм посһидторјассө, мыјөн мича јөзыслөн оласногоыс. Міјан бөрө колөм дырјі индустрија лөсөдөмыд да јешщө первокласној индустрија лөсөдөмыд — өпасној мөвпјас“.

Дерт, мі вермам ескө 3 мільард шәйт валутасө, кодөс шедөдім зев чорыд економіјаөн да вијим ассыным индустрија лөсөдөм вьлө — мі вермім ескө сіјөс пуктыны сырјо импортырујтөм вьлө да паскыда потреблајтан предметјас вөчөмсө өдәдөм вьлө. Тајө сің-жө аслыс сама „план“. Но тащөм „план“ дырјыд міјан ескө ез вөв һи металлургија, һи машиностројеліе, һи тракторјас да автомобилјас, һи авиација да ланкјас. Мі ескө лоім оружјөтөмөс ортсыса врајас возын. Мі ескө орөдім міјан странаын социализмыс подувјассө. Мі ескө лоім пыщкөсса і ортсыса буржуаціја ордын пленын.

Тыдалө, колө вöлі бөрјыны тајө кык план костыс: бөрыһтчан план костыс, коді нуөдіс дај ез вермы һе нуөдны социализм пораженіеө, да наступајтан план костыс, коді нуөдіс да кың, төданныд, вәјөдіс міјан странаын социализм победаө. Мі бөрјім наступајтан плансө да мунім воҙө ленинскөј туј куға, тајө јортјассө зырөмөн, кыңи сешөм јөзөс, кодјас муртса аңәһны вöлі сөмын асланыс һырувсыныс, но

куңоны вәли сіннысә мјан странаын матысса воғә оләм (будущее) былә, мјан странаын социализм воғә оләм былә.

Но тајә јортјасыс ез колтчывны критика кежыс да пассивнәја пыксом кежыс. Најә грәһитисны мјан былә централнәј комитетлы паныд партијаын восстанјје кыпәдәмән. Сыыс унжык, најә грәһитлисны мјан пәвсыс кодеурә былә пулајасән. Најә, тыдалә, арталисны мјанәс повәәдны да заставитны мјанәс кежны леңинскәј туј вылыс.

Тајә јәзыс, тыдалә, вунәдисны, мыј ми большевикјас — аслыс сикас јәз. Најә вунәдисны, мыј большевикјасәс он повәәд һи сәкыдјасән, һи грәһитчәмјасән. Најә вунәдисны, мыј мјанәс дорис Великәј Ленин, мјан вожд, мјан учитель, мјан баһ, кодә ез төдлы дај ез признајтлы тышын поләм. Најә вунәдисны, мыј кымын јона локаләны врагјас да кымын јонжыка усәны истерикаә партија пышса прәтивникјас, сымын јона камитчәны был тыш нуәдәм былә большевикјас да сымын әдјәнжык мунәны најә воғә.

Гәгәроана, мыј ми егә и мөвпышталәј кежны леңинскәј туј вылыс. Таыс-на унжык, тајә туј вылас укрепитчәмән ми јешщә-на әдјәжык мөдим мунны воғә, туј вылыс став да быдсикас падмәдан торјассә чышкәмән. Збыл, такәд щәщ мјанлы ковмис пәпутәә тајә јортјас пәвсыс кодеурәлыс бокјассә песны. Но такәд һинәм-һин он вәч. Лоә признајтны, мыј ме тајә уж бердас сә-жә пуктыли кәс (Бурнәј апләдисментјас, „ура“ горзәмјас).

да, јортјас, ми увереннәја да әдјә муним мјан странаәс индустриализирүтан да коллективизирүтан туј куәа да әни тајә тујсә повә-һин лыдәыны прәдјитәмән.

Әни быдән-һин признајтәны, мыј тајә туј вылас ми шедәдим јона гырыс успехјас. Әни быдән признајтәны, мыј мјан ем-һин ыжыд вына да первокласснәј промышленность, ыжыд вына да механизированнәј вәчму овмәс, паскалыс да әдјә содыс транспорт, организованнәј да зев бура оснаститәм Краснәј армја.

Тајә лоә, мыј техникаыс шыгјалан кадсә ми кызвыннас бырәдим-һин. Но техникаыс шыгјалан кадсә бырәдәм бәрын ми пәрим был кадә, ме ескә шуј, шыгјалан кадә јәзыс, кадрјасыс, ужалысјасыс, кодјас куәоны оседлајтны техникасә да јоткыштны сјәс воғә. Феләыс сыын, мыј мјан емәс фабрикајас, заводјас, колхозјас, совхозјас, армја, став тајә ужыслы ем техника, но оз тырмыны јәз, кодјаслән ем тырмымән опыт, сы былә, медым пәзыртны техникаыс ставсә сјәс, мыј повә сетыс пәзыртныс. Војдәр ми шулывлим, мыј „техника решајтә ставсә“. Тајә лозунгыс отсалис мјанлы сы боксаһ, мыј ми бырәдим техникаыс шыгјаләм да ләсәдим ужалан быд отрасмын зев паскыд техничәскәј подув мјанлыс јәзәс первокласснәј техникаән вооружитәм былә. Тајә зев бур. Но тајә јона да јона-на абу тырмана. Медым техникатә вәјәдны дви-

жеңіеө да пыдөсөзис сiјөс iспользутны, колөны техникаөн овладејтөм јөз, колөны кадрјас, кодјас кужөны освоитны да iспользутны тајө техникасө iскусство став правiлөјас сертi. Техника, кодөн ез овладејтны јөз, сiјө кулөм техника. Техникаөн овладејтөм јөз журнуөдөмөн техника вермас дај должен сетны чудесајас. Мијан первокласснөј заводјасын да фабриқјасын-кө, мијан совхозјасын да колхозјасын, мијан Краснөј армияын-кө ескө вөліны тырмымөн мында кадрјас, кодјас кужисны оседлајтны тајө техникасө, мијан страна бөгтiс ескө эффектсө кујим мында да нол мында унжык, мыјда сылөн ем өнi. Со мыла упорсө колө вөчны өнi јөз вылө, кадрјас вылө, техникаөн овладејтөм ужалысјас вылө. Со мыла важ лозунгсө — „техника решајтө ставсө“, кодi лоө-нын петкөдлыгөн колөм кадколастсө, кор мијан вөли техникаыс шыгјалөм, колө өнi вежны выл лозунгөн, лозунгөн сы жылыс, мыј „кадрјас решајтөны ставсө“. Таын өнi главнөјис.

Поэ-ө шуны, мыј мијан јөз тырвыјө гөгөрвоисны да вежөртисны тајө выл лозунгысыс велiкөј төдчанлунсө? Ме ескө тајөс ег шу. Мөднөгөнсө ескө мијан ез вөв сещөм безобразнөј отношеңијеыс јөз дiнас, кадрјас дiнас, ужалысјас дiнас, кодөс щөкыда ағзам мијан практикаын. „Кадрјас решајтөны ставсө“ лозунгыс требујтө, медем мијан веккөдлысјас петкөдлисны медега төждысана отношеңије мијан „посны“ i „гырыс“ ужалысјас дiнө, көт кущөм јукөдын најө ужалисны, медем быдтисны најөс төждысөмөн, отсалисны налы, кор најө нуждајтчөны отсөггыс, ошкисны најөс, кор најө петкөдлөны медрөзға успехјас, выдвiгајтисны најөс вөзө да с. в. А өд мијан збылыссө велуна случајын ем ужалысјас дiнө бездушно-бюрократическөја да веккыда безобразнөја относiтчан фактјас. Тајөн i вiставсө, мыј сы пыддi, медем јөзсө iзучајтны да сөмын iзучiтөм бөрас пуктыны најөс постјас вылө, щөкыда шыбласөны јөзнас пешкајасөн моз. Донјавны машинајас да рапортујтны сы жылыс, мыјда мијан ем техникаыс заводјасын да фабриқјасын—велалисны. Но ме ог төд нiөтi случај, көн ескө сещөм-жө окога пырыс рапортујтисны сы жылыс, мыјда јөз mi быдтiм сещөмтө кадколастас да кығi mi отсавлiм јөзысы сыын, медем најө быдмисны да камiтчисны ужас. Мыјөн тајө вiставсө? Вiставсө тајө сiјөн, мыј мијан јешщө ез на велавны донјавны јөзсө, донјавны работнiкјассө, донјавны кадрјассө.

Мем төдвылө угi өтi случај Сiбириыс, көн ме вөли өтi кадө ссылкаын. Стелөыс вөли тулысын, ытва дырјi. Морт комын мунисны ју сајө бушутчыс ыжыд јуөн нуөм вөр кутавны. Рытлаңыс најө бөр локтисны сiктө, но өтi јорттөг. Јуалөм вылө, көн-нө комынөдыс, најө равнодушнөја вочавiзисны, мыј комынөдыс „колi сетчө“. Менам јуалөм вылө: „кығ-нө сiғ колi?“ — најө сещөм-жө равнодушнөја вочавiзисны: „мыј-нө сенi јешщө јуасны—вөјiс тыдалө“. Да сен-жө на

пöвсыг öтi кутiс кытчöкö термасны, шуöмөн, мыј „колö ескö мунны кöбылатöс јуктавы“. Менам упрекајтöм вылö, мыј најö скöвiнасö мортјас дорыс жалiтöны јонжыка, щöщ ставөн ошкiгөн на пöвсыг öтi секи вочавiцiс: „мыјнö мiјанлы жалiтны најöс, јöзтö? Јöзтö вöчны мi пыр вермам. А вот кöбылатö... заводiтлы вöчны кöбылатö“ (зaлын кыпыда вöрöм). Со тiјанлы штрiхыс, гашкö, омöла тöдчана, но зев характернöј. Меным кажiтчö, мыј мiјан кодсурö вескöдлыгјаслөн јöз дорö, кадрјас дорö равнодушнöја относитчöмыс да јöзöс донјавны кужтöмыс ем јöзөн јöз дорö страннöја относитчöмлөн колас, кодi тыдовтчiс сöмын-на вiстaлöм епизодыс ылыс Сiбiрын.

Сiз вот, јортјас, кöсјам-кö успехјасөн бырöдны јöзыс шыгјалöм да шедöдны сiјöс, медым мiјан страналөн вöли тырмымөн лыда кадрјас, кодјас вермöны јöткыны вöзö техника да лезны сiјöс ужö—мiјанлы колö медвöз велавны донјавны јöзсö, донјавны кадрјас, донјавны быд ужалыгöс, кодi способнöј вајны пöлза мiјан общöј делöлы. Колö, медбöрын, гөгöрвоны, мыј став ценнöј капiталјассыс, кодi ем мiрын, медса ценнöј да медса решајущöј капiталөн емöс јöз, кадрјас. Колö гөгöрвоны, мыј мiјан öнiја условiејас дырјi „кадрјас решајтöны ставсö“. Лоасны мiјан бур да уна лыда кадрјас промышленостын, вiзму овмöсын, транспорт вылын, армiяын—мiјан страна лоас непобедимöјөн.

Оз-кö лоны мiјан тащöм кадрјасыс — пондам чотны кыкнан кокнаным.

Ассым вiстaлöмöс помалiгөн лезöј кыпöдны тост мiјан академикјас — Гöрд армiјаса выпускникјас здоровје да успехјасөн ужалöм вöсна! Сiја тiјанлы успех мiјан странаöс дорјöмсö котыртан да вескöдлан ужын.

Јортјас, тi помалiнныд высшöј школа да бостiнныд сенi первојја закалка. Но школаыд — сiјö сöмын на лöсöдчан шупöд. Кадрјаслөн прамöј закалкаыс лöө ловја уж вылын, школа ортсыын, сöкыдјаскöд тыш вылын, сöкыдјассö венiгөн. Помнитöј, јортјас, мыј сöмын сiјö кадрјас бурöс, кодјас оз повны сöкыдјасыс, кодјас оз зөбөсаны сöкыдјасыс, а, мöдарö,— мунöны паныд сöкыдјасыслы сы могыс, медым венны да бырöдны најöс. Сöмын сöкыдјаскöд тышын дорсöны прамöј кадрјас. А мiјан армiјалөн-кö тырмымөн мында лöө прамöј закалоннöј кадрјасыс, сiјö лöө некöдөн вермытöм.

Тiјан здоровје вöсна, јортјас! (Став заллөн гора аплöдiсментјас, ставөн сувтöны да „ура“ гораагорзöмөн чолöмалöны СТАЛИН јортöс).

П. ПОСТЫШЕВ

УКРАІНАСА СӨВЕТСКӨЈ ЛІТЭРАТУРАЛӨН ТУЈАС

УКРАІНАСА СӨВЕТСКӨЈ ПІСАТЭЛЈАС СОЈУЗСА ПРАВЛЭНІЈЕ ПЛЭНУМ ВЫЛЫН РЕЧ

Јортјас! Украінаса пісателјаслөн сјезд да пісателјаслөн ставсојузса сјезд індісны озыр творческөј ужалы программа бурауна во чөж кежлө. Сы вөсна ассым могсө ме аҗа Һе сыын, медым сувтөдны тіјан во җө кушөмкө выл творческөј вопросјас. Меным вөлі ескө окота сорһі тыштны сїјө політїческөј обстановка јь вьыс, кушөмын ужалөны өні да ковмас ужавны матыса кадын українаса сөветскөј пісателјаслы. Сїјө обстановкасө төдөмлуныс кутө вывті ыжыд төдчанаун тіјан сојуз пышкын колана взаімоотношенїејас лөсөдөмын да жужыд ідејаа, збылыв художественнөј творчество паскөдөмын.

Оз поҗ, сөмын, гөгөрөоны сїјө політїческөј обстановкасө, оз поҗ вескыда індыны мїјанлыс могјас художественнөј літэратура областын, он-кө көҗ пырмуніг моз віҗөдлы сїјө туј вылас, кодөс муніс аслас сөвмөмын українаса сөветскөј літэратура. Сөветскөј украинскөј літэратура оформітчіс да сөвміс чорыд классөвөј тыш пышкын дај ачыс вөлі өтїк медеа јос участокөн сїјө тышыслөн Українаын.

Артыштөј, јортјас, медвојдөр, мыј сорһыс муно українаса сөветскөј літэратура јылыс, көні (Українаас) гражданскөј војна муніс торја јоса, көні классөвөј враг соціалїзм стрөітөмлы паныда тышсө нуөдіс һаҗї-

оналізм флаг улын. Українаын чукөртчісны уналыда комасјас пролетарїат дїктатураөн жугөдөм контрреволюціоннөј оргаңзаціјаслөн да партїјаслөн. Зев щөкыда классөвөј врагөс котыртілісны дај котыртіоны інтервентјаслөн разнөј сікас штабјас, кодјас зімөны торјөдны Українаөс Сөвет Сојузыс да вылыс сїјөс закабалітны помешікјас да капіталістјас власть улө. Гөгөрөвана, мыј Українаын классөвөј тыш муномлөн тајө аслыссікаслуныс ез вермыны Һе төдчыны українаса літэратура сөвмөм вылө.

Абу сөкыд гөгөрөоны, мыј вөсна классөвөј враг зев чорыда кутчысіс аслас поҗїціјасө художественнөј літэратураын. Врагјас быднөг зілісны јонмөдны асыныс поҗїціјассө ідеологіческөј фронтвывса тајө участокын, өд најө гөгөрөолісны художественнөј літэратуралыс массајас сознаңїе вылө воздејствуйтөмын ыжыд вынсө. Аслас кадын художественнөј літэратура сетліс врагјаслы поҗанлун маскірујтны асыныс збылыв політїческөј зілөмјассө, кодөс вөлі вескөдөма сөвет властлы паныд, соціалїзм стрөітөмлы паныд. Мыј тор врагјаслы ез удајтчыс нуөдны вескыд контрреволюціоннөј пропагандаөн, налы сїјөс ез ещаыс удајтчыс сујны художественнөј образјас формаөн. Бөстөј, шуам, тіјанлы

быдёнлы тѳдса сещѳм произведѳнїејас, кызї „Народнїй Малахїй“ Кулшлыс, „Усмїшкї“ — Остап Вышналыс, лїбѳ „Гїас було трѳе“ — до свїтнѳлыс. Тајѳ произведѳнїејассѳ уна во чѳж разѳдалїсны бїблїотекајасын, школајасын. Гѳгѳрвоана, мыј тајѳ націоналїстїчѳскѳј пропагандаыс вермїс уна во чѳж мыждытѳг гулајтны медсасѳ сы восна, мыј тајѳ произведѳнїејасас контрреволюціоннѳј їдејајассѳ вѳлі суса зѳбѳма художественнѳј образјасѳ. Тајѳ ставыс вїсталѳ мїжанлы, мыј вѳсна врг торја выманїе вескѳдїс художественнѳј лїтература вылѳ, мыј вѳсна бурещ тајѳ участкас вѳлі чукѳртѳма сылѳн велуна кадрјас.

Ставыс, лїбѳ пѳштї став їдеологјасыс украинскѳј кулаклѳн, став сїјѳ Јѳфремовјасыс, Нїковскѳјјасыс Чеховскѳјјасыс і мукѳд представїтелјасыс украинскѳј націоналїстїчѳскѳј їнтеллїгенціјалѳн суїсїсны художественнѳј лїтература областѳ кызї писателјас, лїтературоведјас, лїтературнѳј їсторїкјас, критїкјас. 1919-1923-ѳд војасын-нїн націоналїстїчѳскѳј контрреволюціјасатајѳ зубрјаслѳн вѳліны котыртчѳм јачејкајас, кызї „АСПїС“ (писателјаслѳн ассоціаціја), „Ланка“ да бурауна мукѳд оргањзаціјајас, а бѳрынжык Украинаѳс „мездѳм“ куза контрреволюціоннѳј сојузлѳн (СВУ) лїтературнѳј группа.

Мїжанлы враждебнѳј націоналїстїчѳскѳј элементјаслѳн-кѳ революціја бѳрса украинскѳј лїтература кыптан первојја војасѳ-нїн вѳліны опытнѳј, оргањзованнѳј кадрјас, то зїк мѳд делѳ вѳлі украинскѳј лїтератураын мїжан сѳветскѳј кадрјаскѳд. Медса војдѳр сещѳм кадрјасыс вообшче вѳліны еща. Сїјѳ кадрјасыс, лїтератураѳ поздыѳм буржуазнѳј націоналїстїчѳскѳн налыс быдмѳмсѳ нарѳснѳ падмѳдѳм вѳсна

лыд боксањыс дај кыз художњїкјас, сѳвмїсны нѳжїѳ.

Гѳгѳрвоана, мыј украинскѳј лїтератураын сѳветскѳј вынјаслѳн да мїжанлы враждебнѳј вынјаслѳн тащѳм соотношенїеыс лїтература сѳвман первојја кадас сѳктѳдїсны пролетарїатлыс да партїјалыс лїтературнѳј процесс вылѳ влїянїе сѳ, сѳктѳдїсны ѳткымын шатласыс украинскѳј писателјас пѳвсыс націоналїстїчѳскѳј пережїтокјас венѳмсѳ да сѳкыда їнмїсны сѳветскѳј украинскѳј писателјасѳс быдтѳм вылѳ, украинскѳј лїтература во зѳ сѳвмѳм вылѳ.

Лїтературнѳј полїтїкаын подувја вѳпросјас

Завѳдїтлыны-кѳ јукны сѳветскѳј украинскѳј лїтературалыс сѳвмѳмсѳ торја етапјас вылѳ, то, мем кажїтчѳ, по зїс ескѳ лыдѳны кујїм сещѳм основнѳј етапјас.

Первојја етап шымыртѳ, прїмернѳ, кадколаст НЕП-ѳ вужѳмсањ да пѳштї восстановїтелнѳј кад помѳз. Мыј тѳдчанаыс Украинаын тајѳ кадколастса обшчеполїтїчѳскѳј обстановкаас? Граждѳнскѳј војна помалѳм бѳрын, кодї Украинаын мунїс торја јѳса, партїја бостчѳ народнѳј овмѳс восстановїтѳмѳ. Мунѳ фабрїк-заводјасѳ, шахтајасѳ їмперїалїстскѳј да граждѳнскѳј војна дырїї разавлѳм пролетарїјјасѳс чукѳртан процесс. Кыпѳдсѳ вїзму овмѳс. Соціалїзм стрѳїтан став участокјасын паскѳдчѳны творчѳскѳј вынјас українаса рабочѳјјаслѳн да став ужалыс крѳстѳналѳн. Партїја топыда бостсѳ Украинаын культурнѳј процессѳн вескѳдлѳмѳ.

НЕП-ѳ вужѳм, сїјѳ каднас капїталїстїчѳскѳј элементјаслѳн сїктын і карјасын быдмѳмыс вымыс бордјалѳны украинскѳј націоналїстїчѳ-

скöй контрреволюцијаос нађејассö. Чужö нађеја совет власт переродитчöм вылö, сы вылö, мыј оз-кö удайтчы совет властöс путкымтны восса тышыи, то, гашкö удайтчас сiјöс пыщкöссаыи разны. Заводитчö „гменовеховстволөн“ полоса. Тöд-са украинскöй националист-емигрант Јулиан Бачинскiј гiжö тајö каднас:

„Болшевикјаслөн вым економическöй политикаыи сетö позанлуи Украинаыи быдмыны вым, збым-выв украинскöй капитализмлы да сiјö културалы. Колö пужны сосјас да бостчыны ужö“.

I збымыи, украинскöй национализм-лөн идеологияс пондисны соснысö пужавны, кутчыисны „ужö“. Вооны емиграцияыи Никовскiј да велуна мукöд идеологияс украинскöй национализм-лөн да совет властлы лойялыност марка улыи заводитöны паскöдны националистическöй уж, зi-лöны вескöдны партијаон нуöдан украинизацияос национализм вiчö.

Став тајö процессясы азисны асыныи петкöдчöм украинскöй литературалыи. Советскöй украинскöй литература вöчалiс секi сöмын-на асыи медвоzza воквојас. Пролетарскöй литературалөн кадрјас да збымыв советскöй писателјас сiјö кадас вöлины зев-на еща лыда. Украинскöй литератураса аытi советскöй лагерын мi аздам национализм-лыи сещöм зубрјасöс, кызи Јефремов, Никовскiј, Старiцка-Чернахивска, Чеховскiј, Iвченко, кодјас бöрынжык оформитчiсны СВУ литературнöй группаö, а сiз-жö сiз шуе-на неоклассикјаслыи группа—Черов Могiланскiј да мукöд.

Тајö етапас медса тöдчанаыи сi-јö, мыј тышыи мунiс не сымында сiјö либö тајö художественнöй произведенијејас либö художественнöй образјас гöгöр, а медјонасö сещöм вопросјас гöгöр, кушöмөн колö ло-

ны советскöй украинскöй литературалы, кушöмöс сылөн мојасыи, кушöмöс сылөн сöвман тујасыи. Мöд-ногөн-кö шуны, тышыи тајö кад-наи мунö не сымында художественнöй творчество вöпросјас гöгöр, а, медјонасö, позö-кö сiз шуны, литературнöй политика вöпросјас гöгöр.

Тышыи паскалö сещöм подувја вöпросјас гöгöр, кызи советскöй украинскöй литературалыи СССР-са мукöд iзјасса да торја-нын роч литература дiнö отношеније јылыи; украинаса советскöй литературалөн рытывывса буржуазнöй литература дiнö да украинскöй литературнöй наследство дiнö относитчöм јылыи; литературнöй творчество да политика костын отношеније јылыи; кушö-мөн колö лоны советскöй писателлы да кушöм колö лоны сылөн, шуам, общественнöй мъеније дiнö вiчöдöмыи да с. в.

Художественнöй литературалыи став тајö подувја вöпросјас вылас националистическöй элементјас да КП(б)У-ын налөн шумскiстско-хвымевiстскöй агентура сетлисны асыныи вочакывјас. Кызи најö вiс-тавлiсны тајö јуалöмјас вылас? А со кызи: былöжык Москваыи да роч литератураыи, мiжанлы кiнöмö налыи велöдчыны, вескöдчы буржуазнöй запад вылö; подлиннöй художыи-кыи оз ков лыддыины общественнöй мъенијекöд, сiјö сулалö вылынжык став iззсыи, кодјас на вылнаöз е-на быдмыны; художественнöй творчестволы колö лоны политикаыи свободнöйөн, колö дорјыны „чiстöй“ искусство, кодi свободнöй партијно-стыи да тенденциозностыи да с. в.

Öни, 1935-öд воын, кiнöмла-нын торја вiставлыны, мыј став тајö сiмволјасыи „чiстöй“, „емоционал-нöй“ искусствоылөн, кодöс дорјисны

Јефремовјас да налѡн шумскіѣтско-хвѣлевіѣтскѡј агентураыѣ партіјаын, вѡлі сѡмын маскаѡн, меѣым вевѣтѣыны націѡналіѣтјаслыѣ збыл-выв зілѡмјассѡ: ѣѣцѣыштны партіја кыѣ ліѣтературнѡј процессѡн вескѡдлѡмсѡ; чужны заводіѡтмеањыѣ пѡдѣтыны сѡветскѡј украинскѡј ліѣтературалыѣ отрадсѡ; тупкыны работѡјјас, ужалыѣ крестѣана да трудѡвѡј інѣллігенціја пѡвсыѣ ліѣтератураѡ выл кадрјас петѡмлы тѡјсѡ; бостны ас кіѡ ліѣтературнѡј да став културнѡј фронт вылын гегемѡніјассѡ; лѡсѡдны предпосылкајас сы вылѡ, меѣым Украинаѡс торјѡдны Сѡвет Сојузыѣ да севі бѡр лѡсѡдны капіталіѣзм.

Українаѣса большевікјаслѡн коммуніѣстическѡј партіја ердѡдіс збыл поліѣтическѡј пышкѡссѡ тајѡ „художественнѡј“ установкајасыслыѣ, кодѡс нуѡдісны націѡналіѣтјас да налѡн хвѣлевіѣтско-шумскіѣтскѡј агентураыѣ партіјаын, јѡнмѡдіс ліѣтературнѡј процессѡн ассыѣ вескѡдлѡмсѡ, нѡшта чорѣѡдіс тыш Украинаын збылвыв сѡветскѡј паскыѣ ліѣтературнѡј двіженіѣе вѡсна. Сіјѡ тышас быѣмісны да поліѣтика боксањ каліѣтчісны міјан сѡветскѡј пісателјас, венісны ассыныѣ сомнѣніѣјассѡ да шатласѡмјассѡ колебајтчыѣ элементјас, сувтісны сѡветскѡј пісателјас радѡ.

Ташѡм вѡлі меѣса основнѡј чертајасас револуціја бѡрѣа украинскѡј ліѣтература сѡвмѡмын первојја етапыѣ.

Націѡналіѣзмкѡд тышын каліѣтчісны украинѣса пісателјас

Українаѣса сѡветскѡј ліѣтература аслас кыптѡм-паскалѡмын пыріс мѡд етапѡ, коді ѣужаліс, прімернѡ, восстанѡвіѣтельнѡј кад помѣањ да

1932-1933 војасѡѣ. Тајѡ каднас партіја бостчіс странаын паскыѣда нуѡдны індуѣстріаліѣзаціја да капіталіѣзмлыѣ меѣпыді вужјассѡ нешкѡм—дорвыв коллектіѣвізаціја под вылын кулачествоѡс кыѣі классѡс бырѡдѡм. Тајѡ еѣ вермы ѣе кыпѡдны классѡвѡј врагыѣ чорыѣда да јѡса воѣсасѡм. Ті быѡдѡн тѡданныѣ, кушѡм воѣсасѡмѡн паныѣдасісны партіја да міјан странаѣса ужалыѣ јѡз соціаліѣзм течан тајѡ меѣгырыѣ могјассѡ олѡмѡ пѡртігѡн классѡвѡј врајасань.

Українаын тајѡ каднас паскыѣда кыпалі індуѣстріално-колхознѡј строіѣтельство украинѣса сѡветскѡј култура став сіјѡ участѡкјасас течѡм. Украинаѣса ліѣтературнѡј інѣллігенціјаыѣ тѡдчана јукѡн кадрјас, кодјас воѣжыкѡс шатласісны соціаліѣзм течѡмын успѣхјас да украинѣса сѡветскѡј култура ѣорѣалѡм выјаніѣе улын, партіја вескѡдлѡм улын смелѣжыка да увереннѡјжыка кутісны вужны збылвылѡ сѡветскѡј художественнѡј ліѣтература поѣціјајас вылѡ. Днепрогес, ѡнбассын строіѣтельство, Харковскѡј тракторнѡј завод—індуѣстріалнѡј да колхознѡј строіѣтельствоын став тајѡ міјан успѣхјасыѣ вѡліны тырмымѡн убѣдітана фактјасѡн тајѡ воѣынжык шатласыѣ украинскѡј пісателјаслы.

Но соціаліѣзмлѡн став фронт куѣа паскыѣда наступѣјтѡм вѡсна странаын классѡвѡј тышлѡн јѡсмѡмыѣ еѣ вермы ѣе петкѡдчыны і ліѣтератураын. Сетчѡ-жѡ колѡ бостны пыѣѣді, мыј тајѡ кывнас ліѣтератураын націѡналіѣстическѡј элементјас бостісны ыжыѣд отсѡг Скрыпнікѣсањ да сіјѡ націѡналіѣстическѡј „школкаѣсањ“.

Скрыпнік, а сы бѡрѣа став сіјѡ Гірчакјасыѣ, Овчарѡвјасыѣ, Речіцкѡјјасыѣ, Сыхіѡ-Хоменкајасыѣ, вылыѣ кыпѡдѡны украинѣса сѡветскѡј ліѣтератураын сіјѡ-жѡ націѡна-

містическōй установкѣяссō, кодѣяс-
ōс колѣн каднѣс дорѣсны Јефре-
мовѣс, Нѣковскѣясс, Черовѣс, а
КП(б)У пышкын—Шумскѣя да Хвы-
левој. Скрыпник да сѣлōн „школка-
ыс“ вымыс зѣмсны пѣныд сувтōдны
українаса лѣтератураōс роч лѣтера-
туралы, торѣдны лѣтературнōй двѣ-
женѣяссō партѣявекōдлōмыс, ѳувт-
ны художественнōй лѣтератураыс
став націоналістическōй элементѣс-
сō да такōд щōщ травѣтны да
нѣягōстны українаса сōветскōй лѣте-
ратураыс пролетарскōй отрадōс,
быдногыс дѣскредѣірујтны став
честнōй, збылвылō сōветскōй пѣс-
телѣсōс. Тыдалана, мыј Скрыпник-
лōн да сѣјō „школкалōн“ тајō ужыс,
кыѣі-і 1931-1932 војѣсса кадын
КП(б)У-ын суглун нѣжмōдōмыс,
асладорѣанѣыс отсалѣс художествен-
нōй лѣтератураын анѣисōветскōй,
націоналістическōй элементѣс актѣ-
вѣірујтчōмлы.

Українаса сōветскōй лѣтература
кыпалан-пѣскалан медвоѣѣа ета-
пас-кō тышыс мунѣс медѣсō лѣте-
ратурнōй полѣвіка вопросѣс гōгōр,
мōд етапас-нѣн тајō тышыс пѣскалō
медѣнасō художественнōй твор-
чествōас.

Ме кōсѣя нѣкымын произвѣдѣнѣ-
јѣс вылын петкōдлыны, кыѣі аслыс
ногōн петкōдлісны сōветскōй пѣс-
телѣс—ѳтарѣан, да контрреволюці-
нѣрѣс, націоналістѣс—мōдарѣан,
соціалістическōй реконструкціјалыс
процессō да сыкōд јѣтчōм јавленѣ-
јѣссō.

Мѣјан революціјалōн ѳвѣ шōр да
кореннōй вопросōн лōѳ, кыѣі тѣдан-
ныд, кар да сѣкт костын взаїмоотно-
шенѣясс јылыс вопрос, сѣктса ужѣ-
лыс јōз дѣнō карса пролетаріатлōн
руководѣашщōй-рол јылыс вопрос.

Кыѣі-жō петкōдлōны асланыс про-
ізвѣдѣнѣясын мѣјанлыс сōветскōй,
соціалістическōй карōс анѣисōветскōй,

націоналістическōй элементѣс? Бос-
тōј, прѣмер вылō, сѣщōм произвѣдѣ-
нѣјѣ, кыѣі „Мѣсто“ Пѣдмогѣлнōјлыс.
Сѣјō петкōдлōмын соціалістическōй
карыд—крѣствѣнаōс експлоатірујтан
ѳчаг, сѣктō разлѣгајган влѣјанѣјѣ
нуѳдыс, українаса јōзлыс націонал-
нōй духсō јѣрыс. Стѣпан Радчѣнко
(Пѣдмогѣлнōй „Мѣстоыс“), карō лок-
тōм бōрын, азѳō сетыс сōмын мрак,
локтор, прѣстѣіудѣја, бѣјурократѣзм.
Нѣі пролетаріатōс, нѣі вообщѣ кушчōм-
кō здорѣвōј вын тајō карас, кодōс
петкōдлō Пѣдмогѣлнōй, он азѳōј. Таѣі
петкōдліс враг художественнōй лѣте-
ратураын соціалістическōй карōс,
зѣмѣс петкōдлыны дѣлōсō сѣщōм
ногōн, мыј соціалістическōй кар
чуждōј да враждѣбнōй українаса јōз-
лы, мыј українаса јōзлōн выныс
—сѣктын, гōгōрво, кулакын.

Ме ог шу, мыј мѣјан сōветскōй
пѣсатѣлѣс петкōдлісны-нѣн соці-
алістическōй карōс сѣщōмōн, кушчō-
мōн сѣјōс колō петкōдлыны. Но ѳт-
вѣсгалōј Пѣдмогѣлнōјлыс „Мѣстосō“
бѣспартѣјнōј сōветскōй пѣсатѣл
Копыленко произвѣдѣнѣјекōд—„Народ
жуѣтѣса мѣсто“. Копыленко петкōдлō
танѣ соціалістическōй карлыс твор-
ческōй ролсō, сылыс быдмōмсō, сѣк-
тōс соціалістическōја реконструіруј-
тōмын, јōзōс переводѣпітајтōмын сы-
лыс тōдчанлунсō.

Тајō кык произвѣдѣнѣјѣс вылас,
кодѣс петкōдлōны соціалістическōй
карōс, тѣі верманныд азѣыны чоткōј
классōвōј торјалōм українаса лѣте-
ратураын сōветскōй да анѣисōвет-
скōй лагерѣс костын.

Бостōј сѣктōс. Сѣктса тематѣка
торјōн-нѣн кыскō вōлі українаса
націоналістѣсōс. Сѣктōс петкōдліс-
ны асланыс произвѣдѣнѣясын і
Хвылевој, і Остап Вышнѣа, і Косын-
ка, і Јаковѣнко, і мукōд.

Сѣктыс нѣјō произвѣдѣнѣјѣсын
олō аслас немōвōјѣса замкнутōј хутор-

скöй олöмөн. Сöветскöй власть сиктын петкöдлысö наён, кызi бокыс вайём, чуждöй явленије. Сиктын сöвет власть представителъаслөн, најö произведенијас серти, некущöм житöдъас да вужъас абуос, i пыржык петкöдлысöны кыз дегенератъас, замухрышкаъас, недотепъас. Сы пырды кулакös петкöдлöма жугöдны вермытöм вынөн, кодö, кызi зилö петкöдлыны, шуам, Яковенко аслас „Борьба продолжается“ романын, зик пасмунö сиктös коллективизирүтöм. Тази шыдчылис враг сиктын социалистическöй реконструкция процесс вылö.

Карös петкöдлöм жылыс сорнитигөн-кö меным лöи пасъины, мыј сöветскöй писателъас ез-на петкöдлыны збыл вылö сöветскöй карös, нöшта-на жонжыка да нöшта-на ыжыджык основаңијеөн тајös пощö шуны мијан сöветскöй писателъасөн украинаса колхознöй сиктös петкöдлöм жылыс.

Но, бостöй, шуам, сещöм произведеније, кызi „Бурјан“ Головкилыс, лбö соржыкка произведеније „Аванпосты“ Киріменколыс да öтвесталöй тајö произведенијассö Хвильевој, Яковенко, Косынка да мукöд произведенијасын сикт петкöдлöмкöд. Тани, кызi-i честнöй сöветскöй писателъас уна мукöд произведенијасын, ти азданныд сиктса ужалыс массалыс рабочöй класскöд топыд житöд петкöдлöм, сиктын социалистическöй переустройство куъа партијалыс ролсö петкöдлöм, колхознöй подув вылын сиктлыс зорзалöмсö петкöдлöм, тöрытја мелкöй кöчаниös коллективистö, социалистическöй труженикö перевоспитатан процесс петкöдлöм.

Лбö бостöй коммунистлыс—мијан сöветскöй государствоын руководщöй партијаса шьенлыс—тип. Врагъас-националистъас асланыс про-

изведенијасын петкöдлысны коммунистъасös узколобöйъасөн, нецелнöй жöзөн, быд пöлös противоречиясынын пыр зугысъасөн. Сливöйс тани нинöм абу. Сы вылö öд најö i врагъас.

Партијалөн вескöдлана да создательнöй ыжыд ужыс, тајö ыжыдсыс ыжыд темаыс öни кешлö жона-на скупа, жона-на тырмытöма петкöдлöма мијан сöветскöй писателъасөн. Но i öни-нын художественнöй произведенијасын петкöдлöма коммунистъаслыс абу лок типъасös, кыз, шуам, Оксанаös „Гибель ескадрыыс“ Корнеечуклөн, дудар „Сиктатураыс“ Микитенколөн, Ваграм, „Ваграмовöй војыс“ Первомајскијлөн да мукöд. Мијан ем сещöм ценнöй поэтической произведеније, кодi петкöдлö коммунистическöй партијалыс ролсö, кызi, „Парвија веде“ Тычиналөн. Мијан ем сещöм произведеније, кызi „Солнечный конвейер“ Феферлөн да мук. Тајö произведенијасас коммунистös петкöдлöма страчаса социалистическöй переустройствоын збылыс сижö рол серти. Сижös петкöдлöма кызi вожак, кызi массаөн вескöдлыс, кодi мужественнöја да повтöг нуöдö ассыс партијнöй долгсö возын муныс боецъас радын, нуöдö массаъасös победаъасö.

Ме тани сувтлi украинскöй литератураса сöветскöй да антисöветскöй лагерөн социалистическöй карös да сиктös, коммунистös петкöдлöм вылö. Тајөн, дерт, оз помас проблемаъаслөн кыщыс да образъаслөн галлерейыс, код гөгөр мунис классöвöй тышыс украинаса художественнöй литератураын. Но i вайöдöм примеръассыс тöдчымөнја тыдалö литератураын враглөн аслас кыв да делö вöсна тышкасан методъаслөн став разнообразијейыс, обстановкаыслөн да тышыслөн став сложносъыс, кодын кристаллизуйтчис украинаса сöветскöй литература.

Тажо тышас калытчысны мијан писательјас, венисны ассыныс противоречіејассо да важ коласјассо шатласыс элементјас, чужісны мијан кыгајас, јонмисны кыв художникјаслөн збыль советскөј радјас.

Быдмө да јонмө українаса советскөј література

Медым помавны тајо жеңыдык историческөј обзорсо, ме көсја сувтлыны українаса советскөј література кыптан-паскалан којмөд етап выло. Сіјо лоо, примерно, 1932 во помсаң да матө тајо кадөзыс. Ті төданныд, кушөм аслыс сікас торја сложнөј обстановка вөлі тајо каднас Українаын. Ті төданныд, мыј 1932 во да 1933 вога тулыс вөліны ез кокны кадөн Українаын. 1931-1932 војас вөліны українаса візму овмөсын жужыд прорыва војасөн.

Став ужалыс массајас зелөдчылөмөн, партија вескөдлөм улын, ми тајо сөкыд прорывсо бырөдім. Ми жугөдім націоналістјасөс, којјас вөлі пуксөмаөс Українаын социализм течан уна участокјасө і медаһһн українаса советскөј култура течан участокө. Ми пасвартім націоналістическөј уклон КП(б)У пышкын—Скрыпникөс да сылыс прівержеңецјассө.

Тажо сетіс позанлун јона паскөдны українаса советскөј култура течөм, і шатласыс писательјас пөвсыс основнөј массаыс, шатласөмјасыс кодјаслөн өдзыліс тајо сөкыд војасас, кутіс чорыда вужны советскөј література позіціјајас выло. Українаса советскөј література, советскөј писательјас тајо каднас пырөны художественнөј творчество воэө паскөдан полосаө. Таві, ферт, торја ыжыд ром ворсіс ВКП(б) ЦК лөн апрел 23 лунса шуөмыс, кодөс вөлі прімітома

Стамін јорт воэмөстчөм серті. Тајо којмөд периоднас төдчымөн кыптіс кызі українаса художественнөј література, сіз-жө і роч література, јеврејскөј література, Українаын олыс став јөзјаслөн література.

Но тајо став вылас візөдтөг, українаса писательјас пөвсын і тајо каднас вөліны мыјкөмында јавө контрреволюціоннөј, націоналістическөј элементјас, кодјас, асланыс контрреволюціоннөј дела вермөм выло став нађејасө воштөмөн, ассыныс тырвыјө ізомірованностсө чувствуйтөмөн, сувтісны медрөјөј медјос, бандітскөј методјасөн тышкөсан туј выло. Художественнөј творчествоын зік бесплоднөј до-світһыјас, Хвильевојјас да мукөд сувтісны террор туј выло. Соціалістическөј строітельстволы паныд художественнөј образјасөн тышкасөмсаң најө вужісны обрөзјасөн, наганјасөн тышкасөмө.

Мыј тајо збылыс сізі, тыдалө најө асланыс вісталөмыс. Со, шуам медрөјөј контрреволюціонер-націоналіст Влызко вісталөмыс отрывок:

„1929 во помсаң ме пырі украинскөј фашістскөј націоналістическөј організаціјаө, кытчө менө кыскіс писатель Гөо Шкурупіј. Ме зөһнас разфөлајті мијан націоналістическөј організаціјалыс став террорістическөј установкајассө да фашістскөј платформасө“.

А со мыј петкөдліс Кулш:

„1933 вога апрелын Јаловој јуөртіс мијанлы організаціјаса центрлыс мөһөңјөсө сы јылыс, мыј восстаңіе кежлө лөбөдчөмсө оз ков дугөдны, да јуаліс, кушөм лоө мијан отношеңіеһыным индивидуальнөј террор діно. Ме вөлі индивидуальнөј террор нуөдөм дор активнөја сулалысөн. Мөнам тер-

рогістическӱ настроєнієјас ме-
са-һын кыптисны Скрыпникӱн ас-
сӱ вијан кадӱ.

Ме ескӱ верми-на вайӱдны тїјан-
лы нӱшта уна петкӱдлӱмјас україна-
са јӱзлӱн тајӱ врагјасыслыс. Но
сыыс-һын, мыј ме вайӱдї, тї аққан-
һыд, кушӱм јӱз најӱ вӱліны. Тї ақ-
қанһыд врагӱс, кодлыс вӱлі Һещыш-
тӱма маскасӱ, кодї бӱрја каднас
воѱма скӱрлун медвылі тӱчкаӱзыс,
сӱвет власткӱд, соціалістическӱ
строїтелствокӱд тышкасан мед-
країнӱј бандітскӱј методјасӱ.

Тајӱ лунјасӱ тїјанлы бура тӱдса
Эпїк, кодӱс вӱлі мыждӱма террорїсти-
ческӱј органїзација делӱ куаз, мӱд-
дӱдїс менам Һым вылӱ да Косїор
јорт Һым вылӱ пїсмӱ. Тајӱ пїсмӱас
сїјӱ, мукӱд торкӱд щӱщ, гїжӱ:

„Террорїстическӱј актјас кежлӱ
лӱсӱдчїгӱн, мї Һевїннӱј вїдӱн ес-
кӱдлїм партїјаӱс асланым пре-
данностӱн да честностӱн і уна
во чӱж ворсїм сещӱм ромјас, код-
јаскӱд сравнїтїгӱн паскыд туй-
вывса рӱзбојнїклӱн вӱчӱмјасыс
лӱӱны честностлӱн да гуманност-
лӱн обрацӱдӱн. Ме гӱгӱрволї,
мыј пролетарскӱј судлӱн медмї-
лӱстївӱј шуӱмыс—вӱчны мекӱд
сїзї, кызї вӱчӱны дурмӱм понкӱд,
бырӱдны, кызї сапӱн вїсыс вӱлӱс,
Һещыштны общїество тушаыс.
Коммунїстическӱј партїја велїко-
душнӱја ескїс менам кайтчӱмлы.
Партїја сетїс меным олӱм, тајӱн
сетїс меным му вылын медыжыд
наградасӱ—олӱм вылӱ, ужын
Һїмкодасӱм вылӱ право“.

Накӱд ег вӱчӱј, кызї дурмӱм пон-
кӱд мбӱ сапӱн вїсыс вӱвкӱд. Мед
олӱны, гашкӱ коркӱ справїтчасны-на.

Ташӱм вӱлі ужыс пїсателјас пӱв-
сыс націоналістјаслӱн, контррево-
лүціӱнерјаслӱн, українаса сӱветскӱј
лїтература кыптан-паскалан тајӱ
којмӱд перїоднас.

Українаса шатласыс пїсателјас-
лӱн коласјасыс чорыда вешїсны
українаса јӱз врагјас дїныс, став
СССР-са врагјас дїныс. Најӱ аз-
қисны, мыј націоналістјас, контр-
революціӱнерјас нудӱдны најӱс
мїјан соціалїстическӱј, сӱветскӱј
делїствїтелносткӱд полнӱј конфлїктӱ
да торјӱдӱмӱ. Ӑд најӱ, шатласыс
элементјаслӱн тајӱ коласјасыс, аз-
қисны, мыј досвїтнӱјјаскӱд, Кулш-
јаскӱд, Курбасјаскӱд да сещӱм пӱ-
лӱсјаскӱд јїгӱдыс, кӱртасӱмыс
вайӱдӱ најӱс творчествоын Һїнӱм
артмытӱмӱ.

Тајӱ выл обстановкасӱ ез
гӱгӱрвоны, колӱ вескыда і
јавӱ шуны, коммунїстјас,
кодјас ужалӱны художе-
ственнӱј лїтератураын. І мед
кӱч кушӱма налы тајӱ ез во
сӱлӱмвылас, колӱ тајӱс ком-
мунїст-пїсателјаслы вескы-
да да отчотлївӱја вїставны:
енӱ гӱгӱрвој тї тајӱ выл
обстановкасӱ да енӱ вӱчӱј
аслыныд колана выводјас
таыс.

Мыј колӱ вӱлі вӱчны коммунїст-
пїсателјаслы?

Колӱ вӱлі, ӱтї-кӱ, петкӱдлыны
шатласыс элементјаслы, кодјас
орӱдчїсны націоналістјас дїныс,
мыј мї вӱчам торјӱдӱм најӱ да
враждѱбнӱј элементјас костын, код-
јас влїжанїє улын најӱ вӱліны. Та-
јӱ торјӱдӱмсӱ мїјан коммунїст-пїса-
телјас ез вӱчны, і тајӱ зев лок.

Колӱ вӱлі, мӱд-кӱ, информїрујтны
став беспартїйнӱј пїсателјасӱс сы
јылыс, кодјас сещӱмјасыс вӱліны
став сїјӱ Кулшјасыс, Епїкјасыс,
да мукӱдјасыс, мыјыс најӱс мыждїс-
ны. Разјаснїтны колӱ вӱлі, а то
мукӱд, Һе мїјан јӱз, асногыс „раз-
јаснїтїсны“. Ез вӱчны тајӱс, і таын
вӱлі ыжыд ӱшыбка.

Колө вөлі, којмөд-кө, Һелезны, ме-
дым сійө писателјасыс, кодјас воҗык
вөлі јитчөмаөс националистјаскөд, но
кодјас сөлөмнас абу враждебнојөс
мијан делөлы, медем најө ез чувст-
вуйтны агнысө сешөм изолацијайн,
кущөмын најө чувствуйтисны агнысө
бөрја кадөчыс. Тајө фактыс вөлі, і
сыыс Һекытчө он мун. Мијан ком-
мунист-писателјаслы оз ков вөлі
лезны ташөм положөҗисө, өд тајө
вајис зев ыҗыд вред советскөј ху-
дожественној творчестволы.

Колө вөлі, Һөлөд-кө, һөшта јон-
жыка паскөдны творчөскөј уж, кыс-
кыны сетчө украинаса литератұраыс
став советскөј элементјассө. Но
воҗзасө ез ло вөчөма да тајөс вөч-
ны вөлі зев сөкыд, пөштө вермытөм.

Ставсө тајөс абу вөлі вөчөма.
Кодсурө көсјөны вөлі өні став мыҗ-
сө таыс водтөдны сөмын Куміквылө.
Тајө абу вескыд. Куміклөһ, кыҗі і
Һекымын мукөд писателјаслөһ,
өшыбкајасыс гырысөс, і, Һерт, Ку-
міклы, кыҗі сојузын председателлы,
колө вөлі медвоҗ осөзнајтны тајө
въл обстановкасө да вөчны сыыс
колана выводјас, сыгаһ поҗө і колө
унжык јуавны. Но оз поҗ ставсө
сы вълө водтөдны, ставсыс мыҗаөһ
лыдҗыны сійөс. Тајө оз артмы. Һе-
кымын коммунист-писателјас көсјө-
ны кокһа мынтөдчыны, көсјөны
вештыны ас вывсыныс мыҗсө
өшыбкасыс, кодөс вөҗис украинаса
коммунист-писателјаслөһ отрадыс
зоҗнас.

Таыһ зев ыҗыд, серјозној өшыб-
ка став коммунистјас отрадлөһ,
кодјас ужалөны художественној
литератұраыһ. Тајө бара-жө оз ло,
мыҗ сөмын коммунист-писателјас
мыҗаөс. І украинаса Наркомпрос, і
КП(б)У ЦК-лөһ култпроп мыҗаөс,
да і ми мыҗкөмында мыҗаөс, мыҗ
Һужөдҗим тајө вопрөссө разрөшитө-

мөһ. Öһи мијанлы колө тајө өшыб-
касө вескөдны і вескөдам-һыһ.

Ми төдам, мыҗ украинаса өткымын
советскөј писателјаслөһ воҗык вөв-
лисны националистическөј өшыбкајас,
шатласөмјас. Öшыбкајассө колө
вескөдны, шатласөмјассө колө вен-
ны да бырөдны, і Һе декларација-
јасөһ, а, медеасө, упорној творче-
скөј ужөһ. Ме ег көсјы ескө, медем
ті менө гөгөрвоинныд сіҗ, кыҗі вөс-
тавсө өтө зев остроумној украинскөј
пословицаыһ, мыҗ „И Гнат не выну-
ват и Кылына не вынна, тильки хата
вынувата, щө пустила на ничь Гната“.
Ез, делөыс, Һерт, сулаліс ез таҗі.
Гөгөрвоана, „И Гнат вынұват, но и
Кылына трошки вынна..“ Но абу
таыһ өһи делөыс.

Ми — государствоөһ вескөдлыс
партија. І мијанлы колө матыгтчыны
тајө вопрөсјас динас социализм течан
интересјас бөксөһ.

Мијан велікөј страна гигантскөја
быдмө. Сылы колө ыҗыд іскусство.
І ми вөсталам украинаса писа-
телјаслы, кодјаслөһ вөлі ко-
лан етапас кущөмакө шатла-
сөмјас да өшыбкајас: бөст-
чөј уж бердө, бөстчөј повтө-
ма да уверенноја ужө, вклю-
җитчөј творчествоө украинаса
ыҗыд советскөј художе-
ственнойној литератұраыһ. (Бур-
ној аплөдисментјас). А ми
кутам тјаһлы отсавны, чорыда,
быдногыс кутам отсавны.

Творчество вълө обстановкыс
мијан Сојузын да Советскөј Укра-
инаыһ вывти бур. Мијан страна ги-
гантскөја быдмис. Пыр јонжыка
луныс-лун јонмө социалистическөј
индустрија. Пыр өтарө тыржыка
вогөһны да һуөдөһны оләмө зев
гырыс поҗанлунјас, кодјас емөс
колхозној сөстемаыһ. Успешноја
паскалө кар да сөкт костыһ уһа
Һөһјасса торјалөмсө бырөдан про-

цесс. Смерт, емӧс мѣан і карын і сѣктын торја тырмытӧмторјас, сӧкыдјас, но-ӧд тајӧ сӧкыдторјасыс зев поснѣс сѣјӧ жужыд перевалјас сертыс, кодјасӧс мѣ бостѣм.

Тѣан сѣнјас воӧын чужѣс, быдмӧ, паскалӧ да пыр јонжыка кѣсмӧ вынӧн, зӧнвѣзалунӧн, культураӧн, олӧм мѣчлунӧн вым, соціалѣстѣческӧј общѣство. Оз-ӧмӧј тајӧ лӧсӧд условѣејас мѣан збым-вылӧ воӧын муныс, збым-вылӧ сӧветскӧј писателјас творчѣстволы?

Україна, кодѣ немјасӧн вӧлѣ кык пӧвса нарвѣтӧм улын: „аслас“ помѣшѣкјас да капѣталѣстјас да дворанско-буржуазнӧј Россѣја нарвѣтӧм улын, ӧнѣ петѣс зорзалан паскыд туј вылӧ. Вѣзму овмӧсын 1931-1932 војасса прорыв мѣ успешнӧја да ӧдјӧ бырӧдѣм. 1934 селскохоѣзствѣннӧј во, кодѣ вӧлѣ, кыѣ тѣ тӧданныд, метеорологѣческӧј условѣејас боксаӧ омӧла благопрѣятнӧјӧн, мѣ вужѣм затруѣнѣејастӧг. 1935 во кӧсјӧ лоны ыжыд урожаја воӧн, скӧтвѣзӧм кыптан да мѣан став колхозјас воӧ тӧдчымӧн јонмӧдан воӧн.

Українаса промышлѣнностъ, торјанѣн ѣшом да металлургѣја, муӧ победасаӧ победаӧ. Тајӧс абу сӧкыд аӧзыны ѣшом перјӧм, чугун, стал, прокат сывдӧм куѣа быдлун јӧзӧдан сводкајасыс. Успешнӧја паскӧдсӧ тыш мѣан промышлѣнностын вылын качѣствоа показателјас вӧсна, вылын рентабѣлностъ вӧсна.

Українаса сӧветскӧј култура теѣӧмын мѣан бӧрја каднас лӧны зев гырыс вермӧмјас, кыѣ културнӧј стрӧѣтелстволы материалнӧј база лӧсӧдӧмын, сѣз-жӧ і култура творчѣстволы. Вым школајас, клубјас, театрјас, 50 вым кѣноѣатр сѣктын, українаса художѣкјас ужјаслӧн вы-

ставкајас, художѣственнӧј лѣтератураын уна вым произвѣдѣнѣејас — ставыс тајӧ петкӧдлӧ українаса сӧветскӧј културалыс быдмӧмсӧ. Бӧрја кык онас, націоналѣстјасӧс жугӧдӧм бӧрын, мѣ лӧсӧдѣм українаса сӧветскӧј културалыс уна вым гырыс ценностјас.

Абу-ӧмӧј тајӧ зев бур материал збым художѣкылы, художѣственнӧј кыв збым мастерлы, оз-ӧмӧј ставыс тајӧ вӧзгыс художѣственнӧј лѣтератураын паскыд, јаркӧј полотнојас вылӧ?

Ужалӧј, јортјас, творѣтӧј, сѣтӧј мѣан велѣкӧј эпохалы збымыс достӧјнӧј произвѣдѣнѣејас! Обѣстановка, колана атмосфера творчѣскӧј уж вылӧ українаса став писателјаслы партѣја лӧсӧдӧ і лӧсӧдас. І ӧтѣ зев тӧдчана меропрѣятѣеӧн українаса сӧветскӧј писателјас пӧвсын атмосфера оздоровѣтӧмын ме лыдла сѣјӧс, мыј мѣ вѣштѣм тѣан пӧвсыс українаса јӧзлыс врагјасӧ.

Сѣелӧыс ӧнѣ сӧмын тѣсајын, ассыныд художѣственнӧј мастерство кыпӧдӧм вылын, збым-вылӧ сӧветскӧј украинскӧј култура воӧ кыпӧдӧм-паскӧдӧм вылын тѣан уж сајын. Мѣнам абу некущӧм сомнѣнѣе сыын, мыј партѣја отсӧгӧн сѣјӧ могјасӧс, кодјас сулалӧны сӧветскӧј украинскӧј лѣтература воӧын, тѣ гырыс творчѣскӧј успѣхјасӧн разрешѣтад.

Творчѣствоӧ да соѣдательнӧј ужӧ бостӧӧм

Сталѣн јорт шуѣс писателјасӧс „морт душа ѣнженерјасӧн“. Тајӧ зев почотнӧј і ӧгщӧщ зев кывкутана нѣм. Тајӧ лӧӧ, мыј партѣја, страна вѣдчысӧны тѣансаӧ сѣщӧм гѣжӧдјас, кодјас еӧкӧ збым-вылӧ воспѣтывајтѣсны, формѣрујтѣсны вым мортӧс—

классјастом социалистическөй обшествоса збыл граждаһиһос. Тіјан долг, украинаса советскөй писателјас став отрадлөн долг — тырвыјө оправдајтны тајө видчысөмјассө да нафејтчөмјассө.

Ме ескө көсјі кақтыштны, мыј-на јешщө Гејње виставліс:

„Гений платит чистоганом...

Шиллер, Гете, Лессинг, Виланд

Не любили жить в кредит.

Не искали в долг оаций,

Не морочили народ,

Чтобы он венком лавровым

Их увенчивал вперед“.

(Бурнөй аплодісментјас).

Воэывсетавны лавровөј венокјас, дерт, оз ков, но і воштыны нафеја сы вылө, мыј ті верманныд богтны сещөм веноксө, сіҗ-жө оз ков.

„Инженеры человеческих душ!“
Тајө, јортјас, јуралө гордөја. Тајө кыпөдө тіјанөс зев вылө. Но тајө, бара кақтышта, пуктө тіјан вылө зев ыжыд кывкутөм, зев гырыг обязанностјас.

Мі матыстчам Октабрса революцијалы 20-өд годовшціна бердө. Еща-өмөј вежсөмјас лоһны-һин тајө војаснас советскөй морт „душаһн“? Вывті гырыг вежсөмјас! Еща өмөј өні вылыс, збылвылө социалистическөјыс мијан советскөй морт „душаһн“? Еща өмөј выл, гырыг чувствојас да јурвежөр чертајас, кодјасөс чужтөма мијан великөј эпохаһн, кодјасөс кадһн тіјанлы петкөдлыны художественнөј образјасһн?

Бостөј, шуам көт, сещөм выл черта советскөй морт „душаһн“, кыҗі творчествоө да соҗидательнөј ужө зілөм, бостчөм. Мијан странаө став волысјас вылө, весіг враҗјас вылө, шенҗөдана впечатлеһје вөчө мијан рөдһнаса ужалысјас уна мільона арміјалөн тајө

порывыс творчество бердө, соҗидательје бердө, выл, југыд олөм вөсна тышө.

Медвоэзаыс-на человечество історіјаһн ужалыс јөзлөн мільоннөј массајас мездысһны нарвітөмыс, експлоатаціјаһс, мырдөна ужыс, мукөд вылө, помещікјас вылө, капиталистјас вылө, ужалөмыс да заводітһсны ужавны ас выланыс, асланыс социалистическөј обшество вылө. Медвоэзаыс-на человечество історіјаһн ужалыс јөзлөн мільоннөј массајас аҗһсны паскыд туј наука бердө, култура бердө. Медвоэзаыс-на человечество історіјаһн ужалыс јөзлөн мільоннөј массајас аҗһсны, мыј социалистическөј коллективын уж — сіҗө абу сөкыд ноп, а ыжыдеыс ыжыд һимкоҗасөм творчествоһн, соҗидательјеһн.

Бостөј социалистическөј ордысөм — абу-өмөј тајө вынјөра петкөдчөм массөвөј творчестволөн? Ез-өмөј массајас, Леһн-Стаһн партија вескөдлөм улын, вежны мијан страналыс чужөмбансө, ез-өмөј пөртны важ россіјскөј имперіјатө мірас медса воэынмуныс странаө? А мијан комсомолја, пионеріја, челаҗ — творческөј активностлөн да еһергіјалөн тајө зоріҗалан садјыс!

Кывзөј сыланкывјассө, кодјасөс слөгөдалһсны сојузса јөз революција војасө, віҗөдлөј массөвөј ізобраҗительнөј іскусствоһыс выставкајассө, самодејательнөј творчествоһыс олімпіадајассө, мијан стадионјас вылө — быдлаһс ті аҗҗад массөвөј творчествоһыс вынјөра размах. Таҗ олөһны, таҗ стрөйтөһны, таҗ сылөһны, таҗ творітөһны мијан великөј советскөј странаһн мез-

мөм јөзјас. (Бурнөј аплөдісментјас).

Творчество бердө кыссөм — тајө выль төдчана тор сөветскөј морт „душаын“. Петкөдлөма-ө-на тајө, „душалөн“ тајө выль торјыс, мјан художественнөј літератураын? Абу, абу петкөдлөма. Ті—морт душа інженерјас, тіјанлы колө, ті објазанөс петкөдлыны сјјөс, петкөдлыны социалистическөј странаса граждаңын душалыс тајө выль чертасө став мчлауннас да выннас.

Бостөј сесса сөветскөј морт „душаыс“ сещөм черта, сещөм аслыспөлөслун сјјө ассө кылөммыс, кызі аслас достоинстволөн чувство, ассө морттујө пуктөм, ас бердө і аслассогражданајас бердө, кодјаскөд сјјө творитө өтүвја социалистическөј делө, уваженіе сөдөм.

Крестяңын, коді уна немјас чөж ез вескөдлыс коссө, часјасөн сулавліс шапкасө пөртчөмөн барінлыс петөмсө відчыгіг, крестяңын, код јур вестын шуҗлавліс помешчіклөн плет, кодөс мегырөс ещөн сінліс кулак-міројед, — сјјө крестяңыныс өні коллективнөј уҗын участык. Сјјө көчәин, сјјө вөчө өтүвја делө ужалысјас ыҗыд семјалыс, сјјө быдмө культура боксаң, сјјө гөрфитчө аслас уҗөн, сјјө злө век воҙө і воҙө культуралаң, знаңіе-јаслаң.

Өні колхозык лыддө аслыс позорөн, сылөн-кө колхозыс оз мун воҗын, сјјө-кө ез куж тыртны ассыс објазателствојассө рабоче-крестяңскөј государство воҗын, сјјө колхозлөн-кө урожаыс улынҗык ортча колхозын дорыс. Сјјө гордөј, сјјө бура вежөртө ассыс собственнөј достоинствосө, кыз мјан обществоса тырдона граждаңын, сјјө оз вермы мјрйтчыны сылыс достоинствосө уе-

көдны, һајтөстны заводитчылөмјаскөд.

Важ олөмсө і торја-һын рабочөј посолокјаслыс да карјаслыс важ оландырсө ме төда ог омөла. Со тіјанлы һеыҗыд серпас, сјјө важыслөн образ. Ивано-Возһесенск. Семја, вйт чемад. Бат-бунтарөс нуисны катарга вылө, а мам, ткачҗа, вйт чемадөн пессө шкын, сартасөн мөрајталө һаң кусөксө, медым тырміс став чемадлы. Сөмын вөскресенһа лунјасө чемад азыывлөны јеҗыд һаң. Һаһсө мамыс шөкыд-җыка һөблө корысјаслыс, кодјас сетөны донтөгҗык. Сіҗим арөса дөтинка коркө өтчыд јона вөеміс. Мам та вөсна асывнас сорміс. Сјјө азыө, мыј сормө уҗ вылө, а сјјө лөө, мыј сјјөс вөтласны заводыс. Сөкі лөө кувны семјанас. А сек-жө сјјө азыө, мыј пыс кулө. Қылө первојја гудок, мөд гудок, колі 10 мінут. Сјјө вөдөдө кулыс дөтинка волпас вылө, лопөт чукөр вылө, көні вөртөшитчөны мукөд һол чемадыс, но, со медбөрја гудок, фабріка заводитис уҗавны. Сјјө чуксалө медыҗыдсө, өкмыс арөса һылс, колө сјјөс вөыс дорө да вөсталө: со һаң, со ва, вөҗ вөктө. А ачыс котөртө фабріка вылө, дашкө уфитас-на. Лөктө, а сјјө станок вылын мөд-һын, запаснөј ужалө, коді сөмын сјјөн і олө, мыј кодкө сормас да сурас уҗыштны, һажөвтыштны. Зурасисны станок дорын, кыкһаныс корыс-код олөмөн олөны, пікыс оз пөтавыны. Мам мунө табелшщік дорө, сјјө ыстө сјјөс управлајушщөј дорө, управлајушщөј сетө рөшщөт да шыбытө фабріка вылыс. Мам бөстис 1 шајт да 70 ур, мунө гортас. Полігтырјі вөстө өҗөс — һылыс онмөвсөма вокыс мөрөс вылын, а вокыс кын-һын.

Со тіјанлы рабочөј семјалөн важ оландырыс. А каҗтышглөј курыд

сыланкывјассö Шевченколыс, Не-
красовлыс, гінвасора ғыланкыв-
јассö ламöдöм, пöдтöм мужік жы-
лыс, кодöс быд восколын талав-
лісны, смекајтлісны станöвöјјас,
урафњікјас, кабатчікјас, ростовшчік-
јас, плет-нагајка мастерјас. Кач-
тыштлöј шуам көт „Кавказ“ Шев-
ченколыс.

„Нам тільки плакать, плакать, пла-
кать.“

И хліб насущний замісїть.
Кровавим потом і сльозами..
А сльоз! А крови! Напоїть
Всіх імператорів би стало,
З дітьми і внуками втопить“...

Со тіянлы важыс сіктлөн, раб-
ствоын вöвлöм Українаса сіктлөн,
öткoдaлöј сіјöс міјан сікткöд, соціа-
лістическöј сöветскöј Українаса
сікткöд. Уна-на јешщö колöма сö-
кыдторјасыс да тырмытöмторјасыс
сіјö кадсаңыс, кор вöлі сöмын бöрд-
сö і бöрдсö, но, дерт, оз бöрдны
ков вöлі, а коасны, коасны. (Бур-
нöј аплодїсментјас).

Абу мужікыд! Ем соціалістическöј
труженік, кодлы восса став тујјас-
ыс төдöмлунјас бердö, кумтура
бердö, государствоөн вєскöдлöм
бердö. Шенчана-öмöј, мыј тајö морт-
ыд чукјөн тырöма собственнöј до-
стоїнство чувствонас, выл строј
вöсна тышкын ассыс ролсö да төд-
чанлунсö вежöртöмнас, ас бердö да
аслас согражданајас бердö уваже-
нїјенас!

Петкöдлісны-ö-на міјан писател-
јас кыз колö тајö выл торсö міјан
выл морт јурвежöрсыс?

Ез, ез петкöдлыны!

Бостöј сєсса сещöм выл черта
сöветскöј морт „душасыд“, кыз
сöветскöј патріотїзм, соці-
алістическöј рöдина чув-
ствосö. Сöвет сојузса гражда-
нын чувствүтö ассö мусар квајтöд
јукöнса көчайнөн. Сіјö аззö аслас

рöдиналыс вежсöмчужöмбансö, сіјö
аззö карјас да заводјас, кодјасöс
стрöітїс аслас кїнас, сіјö вїзöдö
помтöм сарїзөн паскöдчöм колхоз-
нöј мујас вылö і шуö:

— Ставыс тајö — міјан, менам ем,
мыј радејтны да дорјыны. Ме лö-
гавлі царскöј Москва вылö сы вöс-
на, мыј важ Москва дорліс менö
кандалајасö, сы вöсна, мыј важ Моск-
ва — мілмона ужалыс јöз вылын
нарїтчыс палачјаслөн Москва. Ме
лöгавлі тајö-жö помка вöснаыс і
важ Кїјев вылö. Но ме öні радејта
і öтсö і мöдсö сы вöсна, мыј сіјö
міјан. (Бурнöј аплодїсмент-
јас).

Рöдина нїмөн перјöны
выл вермöмјас міјан инже-
нерјас, технїкјас, рабочöј-
јас Сојузса заводјас да
шахтајас вылын, міјан ар-
тїстјас мїрöвöј конкурсјас
вылын, міјан шахматїстјас
международнöј турнїрјас
вылын, міјан спортсменјас
капіталістическöј карјасса
стадїонјас вылын. Рöдина
нїмөн, Ленин—Сталинпартїја
бојевöј знамјаяс улын Сö-
вет сојузса јöзјас, ковмас-
кö, петасны косö і петкöд-
ласны лубöј враглы, мыј
вылö саммö сознателнöј,
героїческöј, асланыс рöди-
налы помтöг преданнöј сö-
ветскöј патріотјаслөн мїл-
монјас. (Бурнöј аплодїс-
ментјас).

Абу-öмöј тыдалана, мыј сöвет-
скöј патріотїзм темаыс колö лоны
петкöдлöма кывјөн вöдїтчыс мед-
бур художнїкјасөн став сіјö вын-
нас да мїчлуыннас? Абу-öмöј гөгöр-
воана, мыј сöветскöј патріотїзм
јылыс кнїгајассö лöсöдöмыс — Ук-
раїнаса писателскöј коллектївлөн
чєста делö?

Ме некушом ногон ог претендујт сы выло, медем паскөдны тани тїжан возын советскөј морт „душалыг“ став выл чертајассө. Ме сөмын пырмүниг моз кыпөдыштли сїјө выл, венчытөг выл кыпыдыс-кыпыд чувствојассө — творчество чувство, достоинство чувство, социалистическөј рөдина чувство. Колө-ө тїжанлы вїставны сы жылыг, мыј мїжан советскөј мортылөн „душалыг“ өнї-нын јона озыржык, јаркөј-жык, тырвїражык дај оз помас сөмын куш тајө кујим выл чертанас. Социалистическөј коллектив возын ыжыд кывкутом чувствобыс, интернационализм чувствобыс, нывбаба бердө выл отношеңијегыс, пөрыг да том костын выл отношеңијегасыс — ставыс тајө видчысө художественнөј литератұраын ассө петкөдлөм.

І не сөмын і не куш петкөдлөм, но і формїрујтөм. Мїжан јешшө уна-на колөма јөз јурвежөрас капитализм-лөн коласјасыс. Сїјө коласјасыс успешнөја вермысөны, бырөдсөны, но најө нөшта емөс-на. Художественнөј литератұралы, морт душа інженерјаслы, колө лоны медвоzza радын став тајө коласјассө зїкөз бырөдөм вөсна, социалистическөј обществоса гражданылыг выл, быд боксаң кыпыд душасө формїрујтөм вөсна тышас.

Социалистическөј правда, прїнципїальность да искренность

Такөд јитөмөн ме көсїї ескө нөшта сувтлыны писател тїп выло, код вөсна мїжанлы ставнымлы тїжанкөд өтвылыг колө тышкасны, сїјө корөмјас вылас, кодјасөс мїжанлы колө сетны өнї писател дїнө да сїјө творчество дїнө. Медем петкөдлыны выл мортлыг зев

јона быдмөмсө, сылыг идеалјассө да зїлөмјассө, сїјө творчестволыг пафоссө, медем петкөдлыны өнїја мортлы сылыг великөј аскисө, колө збылвыло „душалөн инженер“. Аслас писателлөн колө лоны мїжан эпохаса, возынмұныг јөзлөн медбур чувствојасыс да порывјасыс.

Кушөм-жө корөмјас мїжан колө сетны өнї писател дїнө да сїјө творчество дїнө?

Медвоzza і решајушшөј — сїјө вылын идејность да прїнципїальность творчествоны. Мїжанлы оз ковны өнї общөј декларацияјас да быдсама торжествојас куза выступлеңијегас. Мїжанлы оз ков, медем ті быт шыөдчинныд термасөмөн вөчөм гїжөдөн быд өчерөднөј кампаңије выло, газетын быд өчерөднөј передовөј выло. Мїжанлы колөны гырыг художественнөј полотнојас, ыжыд идејнөј пышкөсса художественнөј литература.

А тајөс он лөсөд, ачыс-кө писател оз сулав идејность да прїнципїальность вылі шупөдын, абу-кө сылөн колана политическөј төдөмлун. Татөг писател оз вермы гөгөрвоны өнїја мортлыг поведеңијегын нї ортсыса, нї пышкөсса кыпөданторјассө. Татөг писател оз вермы бостны ас пышкас выл мортлыг чувствојассө да творческөј пафоссө. Татөг сїјө, писател, медбур выло-нын петкөдлас фактјассө аслас произведеңијеса герој ужыг оломыс, но оз вермы ердөдны да петкөдлыны тајө герој-ылыг характерсө, сылыг пөіхїкасө, сылыг сознаңијесө.

Мїжанлы колө, мөд-кө, социалистическөј правда, искренность кызї произведеңијегасас, сїз-жө і писател

моральнөй облыкын. Социалистическөй правда — сижө мијан правда. Литератураын приспособленчестволы паныда чорыд тыш — мијан зев төдчана мог. Ми ог вермөй өни мiрiтчыны сещөм произведенијаскөд, кодјас пöжавсөны украинскөй пословица серти „на чийому вози сидиш, того и пiсню спивай“. Мијанлы колө творчествоын социалистическөй правда, искренность.

Оз-өмөй овлы — пукалан театрын да вижөдан кушчөмкө пјеса. Бытчөкө ставыс местаас: i пјатиметка, i Днепрогес, i Донбас, i завком ем, i вредитель либө кулак петкөдлөма. I помыс, бытчөкө, социализмлы пöлза вылө. I кывјыс, бытчөкө, абу लोक. Но пјесаыс кызкө оз волнуйт, фальшөн кылө, искренностьсө он чувствуйт. Ставыс кыз колө сувтөдлөма, пропорцијассө самөн кутөма, а оз волнуйт. Он искренность чувствуйт авторлыс, а расчот, а мукөд дырјыс i... хозрасчот. (Залын герам).

Сизкө, мөд корөм, кодөс мијан колө сетны писатель динө, — сижө творчествоын социалистическөй правда да искренность.

Ас вылын ужалөм, ассыс общөй културасө, художественнөй мастерствосө кыпөдөм вылын ужалөм — ташчөм којмөд корөмыс, кодөс мијан колө сетны писательлы. Ниөти писательлы нинөм өни надејтчыны көт кушчөмкө iчөтик скидка вылө тiјан продукция качество јылыс вопрос куца.

Мијан писательлы оз поц лоны ремесленникөн. Оз ков лонны да нимкофасны кокни да пыр мунана успехөн. Мијан писательлы колө лоны збылвылө художникөн, кодi зилө лөсөдны мијан великөй эпохалыс памјатникјас уна поколенијаслы.

Тiјанлы, јортјас, ем кодлыс бостны примерсө, ем кодлы та боксаң подражајтны. Ме шуа Алексей Максимович Горкиј јылыс. Ти он омөлжыка мыс төдөј, мыј Алексей Максимович кутис формируйтчыны кыз писатель јона ез ташчөм условијасын, кушчөмјасөс лөсөдөма писательјаслы мијан. Аслас гөрбөн сижө кыпөдчiс мiрөвөј арена вылө, мiрөвөј литератураын медвоцза радө. Человеческөй културалыс став озырлунсө бостис ас пыщкас, परिवитис да критическөја освоитис. Интересјаслөн зев паскыд кыщ. Паскыд кругозор. Систематическөј упорнөй уж ассыс художественнөй мастерствосө кыпөдөм вылын. Ташчөмөни колө лоны збылвылө творецлы, збылвылө „морт душа инженерлы“ (Бурнөй аплодисментјас).

I, медбөрын, нөмөд, мыј вылө ме лыдда коланаөн вескөдны тiјанлыс внима нијетө, — сижө тiјан пөвсын збылвылө товарищескөј отношенијас, збылвылө коллективизм лөсөдөм. Ме тани сорнига коллективизм јылыс ог бригаднөй методөн ужалөм боксаң. Ме сорнига коллективизм јылыс взаимоотношенијасын, мөда-мөд динө, медеа-нын том быдмыс кадрјас динө отношенијасын.

Тiјанөс корөма формируйтны мијан советскөй морталыс выл социалистическөй душа. А еща-өмөј тiјан асланыд душајасын, тiјан взаимоотношенијасын важыслөн коласјасыс? Оз-өмөј овлы тац: гијис писатель бур пјеса либө повесть, колө ескө ставныдлы нимкофасны, өд сижө став писательскөј коллективлөн успех! Оз сиз овлы — мукөдјас букшавөны.

Серт, тајө чувствојасыс индивидуализмлөн да егоизмлөн, мелкотравчатөј самолюбиелөн, завидлөн коласјас, кодјас некушчөма оз муны чело-

веческӱ соціалістическӱ душајас
інжењерлы.

Збылвылӱ коллективізм, збыл-
вылӱ товарішщескӱ отношеніејас
тіјан пӱвсын — со сіјӱ ӱолӱд ко-
рӱмыс, кодӱс міјанлы і тіјанлы ас-
лыныд колӱ сетны, код вӱсна
міјанлы ставнымлы ӱтлаын колӱ
чорыда тышкасны.

Жењыда шуӱмӱн, писателлы
колӱ лоны человечестволыс
медпередовӱј ідеалјассӱ
олӱмӱ пӱртӱм вӱсна збыл-
вылӱ борецӱн, сіјӱ ідеал-
јассӱ, кодјассӱ новлӱдлы-

сысем міјан партіја, великӱ
Сталин ӱырнуӱдӱм улын
(Бурнӱј аплодисментјас).

Обстановкаыс тіјан творчестволы
ӱні вывті бур. Зумыд воско-
лӱн українаса став јӱзјас
да став СССР-са літерату-
рајас једінӱј интернаціо-
нальнӱј фронтӱн тышкасӱј
збылвылӱ ыжыд сӱветскӱј
українскӱј художественнӱј
література творчество вӱс-
на. (Бурнӱј аплодисментјас,
оваціја, „ура“ горзӱм).

х

ВОЈВЫВ КРАЈУВСА ПИСАТЕЛЈАС ПЕР- ВОЈА СЈЕЗДЛӨН РЕЗОЛУЦИЈА

ВОЈВЫВСА ЛИТЕРАТУРА МОГЈАС ЈЫЛЫГ Н. ПОПОВ ЈОРТ ДОКЛАД КУҢА, ВОЈВЫВСА ПИСАТЕЛЈАС ТВОРЧЕСТВО ЈЫЛЫГ С. ЛЕУШЕВ, А. АРҢУХОЗ ДА В. СИДОРЕНКО ЈОРТЈАС ДОКЛАДЈАС КУҢА ДА ГИЖНЫ БОСТЧЫГЈАСКӨД УЖАЛӨМ ЈЫЛЫГ С. АҢГИМОВ ЈОРТ ДОКЛАД КУҢА.

Војвыв крајувса сөветскөй писателјаслөн первојја сјезд өтвылыг миткружокјасса делегатјаскөд Војвывса литература могјас жылыг, писателјас творчество жылыг да гижны бостчыгјаскөд ужалөм жылыг докладјас кывзөм да обсудитөм бөрын пасјө, мыј бөрја војасас Војвывса литература өтвылыг комі литературакөд шедөдс гырыг вермөмјас, лоө век јонжык да јонжык отсасысөн партијалөн выл Војвывса ужалыг јөзөс културно-политическөја воспитатјөмын. Сөмын вермөмјасыс Војвывса литературалөн нөшта зев-на поснөдикөс, а сылөн крајса политико-экономическөй олөмыг колтчөмыс зев тыдалана.

Сјезд чуксалө војвывса да комі писателјасөс да миткружковецјасөс, кодјас зилөны лоны збыл морт душа инженерјасөн, Војвылын социалистическөй стрөйка вылын активнөја участвүтөмө, упорнөја велөдчөмө да ставсөлөмсаң быдлуна ужалөмө асланыс литературнөй произведенијејас вылын. Литератураны воөвывса став ужыс мијан колө мунны сөветскөй писателјас ставсојузса сјезд лозунг улын: кыпөдны качество. Сјезд торјөн чукөстчө роч, комі да Һеңецкөй писателјас динө лөсөдны вылын художествоа произведенијејас октабрса революцијалы кыч во тырөм жылыг, кодјас мед вөлины тырөс интернационализм дүхөн да өни-жө заводитны чукөртны октабр бөрсө фольклор.

Сјезд щөктө Крајувса Правленијелы лөсөдны топыд да ловја јитөд комі литературакөд, тајө воын-жө лезны алманах комі писателјаслыг да октабрылы кыч во тыриг кезлө лөсөдны ыжыд антология комі литературалыг роч кыв вьлын.

Гижны бостчыгјаскөд ужалөм жылыг да творческөй среда јонмөдөм жылыг докладјассө да мөвпјасөн вежласөмјассө артыштөмөн сјезд щөктө Крајувса Правленијелы пыр-жө лөсөдны мерајас мијан писателјаслыг отсөг сетөм куҢа да налыг ужалыг массажкөд јитөд јонмөдөм куҢа, гижны бостчыгјаслы консультацја уж качество боксаң бурмөдөм куҢа да миткружокјасөн вескөдлөм јонмөдөм куҢа.

Сјезд чуксалө писателјасөс да миткружковецјасөс кыпөдны пролетарскөй суслун литературнөй фронт вылын, көни классөвө) тышыс мунө торја саядчана формајасөн, чорыда тышкасны великодержавнөй шовинизмкөд роч литератураны да меставывса национализмкөд комі да Һеңецкөй литературајасын.

Сјезд чуксалө писателјасөс топыджыка котыртчыны Һеңинскөй партија гөгөр да сылөн геңиј да вожд Сталин јорт гөгөр.

ВОЈВЫВСА ПИСАТЕЛЈАС ВЛ. ИВАНОВ ЈОРТ ОРДЫН

Советској писателјас Војвыв крајув-са сјездывса делегацијаос јун 15-од лунө примітис ВКП(б) Војвыв крајкомса секретар Вл. Иванов јорт. Вл. Иванов јортлөн писателјаскөд горныыс муні кык час чөж. Писателјас виставлісны матыса кад кежлө асланыс творческөј планјас жылыс.

Војвывса поет Иван Молчанов висталө, мыј сјјө ез орөдчы војвыв тематикаыс:

— Ме гіжі кывбурјас кніга выл индустриалнөј Војвыв жылыс. Лөсөдча гіжны поема „Павлін Виноградов“. Сени кута том јөзлы петкөдлыны гражданскөј војна, партизанскөј движеніје Војвылыс.

Јашін јорт көсјө гіжны поема „Ревность“ да пјеса колхознөј собственности вјзөм жылыс.

Нат. Болотовалөн ем бура лөсөдөм план 1935-36-од во кежлө. Сјјө вожө ужалө „Рост“ повесть вылын. Сени виставсө учітельница уж жылыс револуціјаөзса кадеан, војна дырјі да мјјан лунјасөз.

— Тајө — гырысјаслы, — висталө Болотова јорт. — Меным зев окота гіжны чемафлы. Лөсөдча сетны кымынкө поснідык вјет піонерскөј лагерјас жылыс. Та мogyс гожөмнас ветла лагерјасө. Сыыс кынзі, кута ужавны прошві кыысјас жылыс повесть вылын — „Нитяная художница“. Окота петкөдлыны прошвікыан производстоын зев бур јөз быдмөм жылыс, виставны прошвікыан уж выжыд художественнөј төд-

чанлун жылыс, сылыс історіјасө да с. в. Ставсө тајөс пожө петкөдлыны өіктса ныв кыптөм пример вылын, коді советскөј власть дырјі лөө інструкторөн.

— Смычоклы колө каңифол, — вожө висталө Болотова јорт. — Скрипка вылын ворсысјас унаыс весіг оз төдны, кыс бостөны тајө порошоксө, кодтөг оз ворс му вылын некущөм скрипач. Ме көсја чемафлы вөрјылыс вјстјас кыґаысмыс сужетсө течны сещөм ногөн, мыј Бөлөгдаын ем музыкалнөј техникум, сени емөс скрипачјас.

Міронов јорт асгыс „Пеход Челускіна“ кыґасө Вл. Иванов јортлы сетіг моз висталө:

— Ме кута гіжны Арктика жылыс. Сы бөрын, кызі ештөда „Чукотские новеллы“, бостча Арктика ссвоітөм жылыс серјознөј кыґа вылө да гіжа Арктика жылыс кыґа чемафлы.

Писател Козлов өні ужалө кыґа вылын, көні петкөдлө писателыс револуціјаөз чусалөм код олөмужсө, өні советскөј писателыс творческөј ентузіазмөн тыр олөмсө да ужсө.

— Менам гіжөдјас унжыкыс партизанјас жылыс, — висталө Г. Шамест. — Өні ме ужала Павлін Виноградов жылыс кыґа вылын. Сени көсја петкөдлыны Војвылын гражданскөј војна дырса өтік төдчана командір жылыс. Гіжі-нын нөм глава дорыс унжык. Меным колө воыны сјјө местајасө, көні аслас

отрадјаскөд тышкасис Павлин Виноградов.

— А ти шыдчө мјан государтвеннөј издательство отделењиеө, — висталө Вл. Иванов.

— Ме сетчө і көсја шыдчыны.

Ауров јорт өнi ужалө „Японский кавалер“ повесть којмөд част вылын. Сени сјө петкөдлө черикыјан сиктыс черикыјан колхозө пөрөм. Тажө вежеөмыс мунө өтщөщ черикыјан промыслјас реконструкциякөд да механизацијакөд, кодi заводитчiс первојја пјатиметкаын. Таыс кынчi, Ауров көсјө гiжны чемафлы прикљученческөј роман:

— Пуксөда ме чемафөс пыжө да нуа најөс прикљученијасөн мјан крајса төдчана местајастi.

Сiмвань јорт висталө, мыј Коми областын өнi уна писателјас ужалөны выл кнiгајас вылын. Медгырыс темаыс тажө кнiгајасыслөн: вөрлеқөм, вөралөм, областаөн исторiяыс, советскөј власть дырјi сылөн национальнөј култура кыптөм. Воқө Сiмвань висталө торја коми писателјас (Нобдинса Виттор, Тiма Вењ, Лебедев, Выл Паш да мукөд) уж јылыс.

Сiмвань висталигөн Вл. Иванов јорт индө, мыј коми писателјаслөн тематикаыс гөл:

— Сiјө тiјан бытвө резолюцијас вылыс босталөма. Тi петкөдлөј Коми областыс важыса угнетоннөј олөмсө да кычi Коми область революција бөрын петiс социалистическөја зорiзалан паскыд туј вылө. Тiјанлы колө петкөдлыны ассыныд большевистскөј геројөс, кодi тышкасө да течө парвијаөс, герој-интер-

националистөс. Тiјан кнiгајасөн колө воспитывајтны советскөј патриотизм.

Горкитигас тыдовтчiс, мыј Коми Госиздат дыр оз мынты гонорарјас коми писателјаслы. Вл. Иванов јорт јона заињтересуйтчiс тажөн да индiс тажө ужјөзсө өдјө бырөдны колөм вылө.

Жењыдик көрталан кывын Вл. Иванов рекоментуйтiс велөдчыны писателјаслы классикјаслыс, озырмөдны ассыныс кывнысө јаркөј образјасөн, овладејтны социалистическөј реализм методөн.

— Медыжыдыс мјан писателјаслы — общеобразовательнөј да политическөј велөдчөм. Велөдчыны меца војдөр колө том, заводитыс гiжысјаслы. Но ње сөмын томјаслы.

— Тiјан кнiгајас долженөс воспитывајтны збој, повтөм, културнөј пијанөс социалистическөј рөфиналыс. Енө петкөдлөј јөзөс „футлар пышкын“. Сешөм јөзыс мјан абуөс. Ставөн мi кујам пөса радејтны, ревнуйтны, гажөдчыны, јөктыны, сывны. Бөстөј мортөс став сiјө уна сикаслунас. Паскөдөј тематиканытө, гiжөј радејтөм јылыс, мам јылыс, нывјас јылыс, мјан гажа, шу да олөм јылыс.

Ассыс выступленијесө помалигөн Вл. Иванов јорт сiис писателјаслы ужаныс гырыс успехјас. Писателјас аттөалисны Вл. Иванов јортөс сөл өмсань пөс аплодисментјасөн.

Коми советскөј писателјас пиыс Вл. Иванов јорт ордын вөлины: Тiма Вењ, М. Н. Лебедев, Сiмвань, Выл Паш, I. Вокан да Iзјур Иван.

×

М. ГОРКИ

КЫҢИ ЧУЖИС МОРТ

Тажө вөлі шыг 1892-öd воын, Сухум—Очемчирь костын, Кодор ю дорын, һеылын море динсаң,—гөрајасвывса ічөтк ју сөз ва золгөм шыјас сорын бура кыліс моревывса гыјаслөн пыдысаң кылана зыкөн һөјтчөмыс.

Ар. Гылаалөм корјасыс лавровиһа пулөн бергалігтыр кывтисны быгчөм Кодор ва вывті, бытө посһидік јоспјан. Ме пукалі із вылын кыр јылас да мөвпалі, мыј көнкө калајас да бакланјас*) сіз-жө чәјтөны кылалыс корјассө черіјасөн да—ылаалөны, со мыј вөсна најө сещөм дөзмөмөн горзөны сені, вескыд вылын, пујас сајын, көні һөјтчө море.

Ме вестын каштан пујас вөччөмаөс зарһи корјасөн, менам кок улын—гылаалөм пу корјас, бытө сөтөм кілапа чөланјас. А граб пујас ју мөдар пөлас зикһин пастөмөс, кушөс да өшалөны сынөдас когаелөм-киссөм тывјөн. Сені, бытө зүгјө шедөма, четчаліс вјовгөрд рөма гөравывса сіз—расудук, тукјысис сөд нырнас, вөтлалис кырс костыс гут-гагјасөс, а пелк верклан жіанјас—ылі војвывса гөстјас—шпырјалисны сы бөрса да өктисны гагјассө.

Шујга вылын месаң, јосјыла гөра чуркјас вестын, өшалісны да повчөдлісны зерөн сөкыд кымөрјас, насаң мунісны вужөрјас веж лудја гөра бокшајасөд, көні быдмө кулөм пу самшит, а важ букјас да лопујас

*) Баклан—моредорса пөтка.

горсјасыс позө азыны „коззан ма“, коді коркө важөн һеуна ез ві Помпей Великөјлыс салдатјассө, кокјывсыныс ускөдіс зөһ легион көрт римланаылыс; мазіјас чукөртөны сіјөс лавр да азаміја зоріјас вылыс, а „ветлыс“ јөз корсалөны пу гыркјасыс да сојөны, шөбді сөчөн һаң вылө мавтөмөн.

Тажөс-жө вөча і ме, каштанјас улын із пөвсын пукаліг,—һаң торпыргөн чуһаса ма тыра пөртјыс, соја да һимкоһаса арса музөм шөнді дыша ворсөмнас.

Арын Кавказын, бытө озыр собор вичковын, кодөс вөчлөмаөс великөј мудрецјас—најө-жө век і великөј грешһикјас—медым сөвест суе сінјасыс зөбны ассыныс мистөм ужјаснысө, вөчлөмаөс сывтырттөм храм изумрудыс, зарһыс, бірјузаныс, өшлөмаөс гөрајас пөлөн туркменјасөн шөвкөн кыөм медбур көверјас, Самаркандыс, Шемаханыс вәјөмјасөн, грабитөмаөс став мјрсө да чукөртөмаөс татчө зірдалан шөнді вөзө, бытө көсјөны шуны сылы:

—Тенсыд—Тенадјассаң—Теныд!

... Ме аzza, кықкөн куз зор тошка великанјас, гажа челаф гырыс сінјасөн, летчөны гөрајас вылыс да вөччөдөны муысыс чужөмбансө, быдлаө шылаалөны-көзөны мичлунсө, муса серөн серлөдлөны-волкөдөны гажа чуркјывјас југыд езыс кышөн, а шупөдјассө уна-сікаса быдмөгјасөн-пујасөн... І сещөм мичаөн лоө најө кпөдулын тајө мајбыр мунелөс торјыс!

Шуд—лоны да овны мортөн, мыждём аззан му вывсыс мичлун да гаж, кызі сёлөмыд тіралө оло лөн гажлунөн шенҗіг!

Да, дерт мукөд дырји овлө сөкыд, став морөсыд тырө логлунөн да шогыд горша һоһалө вїрсө сөлөмыдыс, но сїјө абу век кежлө сетөма. да-өд і шондїмысы унаыс шог овлө јөз вылө вїзөдны: сымында сїјө мырсө-төждысө налы вылө, а—ез удајтчыны јөзыс...

Tөдөмыс, уна ем на пөвсын і бурис, но најөс колө јона-на зон-тавны лїбө—буржык—выл ног вежны.

... Кустјас вестын, һеылын месаһ, вужрасөны мортјас: моревывса гы-јас да ју броткөдчөм шы сорын муртса кылыштө морт сорһыс—тајө „шыгјалысјас“ муһөы ужавны Очемчїрыө Сухумсаһ, көні најө вөчїсны шөссе туж.

Ме төда најөс—Орловскөјјас, щөщ накөд ужалі да төрыт щөщ рөщщөт бөстї; ме муһї наыс воҗжык, вој улас петї, медым шондї петїг кежас вөны татчө море дорас.

Ноль мужїк да өтї нывбаба. Нывбабаыс том-на, һөбасан ыжыд кынөма, полыс лөзрудов рөма сїнјаса... Со өһї сылөн вїж чышјаныс тыдалө кустјас пөвсттї, јурыс копрасө өтарө-мөдарө, бытөө подсолнеч зорїз төла повөдда дырји. Сухумын сылөн кувсїс верөсыс фруктјас уна сојөмыс. Ме олі өтї баракын тајө јөзыскөд: бур роч прївычка сертї најө сорһїтїсны асланыс һемулча-јас јылыс сещөм уна да гораа, мыј налөн нор вїсталөмјасыс вөлі кылө верст вїт гөгөр.

Најө—гажтөм-жугыл јөз, шогө-нуждаө топалөм војтыр. Щыглун һешыштөма најөс ас чужан мусыныс, немөвөјса вынтөм муз пөщваа му ез вермы быдтыны һаһ да вөтлїс-разөдїс гортсыныс,— і кызїк

арса гылалөм пукорјасөс новлөдлө һөбөдалө лок төв, вайөдїс татчө. Төдтөм ывлавыв, озыра чужтан-быдтан му тани чужмөдїс, шемөсө воөдїс, а сөкыд велавтөм ужыс зїкөз мчкїс тајө јөзсө. Најө быдтор вылө тани вїзөдїсны вошөм-бөбмөм мортјас моз, шог-жугыл сїнјасөн, норaa мөда-мөдысыс вїсталїг, сор-һїтїг:

— Со і му тани, колөкө!—шенҗїсны.

— Сїзї і бызгылтө—быдмө...

— d-da-a... Му дөза вына.

— Но гөрһы абу бур,—вызтї ізја...

Таҗ шуасїсны да каҗтывлїсны ассыныс гортсыныс төдса местајас—Нурковтасјас, Кос пөскөтїнајас, Көбыла сонјас,—гортса местајаснысө, көні быд соҗтыр му вөлі пөмјасныслөн вїрјажыс, најө пөсөн кїскалөм, і ставыс төдса, дөна, муса...

Вөлі і накөд сенї һөшта мөд нывбаба—ыжыд, вескыд тушаа, чөлөс пөв код, куҗмөс јог черлыјаса, тус сөд көсөј сїнјаса.

Рытјасын сїјө нывбабаыс тајө вїж чышјанаыскөд вөлі петас баракыс, пуксас із чукөр вылө туж бөкө, летчыгас гырззайыв пїзөспом вылас, пөлөстас јурсө да бөстчас сывны скөр вөскї гөлөссөн:

“Сужөр сажын
веж луд вылө
волсала ме чышјанөс...

Оз-ө волы
Муса зонманөј менам...
Локтас муса—
Копыртча ме улөһїк...”

Вїж чышјана вөлі јурсө копыртөмөн чөволө—кывзө да вїзөдө аслас кынөм вылас, но мукөд дыр друг щөщ бөстчас да кыз мужїк гөлөссөн пондас воҗө сывны:

„Oj-da-j муса-j...”

Муса—дөнаөј, теөј...

Абу сїјөм

Текөд аззысны һөкор...

Сінва шытөла гөлөсјас сылысјас-
лөн сук-пемид лунвивса војын
качтывлісны војвивса лымја пус-
тыңа коъ паскыд ердјас, төв
шутлаалөм да көјінјаслыс омлаалөм
гажтөм шыјас.

Сухумын олігөн көсөј сінма ныв-
баба веміс ліхорадкаөн да сіјөс
нөсілка вылын нуісны болнычаө.
Нуигас пыр сіјөс тресітіс-кынтө-
діс вемісмыс, ачыс гораа ымзіс, быт-
төкө пыр-на сыліс ассыс жугыл
сыланкывсө веж луд јылыс, муслун
јылыс...

... Сајалі віж чышјана, муісны,
тыдалө, војө.

Ме помалі ассым затрекөс, вевт-
талі корјасөн пөртјыс ма колас,
көрталі нопјөс да термастөг мөдөд-
чі на бөрса беддасіг тырјі ізја под
вывті.

Со ме туј вылө воі: вескыд вы-
лын гөвквізө чімлөз ваа море; гыа;
бытөтө тыдавтөм столарјас стружі-
төны уна сурс стружјасөн сылыс
мылкја кымөссө—јежыд стружчагсө
шаркөдчигтырјі быгылтө-вөтлө бе-
реглаң. А төлыс—улруа, пым, чөс-
кыд көрјаса, кызі здоров морөса
аңлөн ловшы.

Шујга бок вылас дорынтчөмөн,
парусјассө пөлтөмөн, зев шапа,
кызі өтк Сухумса інжеңер вөлі
пөлтлө рожабанјассө, төвзө-кывтө
ва вывті турецкөј фелуга*). Мыла-
кө сіјө інжеңерыс сорнітігас вөлі
шуө „тіше“ пыдді—чішше, „хөт“
пыдді—хыт.

—Чішше!—горөдас вөлі сіјө.--
Хыт ты і бојек, но ја тебја момент-
ално в полиціју!

Рађејтө вөлі сіјө ужалысјасөс
мөдөдавны пөліціјаө да бур чајтны,
мыј өні сіјөс төдөмыс көнкө важөн-
нын влөдісны лызыс номырјас
аслас гуас...

Мунныс—кокныд, ыштө кывтан

*Фелуга—вевта пыж, ічөтк судно.

сынөдтіс. Лөсыд, міча думјас ју-
рад бергалөны. Кокныд лов вылын,
морөсын—лөң; томлунја нађејјас,
чајтөмјас суналөны морөс пышкө-
сад, кызі езыс черіпіјан море пы-
дөсын. Доыд. І помтөм, помтөм
возын олөм.

Тујвіч пондіс кежөдны матөжык
морелаң; чуклөдлігтыр матыстчө і
матыстчө дорасжык; со-нын алкөс
лыа көса дорө воны пондіс, кытчө
локтөны-нын гыјас, чеччалөны лым-
јежыд балајас мөз; тујдорса куст-
јаслөн щөщ гажныс петө візөдлыны
гыјаслыс ворсөдчөмсө, најө улө-улө
копыртчөмөн візөдчөны ланта вөң
коъ векныдк туј вөмөн лөзсінма
мореө...

Төлыс бергөдчис,—пондіс пөлтны
гөрајассаң,—зермас, тыдалө.

... Муна, вослала. Друг туј бокын
кустјас пөвсыс кыліс морт ружөк-
төм, сөлөм вөрзөдан шы. Вештыш-
ті кіјасөн кустјассө, візөда—мыш-
кунас пу бердө летчөмөн пукалө
өнтаја віж чышјана нывбабаыд: јур-
сө лігыш өшөдөма пөлпом вылас,
локногөн вежыңтөма вөсса вөмсө,
сінбугылјасыс кылаалөмаөс, зев се-
щөм містөм, страк; кіјаснас кыно-
мас кутчысөма да зев сөкыда лөла-
лө.

—Мыј-нө, нөјтісны?—Јуалі ме
нінөм думышттөг сылыс. Сіјө өтпыр
нінөм ез шу, сөмын көмтөм кокјас-
нас, бус піас гут моз кокјассө нуж-
јөдліг да јурсө нөјтіг, пессіс. Сөсса
недырмыс сөкыда лөлалігтыр шу-
іс:

—Му-у-у-н... јандыгтөм... ммун
татыс...

Ме вөліст сек гөгөрвоі, мыј лө-
ма нывбабакөд,—коркө өтчыд ме
вескавлі-нын тајө прітча шөрас.
Повчі да чепөсјі бөрвыв. Баба пон-
діс-нын локгоршөн ојзыны да чужөм-
бан куңаыс кутіс мучітчөмысла
візувтны сінва.

Ме ег вермы сесса візодны сылыг мукасö — шыбыті пелпом вылыг нопјос, портјос, щажнікös да ускöдчі сылы отсавны: водтöді мышку вылас да понді кусыңтны пізöсöдыс кокјассö, но сіјö кучкіс менам сојјасö да тојыштіс морöсö, сесса бергöдчіс кымыңөн да пондіс бауөн кыссыны куст сажö, иң ош моз мурзіг-ојзіг тырјі.

— Рөзбојнік... муті... — шуалис вомгорулас меным.

Ныелö кыссыштіс сізі, сесса сојјасыс лігыштісны, усі кымыңөн нырвылас муö да бара пондіс лок-горшөн ојзыны.

Ме суса артышті, мыј колö вöчны да мыј вöлі тöда гөгіңалөм куза.

Ödjö бергöді рөділңичасө мышку вылас, кусыңті кокјассö пізöс кусыңöдыс, — чужтыслөн петö-ның вöлі кага берд гафдыс.

— Кујлы, ен пессы. Регыд вајан... — гөлөмыс стрöга щöкті нывбабалы.

Ачым котöрті море дорö, сојјасös пужі, мыскі кіјасös мичаа, локті бөр да понді гөгіңавны.

Нывбаба пессіс-кусңасіс, быттö бі вылын сумöд, нöјтчіс кіјаснас, јурнас локыс ңещкіс кі увғыс турнсö, гылаалөм пукорјассö да му сорыс сујалис аслыс вомас. А сек коста кага гаф поті-ның, тöдчыны-ның пондіс выл чужыс мортлөн јурис. Мем öтпырјö колö вöлі і кокјассö кутны, кагалы отсавны да і рөділңича бөрға візодны, медем ез сујав сіјö вомас јогсö...

Мі кыкнанным öтi мөднымöс ңөж-јөңік відім — нывбаба пің пырыс мурзігтырјі, ме сіз-жö, ег гораа; сіјö — дојысла да і јанзiмысла щöщ тыдалö, а ме — жалöј петöмла, кыз сіјö мучітчö ыжыд мукаөн.

— Гоос-пофöј!.. — кіргö-пöдö горшыс, мурзö, лөзöдөм парјассö куртчаліг; а сіңјассыс, шондіөн быгалөм

сіңјассыс, пыр кіссö і кіссö мам курыд сінва і став тушасö жугöдö, поткөдö шөрі...

— М муун-ңін те, муті!.. — корсурö шуыштлас муза. Лігыштөм кіјаснас пыр-на шенасö, еöтлö ас дiнғыс менö. А ме сылы пыр öвіös шуала:

— Јöј, чужты-ңін регыджык, чужты...

Гөлөм дојымөн жал ачыс мем, і кажітчö, мыј сылөн курыд сінвыс резыштчіс менам сіңјасö, морöсöс топöдöма шог, көсјöдö горшді-нös горöдны і ме горза...

— Н-но, регыджык-ңін...

І вот — менам кіјылын морт, — гөрд јокмылтор. Көтасөм сіндысјас пырым аzza, кызі сіјö менам кіјылын пессö, ічöтiк кі-кокнас шенасö да ассö мужікөн петкөдлö — горзö кыз гөлөсөн, көч ачыссö мамыс гөгсу-рös помын-на. Кельдлөз сіңјаса, нырыс кызкө тешкофа ласкысöма гөрд ңамрасөм чужөмбан вылас, вомдорјасыс вөрöны:

— А-а... а-аа...

Сешөм ачыс ңылөг, сізі і ісковтны көсјö кыс... А ме пізöспом вылын сулала, кута кын, візöда сы вылö да ңимкодöјла сөрала-вакса, — сешөм рад сіјös аззыны меным, вес вунöдчі, мыј колö вöчны воzö.

— Вунды... — кыла ңөжјөңік вашкөдö мамыс. Сіңјасыс тупкыса сылөн, чужөмыс омöлтчöма-јосмөма, тусмөма кулөмлөн моз, а лөзöдөм парјасыс öдва вөрöны:

— Пуртөн... вунды!..

Колö вундыны гөгсурös. Пурт абу, менсым сіјös баракын олiгөн-на гу-савлісны. Мыј керан? Сыр думажт-төг кваіті да орöді... піңнам... Кага бөрдö, горзö орловскöј мужік моз басөн, а мамыс ңумјалö-ның: аzza, кыз сіјö вочасөн ловзö, кыз ломзöны лөз біөн пыдöстөм мам сіңјасыс, кыс корсысö мыјкө јубка

кусыңгыс да потласом кос парјас-
нас шөпкө:

— Көртавны колө гөгсө... О-ок!..
ебөсөј абу... Чептын көвтор ем,
колө сузодны...

Сузоди чепсыс көв да көрталі
кагалыс гөгпомсө. Мам пыр отарө
жугыджыка нумјалө.

— Но, те јонмөдчы сесса, а ме
муна мыскала тәјөс.

— Нөжјөнїкөн бара... Ен дојд..
— төждысїг шуалі меным.

А сїјө ез пов дојмөмыс— кулак-
јассө шөзыртөма да горзө, бытө
көсәны воча аскөдыс корө.

— Јаа... јаа!— пыр горзис.

— Те-нын сещөмыс, те!..— шуала
сылы ме.— Овмөдчы-жө му вылын
да өдјөжык быдмы, а то регыд ас
јөзыд-жө тенсыд јуртө орөдасны,
ен ылыс виччыс...

Медса-нын гораа да збылыс го-
рөдіс морт менам, кодыр матыст-
чїм ва дорө да медвоzza гыыс
бысорыс гажаа резыштис мїжанөс
кокувсаң да јурвылөз. Сесса ме
понді кынөмсө, мышкусө кїскав-
ны да зыравны, а сїјө сїнјассө куң-
тыртис, јөжгылтчїс да сещөма пон-
діс чїрзыны-пессыны! А гыјас пож-
јалїсны і пожјалїсны.

— Нїнөм, он прөстудїтчы,— шу-
алі да бурөді ме.— Ваышоныді вы-
на... Горзы, мыј ем ещыд!

І кодыр воім бөр мамыс дїнө,
сїјө бара садтөг моз кујлө вөлі:
сїнјасыс куңса, вомдорсө курччалө,
мучїтчө-ымзө,— рөділ-нїчалөн му-
нө вөлөм чужтан һајтыс.

Но мыјөн аззис кагасө, сажкалыш-
тис да пондіс ас дінас корны:

— Вај... вајлы меным...

— Виччыслас,— шуа ме.

— Но вајлы...— кевмысїс да пон-
діс ковта кїзјассө ражавны, морөс-
сө востыны. Ме отсалі сылы ра-
жавны, сеті кагаөс мамыслы да ін-
ді морөс бердас. Сїјө нїнөм велөд-

төг пырыс-пыр і гөгөрвоис мыј колө
керны, шапкысїс һөңјасө да лөныс
бөрдөмыс.

— Пресвјатаја... пречїстаја...—
ышлолалїс-шөпкїс мам да зугөм
јурсїјаса јурсө бергөдліс ноп јур-
лөс вывтїыс отарө-мөдарө. Сесса
друг горөдыштис коф-да лөныс. Ме
повчї. Но мїнут бөрын бөр востис
сїнјассө,— асгыс пыдөстөм вежа
мам сїнјассө, лөз јенежө вїзөдіг.
Азза, кыз ломзө-разалө чужөм пас-
таыс ыжыд сөстөм нїмкофыс, кыз
сөкыда кыпөдө кїсө да һөжјөнїк
пернапасалө ассө, сесса кагасө, а
вомдорнас шөпкө:

— Слава те, пречїстаја матер...

Сїнјасыс бара тупкысїсны, сїн-
гуранјасас вөјїны кытчөкө пыдө;
дыр чөв олә, һекыт оз вөрчы, лов-
шыыс муртса төдчыштө, бытө вуг-
ралө-узө, сесса төдтөмашөр-друг
вежсөм гөлөсөн збылыс шыасө:

— Вај рачылы менсым нопјөс.

Ме рачї. Сїјө вїзөдліс ме вылө
кызкө пытајтан сїнјасөн, вомїстї
бытө төдмалїс кушөм ме морт, сес-
са серөктыштис коф аслыс гусөңїк
вөмулас, ыштө шеныштис кїнас, вїр-
галыштис коф чужөмыс да шуїс:

— Но-ко, вешјышты вај муртса...

— Те зевсө сенї ен-на нокы,
шојччышт-на...— сөветујта сылы.

— Но, но... вешјышты...

Ме мунї кустјас сажө, медем оз-
нын јандыс. Пуксї да мөвпала. Гө-
лөмөј бытө музөма, но гажаа мо-
рөсын кыла; і сещөм долыд кыв-
зысны пышкөссыд море гыалөм
шыө, көт ескө помтөг мед сїзїкөн
вөлі...

Көнкө һеылын зөлтө-вїзывтө шор
— ыштө нылка вїставлө аслас шөщ-
ја пөдругаыслы мусукуыс јылыс...

Кустјас пөвсын тыдовтчїс-кыпөд-
чїс вїж чышјана јур,— чышјансө
көрталөма-нын кыз следујтө лучкїа.

— Еј, те, воэ-на кыпөдчөмыд,—
горөді нывбабалы.

Өтi кiнас куст һөрjө кутчыгөмөн,
мөднас муө пыкгөмөн рөдiльнiча-
мам пукалө-һин; келыд-руд чужөм
вылас вiрчуттор абу, сiнjасыс быг-
тө пыдiгуранын лөз ваа ты-гөпjас
ботвiзөны, но вомдорjасас ворсө
мам-долыд һум да вашкөдө меным:

— Вiзөд, кушөм лөсыда уэö...

Збылыс, кага уэiс лөсыда-лөһа,
но ме ногыс һинөмөн ез торjав му-
көд сещөм-жө кагаыс, мамлы-нө
кажитчiс, мыj сылөн кодыс һекөд-
лөн-һин абу i оз вермы лоны.

Гашкө-нө шеһанаыс вөли сiјө,
мыj вывти-һин волпасыс сылөн вөли
ассама—гөрд да вiж гылаалөм пу
корjасыс лебач позjөс моз течөм,
сещөм пукорjасыс, кушөмjас оз
быдмыны сылөн чужан муас, Ор-
ловскөj губерһаас да өвjөдлан сь-
ланкывсө ез зуркөд потан лажкан,
а гыалис-моjдiс море.

— Те ескө, мам, мед куjлiн-на...—
шуа ме сылы.

— Ог... оз поз... колө мунны
воэö,— шуалис jурсө довкjөдлөмөн.
— Мунны колө татыс регыджык да
воөдчыны сетчө... кыз шусө сiјө...

— Очемчiрыө?

— Да, да... Мiјан jөз көнкө кы-
мын верст-һин мунiсны, а ме пыр-
на тан...

— да кыз-нө те верман, вiсiг
тырjаыс?!

— А богородицаыс-нө отсалас...

Но, думайта, богородицакөд-кө те
— һинөм сетчө мем шуны.

Сiјө вiзөдө куст улө аслас сөлөм-
чуктөдторjыс вылө сещөм мелi сiн-
jасөн, мусаа, төдтөммымөн омөлт-
чөм чужөма, кос, потласөм вомдор-
jассө дуһнас көтөдiг.

Ме биасi да пондi пестыны бiпур
пуэөдны щажык.

— Енлы, ме тенө щажөн гөсөтiтө-
да...

— Вот сiјө бур, jукталан-кө!..
Став морөс эiкөз тескасiс,— шуа-
лис сiјө морөссө зыралiгтырji.

— Мыjла-нө тенө аслад jөзыд ко-
лысны өтнадтө?

— Мыjла колiсны! Е-ез. Ме ачым
колччi... Наяө жуыштөмаөг вөли i...
бур, мыj колччыгөма... Кыз ескө
ме прөстайтчi на дырji...

Нывбаба соjнас чужөмсө саядө-
мөн jанөга вiзөдлис ме вылө да
серөктыштiс гусөһык аслыс.

— Первоjа таяө тенад?

— Медвоэза-на... А те кодi ачыд
лоан?

— Морт пыдi-таj ола-а...

— сөрт, морт ескө-да... Гөтыра?

— Ез лолы сещөм шудыс...

— Пөрjасан!..

— Мыj мем пөрjасныыс!

Нывбаба копыртiс jурсө да мыjкө
мөвпыштiс.

— А кыз-нө те нывбаба делөсө
төдан?

Но, өнi пөрjала, думыштi аслым,
да шуi:

— Велөдчывлi сiјө делөас. Ме—
студент,— кывлiн сiјө кывсөi

— Кыз-жө. Мiјан поплөн ыжыд
пыс студентын, попө-жө велөдчө.

— Но-вот, i ме сещөмыс-жө лоа...
— помалi-орөдi ассым пөрjасөмөс
ме.— Но, ме вала ветла...

Нывбаба копыртчiс пыс дiнө,
кывзыштiс— лолалө оз. Сесса вi-
зөдлис морелань.

— Мыссыштны ескө колө да ва-
ыс төдтөм, ог лыгт... Кушөм таяө
ва? Сола i курыд...

— Вот сещөм ванас те i мыссы—
бур, вына ва!

— Ог төд...

— Збыл! да i шоныджык шор ва
дорыс. Шорjасас танi ваыс—век-
кыд ji...

— Но iнө... те төданжык... кывза.
Туй куэа, вугралiг тырji, jурсө
морөс вылас өшсөдөмөн, воглөн му-

ніс верчома вѡла абхаѡец; ічѡтік
коскѡд тушаа вѡлыс сьлѡн пелјас-
сѡ торгѡдѡмѡн, сінјассѡ кѡсѡјтѡмѡн
вѡдѡліс мѡжан вьлѡ да корскітіс;
гѡна шапкаа морт јурсѡ сѡжѡ гѡн-
гѡдліс, суш чѡвтыштліс сінјассѡ мѡжан
вьлѡ да бѡр ѡшѡдіс, пондіс вуграв-
ны.

— Кушѡмѡе тані јѡзыс асгамаѡе
да повѡдчанаѡе,— лѡна шуыштіс
нывбаба муньс вѡла морт јылыс.

Ме муні вала. Із пыдѡса сор-
тѡті чеччалѡ-јѡктѡ вѡзлач, југьд ртуѡ
код ваа шор; бергалѡны-суналѡны
ваын арѡа гьлалѡм корјас...

Мыскі кѡс, чужѡмѡс, гумовті
щѡјнікѡ ва да мѡдѡдчѡ бѡр. Локта
і аѡа кустјас пѡвстті—нывбаба ме-
нам кьссѡ піѡсчаѡ вьласѡн кьтчѡ-
кѡ, бокѡ.

— Мыј лоін?— јуалі.

Повѡіс, чужѡмыс вежѡіс да пон-
діс мыјкѡ сѡјѡдны мѡыс улысас.

Ме гѡгѡрвоі.

— Ноко, вај ме гуала...

— Бур мортѡј!.. Кьтчѡ-нѡ? Пьв-
сан кѡжѡ ескѡ колѡ, жѡж улас.

— Вѡччыс, корја теѡ татчѡ пьв-
сансѡ вѡчасны!— шуі ме сералігтыр.

— Теньд со тѡш, а ме пола...
друг да ѡвер кьскас... А колѡ бур
ногѡн ѡбны...

Чужѡмсѡ мѡдарѡ бергѡдѡмѡн се-
тѡіс меным сѡкьд ул јокмылтор да
нѡжјѡнік јандьсѡг шуіс:

— Те, јенмогысѡн, кьзкѡ буржы-
ка бара, пыдѡжык... Наѡежнѡј інѡ
кьтчѡкѡ...

... Менам ветліг коста нывбаба
леччьлѡма-нѡн мыскасны,— локтѡ
тыдалѡ море дѡрѡаѡ шатлалігтырјі,
кѡјассѡ вѡзвьлас чургѡдѡмѡн; јуб-
каыс коскѡзыс ва, кѡтасѡма, а чу-
жѡмыс вѡрсалыштѡма ѡеуна да быч-
тѡ пышкѡссаѡыс ломѡ нѡмкод до-
лыд југѡрѡн. Кѡдыс кутѡмѡн ме
отсалі сылы локны бѡпур дѡрѡз,
шенѡі сѡјѡ јонлун вьлѡ, вѡнов вьлѡ...

Сѡсѡ јуім щѡј менам асьвса ма
коласѡн,— вѡсылы сѡјѡ бура лѡга-
ліс. Јуіг мѡзыс нывбаба јуагіс мен-
сым наѡ гѡлѡсѡн:

— Мыј-нѡ, еновтчѡн велѡдчѡм-
сьд?

— Да, дышмі..

— Кьз-нѡ мыј,— вѡна јуѡм вьлѡ
сетчѡн алі мыј?

— Зѡікѡз јусі,— шабаш!

— Ок, те, шудтѡм морт!— жал-
пырыс ьшловѡіс аѡ.— А тенѡ-ѡд
ме тѡда. Сухумын-на каѡавлі, кор
те началствокѡд ѡмѡла верѡм пон-
да пѡнасѡн... Сек-жѡ ме і мѡвпыш-
тѡі те јылыс—тыдалѡ, мѡга, јуыс,
сѡщѡм повтѡм, збѡј...— шуаліс, а
ачыс пыр вѡдѡдлѡ і вѡдѡдлѡ, чѡвтлѡ
сінјассѡ куст улѡ, кѡні чѡв-лѡна уѡѡ
вьл чужыс морт.

— Кьзѡја тон бара пондас овны
менама дѡтушѡј!..— ьшловѡіс да вѡ-
дѡліс ме вьлѡ.

— Пасѡбѡ, отсалін те меным...
отсалін, а ог тѡд бур абу сѡјѡ пѡј-
лы, сѡјѡ шудысылы..

Јуіс щѡј, сојыштѡіс да пернапаса-
сіс. Ме понді сѡвтчыны, чукѡртны
кѡлујѡс, сек коста нывбаба вугра-
лыштѡіс, шѡјччыштѡіс, пуксѡннас јурсѡ
дѡвјѡдліг.

Менам сѡвтчыссіс, нывбаба кь-
пѡдчѡіс да щѡщ-жѡ пондіс мѡдѡдчы-
ны. Ме чужмі:

— Мыј-нѡ, мунны-нѡн кѡсјан?!

— Муна.

— Ој, мам, он вермы!

— Кьзкѡ-ѡд, нѡжјѡнікѡн... Но-
ко, вај мытчышт мѡм,— шуіс кага-
лаѡыс кѡсѡ чургѡдѡмѡн.

— Ог сет, ме нуа...— шуі ме да
бѡстѡ мѡздѡрам кагасѡ.

Вѡнласыштѡіс ѡеуна—коднымлы
нуны,— мам медбѡртѡі сетѡіс меным
да мѡ мѡдѡдчѡіс вѡглавны нѡжјѡнік,
орчѡн.

— Мед ескѡ ог-жѡ прѡступіт да
ус...— серѡктѡіс ас вьлас да мыжа

морт мөз кутчысис-пыккис өтi кiнас
менам пелпомö.

Рочмуывивса выль олыг лов, төд-
төм сурбаа морт, кулiс менам сой
вылын да төждыгтөг нускис уҗис.
Солкјасис-резгис лымјежыд быгјаса
гыјасөн море; вашкылö кышöдчисны,
сорнитисны ас костаныс кустјас,
пујас; җрдалiс јенежын луншöрыг
берөм шондi...

Мунiм һөжјөһик. Мам корсурö
лолыштны сувтыштлас вöли, пыды-
саһ ышловҗас, тырейнмөн виҗöдлас
гөгöрсö — море вылö, гөрајас вылö,

вөр вылас, сөгса пыс чужом вылö
матö копыртчылас мам-муса сiнјас-
нас.

Өтiкыс сiҗ сувтлiс да тыр сөлö-
мөн, кыпыд кылөмөн, шуiс:

— Јенјугыд олөмөј-муөј. Мајбы-
рөј, — кушöмi лөсыд!.. Таҗ ескö пыр
мунi i мунi сувтлытөг пыр-вöлнөј
свет помöҗыс... А пиөј ескö, сөлөм-
шөрөј менам, мед пыр быдмiс i
быдмiс вöла вылас, мам морөс бер-
дас...

...Море ызгö, ызгö...

Кomiödic ТИМА ВЕН.

А. П. ЧЕХОВ.

ХАМЕЛЕОН*)

БИГТ

Базарнөј плөшщад вомөн мунө полицејскөј надѣрател Очумелов. Выл шыньела, кіас күтө ічөтк јокмыл. Сы бөрса вослалө гөрд горөдөвөј. Нуө пож, коді чукјөн тыр мырдѣалөм крыжовникөн. Гөгөр чөв... Плөшщад вылын весіг морт лов абу... Лавкајаслөн да кабакјаслөн восса өзөсјасыс шога вічөдөны ывла-вылө, бытө щыг вомјас; на дінын абуөс весіг корысјас.

— Січкө, те курчасны, өкајаннөј! — друг кылө Очумелов. — Ребјата, ен лезөј сіјөс! Оні абу щөктөма курчасны! Кутөј! А...а!

Кылө понлөн лавостөм. Очумелов вічөдө боквыс да аззө: Пічугін пес складыс, кујім кок јылын чеччалігтырја да бөрө вічөдөмөн пышјө пон. Сы бөрса вөтчө крахмалнөј сівеч дөрөма да восса жылеткаа морт. Сіјө вөтчө сы бөрса да став тушанас возлаң сетчөмөн ускөдчө му вылө да кватітө понјөс бөр кокјасөдыс. Кылө понлөн мөдыс лавөстөм да кодлөнкө горөдөм:

„Ен лез!“ Лавкајасыс мыччысөны улан чужөмјас да регыдөн пес склад дінын, бытө муыс чужөны, чукөрмө јөз чукөр.

— Абу-ө беспөрадок, ваше благородіе?.. — шуө горөдөвөј.

Очумелов бергөдчө шујгавылө да вослалө јөз чукөрлаң. Зік сылаң ворота дінас, аззө сіјө, сулалө восса жылеткаа мортыд да вескыд кісө вылө лептөмөн петкөдлө јөзлы вірөс чуңсө. Сылөн код чужөм вылас бытө гіжөма: „Часы, сурлан те меным, шельма“, да і ачыс чуңыс бытө вермыслөн знамја. Сіјө мортас Очумелов төдө зарні мастер Хрукінөс. Јөз чукөр шөрын, воэ кокјассө паскөдөмөн да став тушанас дрөжжітг, му вылас пукалө ачыс мыжаыс — јежыд борзөј күтө, јос ныра да мыш вылас віж чутјаса. Сінваа сінјасас сылөн төдчө шог да полөм.

— Мыј вөсна тајө тани? — јуалө Очумелов, јөз піө сүсөмөн. — Мыјла тани? Тајө те мыјла чуңтө?.. Коді горзіс?

— Муна ме, ваше благородіе, некодөс ог вөрзөд... — заводітө віставны Хрукін кулакас кызөктөмөн, песјылыс Мітреј Мітрејычкөд сорнітам і друг тајө пөж куфөыс төдлытөг чуңөс... Ті менө ізвінітөј, ме ужалыс морт... Уж менам посні... Мед меным мынтасны, тајө чуңнас ме гашкө сөсса вежаун ог вөрзөдлы... Сы јылыс, ваше благородіе, і законын абу, медем быд тварыс терпітны. Быдөн-кө мөдасны курчасны, буржык не овны свет вылас...

— Гм!.. Бур... — скөрыс шуө Очумелов, кызөктө да сінкымјассө вөрзөдлө. — Бур... Кодлөн понјыс? Ме та-

*) Хамелеон — зочув рөд, кодјас вермөны вежны ассын ыс ку рөмнысө оланін сертіныс, кытчө најө вескалісны. Тани хамелеоннас колө гөгөрвонны сөщөм мортөс, коді уваныс да өдјө вежлалө ассыс вічөдласјассө аслас выгөда сертіыс.

јос тақ ог кол, ме петкөдла тїжанлы, кыз понјасөс велмөдны! Каднын візөдлыны сешөм господа вылас, кодјас оз көсјыны кывзыны шуөмјаслы. Кыз штрафужасны сіјөс, мерзавецөс, сек төдас сіјө менам, мыј лоө пон да мукөд брөдачөј скөт. Ме сылы петкөдла!.. Јелдырін,— бергөдчө надчїрател городөвөјлаң: — төдмар, кодлөн понјыс да вөч протокол, а понсө віны колө. Нїнөм віччысны! Бешенөј көнкө сіјө... Кодлөн тајө понјыс, жуала?

— Тајө, кажиччө, генерал Жїгаловлөн!— вісталө кодкө јөз чукөр піыс.

— Геңерал Жїгаловлөн? Гм!.. Бост, но-кө, Јелдырін, ме вылыс палтоөс. Зев пөс мыјкө. Зер возын, колө чайтны... Отітөр сөмын ме ог гөгөрво: кызї верміс сіјө тенө курччыны?— јуасө Очумелов Хрукінлыс.— Сузас-өмөј сіјө чуң? Сіјө ічөт, а те візөд кушөм! Те, буракө, рофөдөмыд чуңтө көрттувјө, а сесса ыстыган пон вылө. Те-өд... төдам тїжанөс, чөртјасөс.

— Сіјө, ваше благородїје, чїгаркаөн сылы нырас серам вылө, а сіјө ез вөв јөј дај тапнїтіс чуңсө. Вімшасыс морт, ваше благородїје.

— Сөран, містөм чужөм. Ен-кө аззыв, мыјла ылөдчыныс! Сіјө благородїје вежөра господїн да гөгөрвоө, кодї ылөдлө, а кодї сөлөмсаңыс кызї јен возын... А ме-кө ылөдча, мед мірөвөј *) відлалас. Сылөн законнын шуөма... Оні ставөн равнөјөс... Менам аслам вокөј жандармын... көсјанныд-кө төдны...

— Ен сорнїтөј!

— Абу, тајө абу геңералскөј... — пыдысаң мөвпалөмөн шуө городөвөј. — Геңераллөн тащөмјасыд абуөс. Сылөн унжыкыс лагөвөјөс...

*) Мірөвөј—судда, кодї відлавліс пөсны уголовнөј да гражданскөј делөјас.

— Те сіјөс бура төдан?

— Бура, ваше благородїје...

— Ме і ачым төда, геңераллөн понјасыс донаөс, порофїстөјөс, а тајө— чөртыс төдө мыј! Гөн-нї, мїчлун-нї... пөж кушөмкө... І тащөм понјөс візөны?! Көн-нө тїжан төлкныд? Вескав тащөм понјыд Петербургө мбө Москваө, төданныд, мыј ескө вөлі? Сен ез візөдлыны ескө закон вылө, а пырыстөм-пыр жагөдісны! Те, Хрукін, пострадајтїн, і тајөс сізі ен кол... Велөдны колө! Пөра...

— А гашкө і геңералскөј...— го-раа мөвпалө городөвөј,— чужөмас сылы абу гїжөма... Төнчї дворсыс тащөмөс аззылі...

— Сөрт-жө, геңералскөј!— шуө јөз піыс гөлөс.

— Гм... Пастөд, но-ко, менө Јелдырін. Мыјкө төв пөлыштїс... Кынтө.. Те нуөдан сіјөс геңерал ордө да жуалан. Вісталан, мыј ме аззі да ысті. І вістав, мед сіјөс ез лезны ывлаө... Сіјө, вермас лоны, дона, а быд порс-кө сылы мөдас чїгаркаөн чутөдны, дыр-ө щыкөдны сіјөс. Пон— нежнөј твар... А те, бөлбан, лөз кїтө. Нїнөм ассыд јөј чуңтө мыччөдлыны! Ачыд мыжа!

— Геңералскөј пөвар воө, сылыс жуалам... Еј, Прокор. Волы, дона, татчө. Візөдлы пон вылас... Тїжан?

— Лөсөдланныд! Тащөмјасыд мїжан нөтчыд ез вөвлыны.

— І јуасныс танї дырсө нїнөм,— шуө Очумелов.— Сіјө брөдачөј. Нїнөм дырсө сорнїтны... Шуї-кө, мыј брөдачөј, сізкө брөдачөј... Жагөдны, вот і ставыс...

— Тајө абу мїжан,— возө нуөдө Прохор.— Тајө геңерал воклөн, кодї тајө лунјасө воїс. Мїжан борзөј-јастө оз візчы. Сылөн вокыс...

— Сылөн вокыс-өмөј воїс? Владїмір Івановїч?— жуалө Очумелов да чужөм пастаыс сылөн паскалө нум.

— Візöдтö, господі! А ме ег і тöд!
Гöсвітыштны воіс?

— Гöсвітны...

— Візöдтö, господі!.. Гажтöмчö-
ма воксыд... А ме-öд ег і тöд!
Сізкö, тајö сылөн понјыс. Јона рад...
Бост сіјöс... нінöм сізкö понјыс...
Бојевöј сешöм... Цап тајöс чуңöды!
Ха-ха-ха! Но, мыј дрöжжитан? Ррр...

Рр... Скöр,жумікыд... Сешöм шырпі...
Прохор чуксалö понјöс да мунö
пес склад діныс... Јöз сералöны
Хрукін вылö.

— Ме вола-на те дінöз!— грöзитö
сылы Очумелов да шыңелнас төб-
сігтыр мөдöдчö возö базарнöј площ-
щад куңа.

Коміöдич I. В. Јогор.

А. РАЗМЫСЛОВ

* * *

Рытја кыа лöңкöд те он рöдмы,
дугды дöзмöдчыны, војтöв-швічкун.
Мыј көт шу, а те он тöд-вöд
Шонді пуксан кадлыс мічлун.

Меным сіјö бура тöдса—

Кыла јенежыслыс шоныд ловшы.

Керка-кілчö өзöс абу пöдса,

Сöлöм піын том гажлы оз овсы,

Аттö, гожса рöмыд гора рытöј,

Кушöм вöччöма те Ежва пöлөн.

Міча рытöј, мыччы меным кітö,

Јесмі колö—гета ассым сöлöм.

Гожса рытöј, уж вылын те суін

Талун менö, вемöзышмöм мортöс.

Теныд нумјовті да гуөн шуі:

Талун уңны ог мун гортö.

Тавој сінмöс здук кежлö ог куңлы,

Кіөн-кокөн ывлавывкöд јітча.

Аскі асыв возö выльмöм лунлы

Кіöс веж луд вывсань мычча.

1935 во.

БАҖАРСА ИВАН

КӨҖЫДСӨ ЖМІТАС МІЈАН ШМІДТ

Ыжыд-ыжыд Војвыв сарің туј

Јуковтчас саріңөд,

Кыз ісө наріңө нырас.

Ыжыд-ыжыд Војвыв сарің туј

Пырөстчас жі пырса,

Медкөзыд інөзыс пырас.

Ыжыд-ыжыд Војвыв сарің туј

Јакутөс, чукчіөс міјанкөд жітас.

Көзыдсө жмітас міјан Шмідт,

Міјанөс ылі асыввывкөд жітас.

Сек ыльмас көзыд муын мојд,

Сек бостчас ставыс ывыны.

Сек бостчас ывыны тундравывса көр.

Став паскыд-ыжыд сөветмуыс кылас,

Кыз ылө јакут мулөн вөр.

Сек јакут ылас завод труба тырөн,

Сек ылас чукчі колхоз јуртө пырөм,

Сек сіјө ылас кыпыд долөн—

Көн ыльмөм му,

Көн југдөм лун,

Көн сурөм шуд.

Сек сіјө ылас зарһи бордја олөм,

Көн ыль јакутіја олө.

Сек сіјө ылас дона ізјас,

Сылас соціализмөс,

Соціализмын војвыв јөзлыс олөм.

Ыжыд-ыжыд Војвыв сарің туј

Јуковтчас саріңөд,

Кыз ісө наріңө нырас.

Ыжыд-ыжыд Војвыв сарің туј

Пырөстчас жі пырса,

Медкөзыд інөзыс пырас.

Көзыдсө жмітас міјан Шмідт,

Став мусө ылі асыввывкөд жітас.

Көзыдсө жмітас міјан Шмідт.

1935 во.

ІЗЈУР ІВАН

ДОМЕНҢ ЛӨН МЫЖ

ПОВЕСТЬ *)

БИТӨД ГЛАВА

1.

Лөһа сулалисны пöрыс пожомјас. Јöжгылтчыштöмаөс первојја чорыд көзидјасыс, бытөтө виччысöны мыјкө ыжыдтор, туганјас јыланыс öшлöмаөс лымтупöс јокмылјас.

Некыт оз вөрзыв. І сöмын шочыһка, кор потö кын ув, либö кыккө пу јывсаһ усö лым јокмыл, пожомјас тур-тар мунлöны да вылысаһ секи кослыаөн пуркмунлö лым. Лымчирјас гылалöны жежыд волпаса му еж вылö термастөг, унапöv бергöдчöны, бытөтө гожа жежыд бобувјас ворсöдчöны капуста петасјас вылын.

Некод ез торк вөрлыс лөһсö. Домен петис баракыс, мунис гараж динö. Вöли пемыд-на, муртса тöдчыштіс асја лöz. Домен кичалис паспöласö, содтіс вокöвсö. Вылын, керöс јылын, кылö пыр öт-моза бруткöдчис електростанција, но сылөн шыыс көзид сынöдас кылис сöмын неылöз да базаса директор оланін öшиһсаһ асја лöзоват пемыдсö жежыд вичөн вундис би југөр: сижö, тыдалö, абу-на водлöма. Сы öшиһуваһ-жö домен кок шы вылö кыкыс увтыштіс пон.

Домен пыралис мастерскöјö клучла, востис гаражлыс паскыд öзöссö. Сы вылö фарасинјасөн стрöгыс вичöдисны кујим машина.

Чојпаныд котөрөн кајис Зоја, котөртиг мозыс көрталис гөна шапка-ыслыс левјалыс көвјассö, топöдис тасма вöһсö, некытчö сувтлытөг локтіс машина дорöз.

—Mödam?— јуалис доменлыс.

Домен ез шыас, бытөтө јуалöмыс сылы оз вöли инмы, весиг ез вичöдлы Зоја вылö да ачыс кичіс радиаторö ва, көт ескö сижö домен некор ез вöчлы. Зоја гөгөрвотöма вичöдліс домен вылö да мыјлакö востылис тракторлыс бокјассö.

—Бара-на некыт абу чышкыштöмаөс,—бытөтө аслыс вылö дözмömөн шуис Зоја, сесса һедыр мыгті чөвтіс:—но, позö мунны...

І некыз домен оз вöли гөгөрво: дözмöма-ö Зоја воzza сменаыс вылö, коді машинасö бара-на колöма весавтөг, али домен вылö, мыјла сижö ез шыас сижö јуалöм вылö. „Скөралö төрытјасыд“,—мövпыштіс сижö да лезис машинасö.

Ружтігтырја, гаражса жожыс пövјассö чеччöдлömөн, машина петис ывлавылö. Домен крукыштіс тыртöm додјас да вескөдис рулсö шујгавыв. Трактор һедыр кежлö сувтыштіс, бытөтө möвпыштіс мунны-ö воzö, а сесса möдис голсакывны паскыд гусеһцајаснас, сöласны сöд щынөн.

Домен чінтіс газсö, ломзöдис фарајассö. Ізас колтаөн трактор воzö шыбытчис би југөр, мотор

*) Заводитчöмсö вичöд 1, 2, 3 да 4 №№-јасыс.

dyrdic локыс сөласөмыс, өтмоза торкөдиг мөдис кайны омөла-на талалөм выл порожняк куца.

Пожөм туганяс жылыс савмунисны лымчиряс, бытө кодкө вылысаң најөс коыштіс да кажитчыны кутіс, мыј муыс і вөрыс пондіс тіравни тракторыскөд өтвылыс кынмыс морт тірөмөн, көт сувт, бырөд ассыд ловшытө да кывзы, кызі вөрыс воча пің голскөдчө, пыр јонжыка да јонжыка төбсө аслас лысешкынөн.

Домен чорыда кутіс рул, суаа зоргіс возө, кыјөдіс быд гуран і мылк небыд трасса вылыс, вежлалис скоростјассө. Талуи-нын доменјас коймөдыс кайоны вылыс кавішщө. Первојја рејсыс, кор домен нол дофын леччөдіс көкјамысдас кубометр, муніс зев бура. дофјас вөлі бура сөвтөмаөс, машина улыс кавішщөз ужалис пыр өтмоза да домен сјіө-жө луннас бөр воіс базаө: ачыс рад, долыд, мыј первојја рејсыс муніс сещөм бура да быдсөн шмонітыштіс Зојалы:

—Заводітчөмыс бур лоі, сізкө і төвбыд бура мөдам ужавны.

Весіг Зоја вөсна полөмыс бырі. А домен вөлі полө, мыј Зоја оз саммы лучкі бура візөдны дофјас бөрсө, оз вермы өтнөсөн најөс домавыны, рафлыны да пыр лоө мунны сылы отсөг вылө. Нинөм секі тајө ез ло. Но мөд рејсас муртса-на удітісны вылыс кавішщесаң муныштны кілометр-мөд, сылөн первој комплөкт шөрсөс өтік доф гуц. кіссіс, сувтыштан іныс вөрөдчөгөн другжык боөтөм вөсна, тыртіс став трассасө. Ковміс ноксыны велуна час, медым вештыны кіссөм дофсө да весавны трассасө. Сөсса і улыс кавішщө воігөн-нын торкыліс ломтас сетан проводыс да сетчө бара час-мөд муніс. Секі Зоја лөгасіс до-

мен маткыштөм вылө да кыв ез сетлы мунігчөжыс.

Домен кабыртөма рул, пелјас-сө чошкөдөмөн кывзө моторлыс ужалөмсө, бөрвылыс тыртөм дофјаслыс сөкыд чөптјасөн голскөдчөмөн кыссөмсө да мөвпалө ассыс быдлуна мөвпјассө. Мөвпалө Зоја жылыс, коді өні пукалө ортчөн да төдөмыс скөралө сы вылө, дуңа жылыс, Вурдов жылыс, ужалөм жылыс. Мырдөн вежөрас оз лөз сөмын Пырөјөс. Мыјөн јурас воас Пырөј, домен пыр-жө заводітас качтывынызік мөдтор—гортсө, Ајкнаын курсјас вылын велөдчөмсө, гырыс карјас, кытчө сјіө ветліс курсјас помалөм бөрын, кор најөс дас мортөс ыстылісны екскурсі-јаөн Украинаө, „Коммунар“ завод вылө. Ок, гырыс і карјас да заводјас азыліс секі домен, уна морт чужөм секі вужөртіс сінпырыс,— бытөкө өні-на ставныс сінвозын-өс, төдсаөс, став јөзыс гырыс керкајаснас і паскыд улычјаснас, но азыс-кө кодөскө на піыс—Ферт-жө көнкө мортөс оз төд. Сещөм төдсаөс і... төдтөмөс, ылыса-өс, бытө сјіө јөзыс і карјасыс, көрттујјасыс і заводјасыс гырыс машинајаснас вөліны сөмын вөтын.

Ічөт дырјыс доменлы кажитчыліс, мыј көнкө гырыс керөсјас саяын муыс помасө. Мунан-мунан дај сылы воас пом. А сөсса школаын велөдчөгөн төдмаліс, мыј мулөн пом некущөм абу, сјіө гөгрөс да гөгөр, улын і вылын, олөны јөз. І улысајасыс оз усны, а налы сіз-жө кажитчө, мыј вылысајасыс ветлөны улын, улаңјурөн да шөнчөны, мыјла оз усны. Вөлі гөгөр-вотөм ставыс сјіө, сөкыд весіг вежөртны, кушөмөс мукөдлаас јөзыс, олөмыс, карјасыс. Первој кіно вылыс домен азыліс сјіө гырыс карјассө, уна јөзсө, кодјасөс-нын

бөрүнжык аслас сінмөн удайчѳис азывны да ставыс бытѳөкөнөс сешөм і ем, кушөмөс азылыс серпасјас вылыс да вѳөдіс кінөјасыс. Быдлаын јөз, нывјас да зонјас, мужікјас да нывбабајас, ставныс мыјкө вөчөны: ужалөны заводјасын, велөдчөны школајасын да курсјас вылын, лебалөны аеропланјас вылын, ужалөны му дорын, олоны карјасын, сіктјасын, вөрын. Ужалөны, велөдчөны, мөвпалөны быдтор јылыс, сорнөтөны, сылөны, радејтөны, і гашкө сылөн моз радејтөмыс уналөн сѳжө оз артмы. І ачыс ез төдлы, кызі мөвпыс бара вујис Пырөј вылө.

„Мыјөн сѳжө меыс буржык?— ассыс јуалис домең.— Мыјла сы вылө Зоја пыр мелісінмөн вѳөдө, а мекөд дујалө ырјан вөв моз? Серт, Пырөј востер кыв вылө, сѳжө кујө кор колө лөсыд кыв шуны, мавтыштны нывјаслыс сөлөмсө һебыд вѳбордјөн, но...“. Но сек-жө домең кутис асө сы вылын, мыј гашкө сѳжө Пырөјөс сы вөсна і оз радејт, мыј Зоја сылаһө кысө, і код төдас—ез-ө сы вөсна бурец Пырөј ышјөд сѳжөс мунны базаыс, медым домең тани ез гартчы сѳжө кокулын? Гашкө та вөсна-жө сѳжө ачыс мөвпалө Пырөј јылыс быдсама локторсө, а збымвылассө һинөм абу? Гашкө Пырөј сылы көсјө вөчны сөмын бур? Но кызі тајөс төдны?

Гургө-мунө трактор, бөрвылын голскакылоны гырыс чептјасөн тыртөм додјас. Вөр пыр сукмө, пушкыр туганјас качөны вывлаң, і југдөм пыдѳи пемыд вөрад пырөм бөрын өтарө пемдіс да вугралан унзіл сінјасыдлы быд понө пу кажітчө повзөдчыс вујөрөн.

Ылын-ылын, көнкө трасса чукылтаң инын, пөрыс пожөмјас кос-

тын зрдыштіс бі да бөр кусі.

— Макар көнкө леччө, сѳжө төрыт рытгорув кајіс,— шуис домең да первојяыс вѳөдіс Зоја вылө. Сѳжө бытѳө һинөм ез азыв, пукаліс орччөн, сінсө өтік местаө сүвтөдөмөн мыј јылыскө чорыда мөвпаліс.

— Көні? Кушөм би?—окота пырыс сѳжө вочавізіс домең јуалөм вылө.— Ме һекушөм бі ег азыв.

І домең гөгөрвоис, мыј сѳжө пырна тазі аскежыс мыј јылыскө мөвпалөма да гашкө шөщ корсөс помка сорнө панөм вылө.

2.

Зојалөн думјасыс і збымыс домең гөгөр гартчисны. Сѳжө пукаліс домеңкөд орччөн, корсурө вѳөдлылыс тыртөм додјас вылө да пыр пыдөжык јөжгылтчис аслас паспінжак пышкө. Вөлі көзыд, өвтис карасін шынон, чужөмсө сотіс лечыд војтөв, піскөдчис шөщ пішөг пышкас. Жал вөлі колны һебыд волпас, оңалан шоныд оланін, орөдны асја чөскыд ун, абу-на вөлі велалөма војшөрвојын чеччыны, муртса кпидөснад чужөм вылад да сінгуранад көзыд ва којыштөм бөрын котөртны гаражө да асја унзілтө палөдны трактор пуклөс вылын лібө тыртөм дод жек вылын.

Зојалы окота і һеокота вөлі ужавны өтлаын домеңкөд. домеңлөн сылы сөлөм вылас воліс асө пыр бура кутөмыс, гөлөссө ыжыда лептывтөг быдөнкөд сорнөтөмыс, і уж дінө солөмсан зілөмыс, кодјас уналөн мукөдлөн бытѳө ез вөвны. Зоја сылыс унаторјө көсјис велөдчыны, а медса војдөр өтарө-мөдарө локыс шыблестөмас, быдтор дінө кызі важысаң, төдса дінө матыстчөмас, но сек-жө домең Зојалы кажітчис вывті

рамён, весіг ھے аслас арлыд сер-
тыыс да оласног сертыыс рамён.
І кор домењ мөд рејсас Зојалы
кутис шыблавны дөзмөм-скөрмөм
кывјассө, сјјө первојсө шөјөвошлі
код, бытө домењөс аззис зик выл
ногөн, Һөтик ез сещөмөн, кушөм-
өн өнөз сјјөс төдліс да чајтліс.

Зојалөн Шомесовакөд төрыт-
на вөлі сорһи домењ жылыс.

— Те ен термас аслад выводјас-
над,— шуис дуња, кор Зоја сылы
ставсө висталис.— Те ачыл омөла
төдлөмыд домењтө. Сјјө зев шањ
морт, Һөтчыл оз пет аслас куыс,
і видыштіс-кө тенө—сені ыжыл ло-
кыс абу. Сјјө век-жө теыс унжык
төдө да вермас велөдны тікод-
чыкышјассө.

Зојалы парскіс дуњалөн бөрја
кывјасыс да чыкышөн шуөмыс да
локыс орөдіс:

— Велөдны мед велөдө, а кызі
лыстө видны, сјјө менө ез быд-
тыв. Ме сылы мыј—слуга кушөм-
кө?

— Ој, ој, кушөм пузыс! — се-
рөктіс дуња да шмоңитіг моз шу-
ис:— да Зоја, те сылөн кесјылөс і
теныд колө сылыс кывзыны. Бост-
чөд ас вылад, секи сјјө тенгыд
кутас кывзысны.

Зоја гөрдөдіс, лезіс улө сінјассө
да кутис бергөдлыны вөњ помсө.
дуња, тыдалө, мыјкө каңалис да
бара серөктөмөн јуалис:

— Алі те ачыл-һин бостчин да
сјјөн і лөгалан сы вылө, мыј до-
мењ оз көсјы сјјөс каңавны?

Зоја һинөм ез вочавіз, но ачыс
кыліс, кызі чужөмыс нөшта өзјыш-
тіс-гөрдөдіс да бытө быдсөн пө-
салис.

І өні, домењкөд орччөн пукалі-
гөн, Зоја думажтіс—збылыс-ө сјјө
рафејтө домењөс да ез-ө вескыда
інді дуња мыјла сјјө скөралө сы
вылө.

Базаын олігөн Зојакөд өтлаын
ужалсны уна зон. Ставныс најд
вөліны ас ногныс шањөс, но секи-
жө быдөнлөн вөліны асланыс тыр-
мытөмторјас, кодјас ез кажитчыв-
ны Зојалы. Ставныс мыјкө коліг-
өн і ковтөг, төлктөг безгісны; мат-
кісны, а Зоја оз вөлі лепты мат-
көмсө. Мөд ногаөсжык вөліны до-
мењ да Пырөј, но Пырөјлөн мелі-
лунас мыјкө вөлі сещөмтор, коді
ез воы сөлөмвылас Зојалы. Пыр-
өј пыр сорһитө да сералө бытө
сөлөмсаңыс, аслас сінјасыс-жө кө-
зүдөс да Һөкор меліжыка оз візөд-
лы мөд морт вылө, а візөдлас-кө—
бытө јос пуртөн вундыштас сө-
лөмтө. Та вөсна Пырөј Зојалы ка-
житчыліс муҫерөн, мыјкө төдвылас
мөдтор кутысөн да сјјө пыр зіліс
Һө сурөдчыны Пырөј шөрө өтнас-
өн, торја-һин өтик тор лоөм бөрын.

Вылөһик Пырөј пырالیс Зоја ор-
дө, кор сјјө вөлі өтнасөн. Пыріс,
збоја локтіс Зоја дінө, пук-
гіс орччөн, кутис пукавны, бытө
мыјкө віччысө да сөмын абу лө-
сыд корнысө. Зоја һинөм-жө оз
шу, весіг ез јуав—ез-ө кушөмкө
могөн пыр. Пырөј дөзміс кывшу-
төгыл пукавны, мырдөн пырыс
моз пондіс шочиңика лөңавны кыв-
јас.

— Зев-һин ті шапөс лоід,—дөз-
мөмөн шуис Пырөј, кор Зоја һи-
нөм ез кут вочавізны сјјө виста-
лөмјас вылө, пыр чөв оліс.

— Кодјас? —нароснө јуалис Зо-
ја, медем төдны кодјасөс Пырөј
чајтө „ті“ улас.

— Ставчыд. І те, і Шомесова-
ныд, і мукөд, весіг домењ ме діныс
кыјјалө вөј чањ моз.

— Тед-нө ескөн мыј коліс, ме-
дым мі теныд асным сыліад өшөд-
чим?—серөктіс Зоја да толко
бөрвылас каңалис, кызі тајө кыв-
јассө сылыс гөгөрвоис Пырөј.—

Мы-нө Шомесовабыслы текөд жона-
сө варовитны? Сылөн ем аслас
мужик, ставыслы оз тырмы.

— А те?

— Ме?—бара серөктис Зоја, і
аслыс мөвпыштис: „Төдам ми, кыт-
чө те вискан“.—Теныд сөмын ка-
житчө, мыј ме шап. Асныд ті се-
шөмөс, кыв тїјанлы шуны он куж.

— Ог төд, ме тај чајта, мыј ті
шапөс. Ставныдлы код төдас ку-
шөмјас колөны, а мівокыд вылө
онө і візөдлөј.

І мыј вөлі Зоја һөтї оз віччыс,
Пырөј друг кутис сїјөс сыліөдыс.

— Мыј те?—повыс Зоја.

Пырөј кызкө містөма серөктис
да кыв шутөг локыс кутис чатөрт-
ны Зојалыс јурсө. Пырөјлөн сін-
јасыс паскаломаөс, сувтөмаөс, лов-
шыыс кашкіс комната тырөн. Зоја
ачыс ез төдлы, кызі пескымтчїс
Пырөј кіјасыс да кымлөс кивыв
шеништчөмөн кучкіс сылы кіас.

Пырөј первојсө шөјөвошлі, а
сегса, тыдалө, скөрміс, чужөмыс
доналіс, парјасыс кутисны тіравны
да піңпырыс лезіс, Зоја вылө сін-
кымөнсас візөдөмөн:

— Ој-өд кушөм ічмоңјас, вөр-
чөдны тіјанөс оз поң. Сылд!
Ставныд ті өтїтор корсад: і те, і
Шомесова, ставныд. Тїјанлы мед-
тыкө...—но лаңтис, повыс Зоја
сінјасыс. Зојалы вөлі окота сетны
Пырөјлы гөрдөдөм чужөмас, зур-
гыны јандыстөма візөдан сін бу-
гылас, но скөрјывыс сөмын арт-
міс:

— Мун, мун татыс да менам кі
улө ен сурөдчыс—сінтө перја.

Пырөј сөмын кыкыс воковтис
порог дорөң да өзөс дорған бер-
гөдчылөмөн-һін бара містөма се-
рөктис:

— А доментө теныд һе аңдыв-
ны. Сылы текофыд уна сурас.

І петис аслыс һумјалігтыр.

Зоја коліс өтһасөн, ускөдчїс
волпас вылө да сінваөн бөрдис.
Бөрдис забедһөысла, мыј сїјө һінөм
ез вермы вөчны Пырөјкөд дај һі-
нөм оз вермы воңө вөчны. Кор сїјө
та јылыс вісталіс Шомесовалы, ду-
һа дыр чөв оліс, сөмын чужөм
сертыс поңө вөлі төдны, мыј сїјө
мыј јылыскө чорыда мөвпаліс.

— Көјїныд көң кушөм ку пәста-
лас, век өткофөн колө,—дыр мыстї-
һін сїјө шуис, сегса бостис Зојалыс
кісө, мела візөдліс сы вылө да
збымыс вісталіс:— һінөм ен верит
сылыс, қик һінөм. Сїјө өтїтор кор-
сө, ме теныд коркө ставсө вістала.
Кывзы сөмын менсым: ен сїбөд
сїјөс матө ас дінад... Ме коркө сы-
лы сурлі-һін,—і бөрдәңс да јанды-
сөмөн чышкыштис сінвасө.

— Те?..—заөдїтис Зоја, но ка-
чаліс, мыј өні сы јылыс јуасны абу
ләһыд.

дуһа гөгөрвоіс тајө думсө Зоја-
лыс да бытөө ачыс мыјкө коріс
Зојаөс:

— Мөдыс, мөдыс, а те тајө сорһї-
јывсыс һекодлы кыв һї жын ен
вістав.

Зоја дыр мөвпаліс та јылыс, і
өні-на, трактор вылын пукалігөн,
дум вылас тајө усіс да ставсө вы-
мыс каңтывліс, дуһалыс став кыв-
јассө. Вөлі сені уна гөгөрвотөмтор,
но буржыкасө төдмавын вөлі һе-
кыз. Сы бөрын, дуһа велөдөм сер-
тї, Зоја кутис өтһасөн һе сурөдчы-
ны Пырөј шөрө.

3.

Вылыс катїше вөлі Гажа јаг
һөрыс пөкатын. Нөрыс јывсаһыс
керјасыс утјас куңа быгылтчөны
пөшті вескыда трактор доңјасө—
елеваторјас вылө, а сеган сөмын
гылөд доңјас вылад. Кыкөн вел
регыдөн доңтө сөвтасын.

Тащөм местасө арһас јона кор-

сісны. Колөм војасо сөвтчан інјасыс
вөліны шылыд інјасын да колө вөлі
уна ужалан вын керјасо дођјасо
лептадөм выло. Базаса діректор
арнас ачыс ветлодіс зоң кујим лун,
корейс кавішше места да бөрјіс
тајо јол бокса нөрыс пөкатсө.

Тајо кавішше вылас өні кыска-
сісны комын кымын вөла, ужалісны
морт дас дођ сөвтыөјас да кујим
свалшшік—тајо і став ужалан вы-
ныс старшөј фесатнік Турбылев-
лөн. Но сылы кажітчө, мыј сы сајын
став базалөн ужыс. Сіјө-кө омөла
кутас ужавны—і база оз кут план-
јасо тыртны да секі сурас і ді-
ректорлы, і парторглы, і сылы, Јол
кавішшеса старшөј фесатнік Пе-
тыр Турбылевлы. Сы вөсна сіјө
став вынсө пунктө уж бердө, зімө
став сөлөмсаңыс,—асја лөзјугыд-
саң да рытја пемыдөз ветлө ка-
вішше вылын, кер бунтјас вылын
пыр сылөн ыжыд шапкаыс дөвјалө,
—но сізі-нін, тыдалө, лөсөдөма му
вылас олөмыс, мыј унатор көсјан
да кызкө сіјө ставыс оз артмы.

Вел лөсыда Турбылев лөсөдіс
кавішшесө. Быд сортіментлы аслыс
бунт, бура вөчаліс утјас, лөсөдаліс
тујвожјас, медем вөла дођ-фјас
ез мешајтчыны мөда-мөдныслы, но
первојја лунјасас-жө свалшшікјас
гудрөдісны став сортіментјасо,
туј выло гылөдісны кушөмкө чур-
кајас да керјас, і тыра дођ-тө ков-
мас чеччөдлыны велуна кер вомөн.
Сесса кавішше тыріс, бергөдчыны
лоіс некыт, а тракторјас тыра дођ
ез-на леччөдлыны.

І кор доменъ којмөдыс-нін воіс
Јол кавішшеө, Турбылев ылысаң-
на заводітіс горзыны:

— О, те тај герој! Талаң лок,
талаң. Быдөн-кө леччөдід кујимы-
гөн—ез і тырлы, а мукөд кавішше-
јас вылад...—і Турбылев шеныштіс
кінас. „Поэө-өмөј мукөдөс өтко-

савны мјанкөд“,—вісталіс сылөн
тајо шеныштөмыс.

— Те і ачыд герој,— ышөдіс Пе-
тырөс доменъ.—дођ-јасыд пыр да-
сөс, чукөрынөс, јона гежмасны оз
ков—крукышт дај гургы.

А Петыр јона рафејтө ошкыштөм
да терпітны оз вермы, кор сіјөс
култөны да відөны. Секі сіјө візө-
дө кытчөкө бокө, кер бунтјас сајө,
а сіңјасыс чіткыртчөмөн кор сурө
сувтлывлөны вісталысыд выло да
бытөо шуөны: „Ен велөд“. І он төд
—кывзө секі мыјкө Турбылев ам
ассыс думјасо мөвпалө. доменъ
төдө вөлі сылыс тајо модасө да сы
дінын ассө пыр кутіс кывзысыгөн,
быдтор зіліс вөчны сы ногөн, ме-
дым Петыр зіліс өдјөнжык сіјөс
мөдөдны, ез јона гөңајт дођ-јас
чукөртөм выло дај ез кут чіркы-
ны маңовра вылын ветлан быд час-
жын вөсна.

Петыр локтіс доменъ дінө, пуксіс
сыкөд орччөн трактор выло да кі-
нас возө шеныштөмөн горөдіс:

— Кышовт есті да тыртөм дођ-
јасо јөткышт возө. Төрыт Сеңкін
волөма да кызгурө ставсө колөма.
Сесса сөвтныс некытчө лоас.

Талун доменълы леччөдны суріс
ставыс мелкотоварнік—пропса да
баланс. дођ выло тічкөма сој кыза
уљ коз вөр стојкајас јылөз, вөрәөд-
ны өтік дођсө сөкыд, а кубометр
лыд еща воө. Со кубометр вылад
колө квајт дођ бостны, но туј
омөла-на талалөма да уна комплект-
тө он лыт бостны.

— Мыј тајо пощ-мајөгтө кыскам
та ылаыс, матыжыксыс - өмөј
ташөм шылмө-мылмөыд оз сур?—
відчө доменъ, но Турбылев бытөо
оз кыв, көнкө-нін бөрја дођ-јас до-
рын Зојакөд шмоңітө.

Кыр јылын кылө зуртөны тыра
дођ-јас, кылөны ныв јамшшікјаслөн
тпрукајтөм да өкајтөм, утјас куза

керјаслөн быгылтчөм. А вылысан кыпидос паста пластјасөн леччө улым да усөм лым пырыс жужыд козјас тыдалоны прошви сыр моз —уна узорјасөн. Лым пластјас пукгалоны палтојас вылө, гөна шапкајас вылө, і мортјас ветлөны бытө лым сурјаяс. Сөмын трактор лаңтөма ыжыд сөд вужөрөн да шоналөм бокјасас өшјөмаөг ва војтјас. Кажиччө, мыј трактор шојччө сөкыд туј возын, виччысө, кор сјјөс щөктасны һушкөптыны тајө тичкөм додјассө.

Быд сезон заводитчигөн доменлөн овлө өтк сикас полөм. Коркө во кык сајын сјјө первојяыс аскежыс воис катишше вылө додјасла. Секи ужалисны посныдык „Клетрајас“. додјас гырысөс, а трактор ічөтк, бытө унакока ічөтк сөд гаг кужөд чукөр дінын, і домен јона поліс, мыј һепөштө кыскыны, но і места вывсыс вөрөдны најөс он вермы. Сыбөрынһин кыскөма абу өтк дас дод, но кор сөмын домен воас катишше вылө, сылөн тајө полөмыс кызкө век чужө. Сы вөсна сјјө зіміс һе вөдөдны вөрөдчигөн додјас вылө, а најө рушка рашкакылөм серти да мотор шы чөвлөм серти зіміс төдмавны, кор позө сетны мөд скорост да вөмістөһин сы бөрын вөдөдлыны бөрын кыссыс додјас вылө. Онһин кыс чорыда кутіс румсө, пельс кыліс моторлыс быд торкөм шы і додјас зуртөм серти төдіс кызі вөрчысны најө места вылыс, но тајө полөмыс векна вөлі, торјаһин сезон заводитчигөн первојя рејсјас дырјі.

А трасса куза муніс пода морт. Ыжыд сөд дукөса, жежыд лазја, көчку шапкаа, кодлөн көвјасыс шевјалисны көртавтөмөс, — пода морт шавкөдіс јурсө өшөдөмөн, кјјассө лазвоз сајас сүјөмөн.

Сјјө дыр ез лептив јурсө трактор шыө, бытө сјјөс ез казав, да домен мөвпыштіс, мыј тајө мортыс туј вылас мыјкө воштөма да өні тујалө ассыс коктујсө. Морт зикөз локтіс трактор дінө, төдчыныһин сылөн лымпрошви сорын кутісны чужөмбан вичјасыс, јі һөңјасөн өшјөм тошкыс, но сјјө ез сувт һі ез кеж бокө, бытө һадејччис, мыј трактор сетас сылы туј.

— Еј, кеж!—горөдіс домен, корһин пода морт һеуна ез зураг радиаторө.

Пода морт вөмістө лептіс јурсө да друг пелька чеччыштіс бокө.

—Пельөм-мі мыј?—вөдчыны кутіс домен,—машіна улас кытчө сүјсан? Быд пода мортлы ме кежны ог кут. Трасса куза пөкаживајтны оз поз, верман улі катишшеө воны.

—Һинөм оз ло тенад трасичаыд, —кызкө локыс, сөбдөм гөлөсөн вөчавісіс төдтөм мортыд да доменлы кажиччис, мыј тајө гөлөссө сјјө коркө кывлісһин. Но кор да кызі—дум вылас һекыз ез вермы угкөдны.

І секи доменлөн сінјасыс паныдасисны пода морт сінјаскөд. Се щөм-жө жежыд бымалөм сін, зыркод щөщыд гөрд тош, коді секи пемыд војнад кажиччис сөдөн, а өні гыөралөмысла да јичөмысла бытө быгалөма, лөма жежыджык. Төдчө вөлі, мыј пода морт локтө вылысанһин. Сјјө, буракө, төдіс-жө доменөс, өдјө вештіс сы вылыс сінјассө, бергөдчис да мөдіс возө—улыс катишшелаһ.

А домен дыр колмөдіс сінјаснас тајө мортсө, кытчөз сјјө ез сајав додјас сајө да ез і төдлы, кызі трактор кежіс трасса вылыс, зурагс лептөм лымтолаө.

„Сјјө, сјјө,—аслыс думајтіс домен.—Зік сјјө. Сінјасыс сылөн,

чужо́мыс, го́лосыс, веси́г муна́н
ногыс о́ни ло́и се́щом то́дса. Но
мы́ла бара ло́ктө, ко́д ди́но?“

До́меңлы ло́и о́кота е́новтны ма-
ши́насө, ты́ра до́дҗассө, вө́рөд
ортчө́н муна́н ту́ј кы́ға вө́тчны
си́јө мортыс бо́рса, ви́зөдлыны кыт-
чө си́јө муно́, но е́новтны вө́ли оз
по́ч, а му́көдлы ви́ставны—ко́д то́-
дас ко́ди си́јө, ко́т i до́мең со́ло́м-
нас кы́ло, мы́ј та́јө мортыс оз вес-
шо́рө кы́јјав во́јын да кы́щлав вы-
лыс ка́тищежа́сти. Ко́ло, ко́ло мы́-
кө вө́чны.

Мо́тор вө́лөм збы́лыс сувто́ма
ужа́ломыс. Ко́вми́с вы́лыс заво́дт-
ны, вы́лыс ле́зны маши́насө да
до́дҗас ди́ныс то́рјөдчыло́мө́н пет-
ны лы́мтола́ыс.

—Мы́ј-но́ си́з ы́лавлі́н?—пи́ңсө
жерјө́дло́ Турбы́лев кер бу́нтјас
вы́всаң.—Пе́рво́јыс а́згін ко́чку
ша́пкаа мо́ртсө? Та́јө та́т бы́д лун-

ко́ст мы́гт кы́скасө, ко́т пы́р ви-
зө́д,—но до́мең е́з вела́в сы́лыс
кы́вјассө.

„По́линө, та́ти-ө́д ко́нкө-по́ ем
вескы́д ту́ј Распо́д си́ктө,—дру́г
сы́лы ду́мвыла́с у́ги.—Оз-ө́ се́ти
во́мө́н ветлы́ны?“

—Но, мо́дим,—го́рөди́с до́мең
Турбы́левлы да Зо́ялы да маши́-
насө вескө́дис улыс ка́тищела́н,
ко́дарө́ му́нис та́јө подо́ мортыс да
ко́дарын сы́ло́н па́скы́д мышку́ыс
но́шта-на го́з-мо́дыс до́вму́нли́с.

—А́ски́ бара́?—ју́али́с Турбы́лев.

—Сте́рт, бара́. Ми́јан о́ни у́жы́д
ө́тик.

I маши́на гу́ргігты́рји́ һу́шкіс-
кы́скіс а́с бо́рса́ыс ква́йт до́д, ко́ни
чу́кјө́н вө́ли ти́чкө́ма мелко́товар-
ны́к—про́са да бала́нс. Со́мын по-
мас ө́тик до́дҗы́н је́жы́д ку́наныс
һу́мјали́сны а́нглі́јско́ј шпа́мны́кјас
да си́јө до́д вы́всаңы́с мы́кө ше-
на́сис Зо́ја.

(Во́зө ло́о-на)

ПЕД ГЕН

ГЕРА КУК

П О В Е С Т Ъ

„Нывбабай колхозын — ыжыд вын“ (СТАЛЫН).

1.

193... воын, декабр төлысса воjšөрө Висөр ју куза наҙоһык рөд-тисны квајт вөла. Најө муртса-на кежісны комын кілометра вөр туј вылыс—локтоны гортаныс, Јагстаныс; катөдлісны колхознөј обозныслы турун.

Вөлі шоныд, кымөра вој — ташөм војжасыд шоча овлоны декабр төлысө. Помыс-помө отуритчөм кымөр-јасөд ош пі моз путкыласіс төлыс. Сіјө бытөө зіліс чашјыны гөгөр-боксаң сөлан гудырсө, југдөдны вадор кыркөщјасын турдөм вөрсө, на костті воьсыштчөм јі ердсө. Чуһ-пом гырса лымчірјас һөжјөһыкөһ гывдісны, зев дежөда да зік шытөг. Најө езыс бобувјас кодөс, вор-сігтыр пуксөһны вөв мышјас вылө.

Небыд кокшыөһ рөдтөһны квајт вөла, төдчө—музөмаөс, пөсгалөмас. Мукөд дырјі друг корсһытасны да пыркһытчасны, лібө һужөдчыласны да вомтырнаныс аһытасны пук код лымсө.

Зуртыштлө вымөһ усөм лым...

— Варук!—кодкө вөрәөдчис мед-бөрја додәс, вөв зад сајсаң өт-мөдарө катовтліс јурсө да пізөс-јас вылас сувтыштлөмөһ горөдіс:

— Варов Варук, вөтасаң-тај! Вө-тас да ен көтас. Вөтлы вөвтө, со јереһе ныр!

Вөрәөдчис і медвоzza додәсыс јамшщік. Бергөдчөмөһ пуксис дод-нырө, пыркһытис кепысјассө да ышловчыс:

— Воам-өд... Воам...

Варук оз вөлі уә. Бајдөг моз сіјө куткырвізіс. Сіјө ез уә, сіјө сы-ліс—наҙөһыкөһ да нораһыка сыліс.

Час кујимө-һөм сајын најө вөр-әисны кык вежөса куәмөс барак дорыс. Өтө вој сені уәисны. Аззөд-лісны гортсајасөс, төдсајасөс, варо-вітисны, сорһытисны матө воjšөрөз.

Варуклөһ ас семјасыс һөкод оз ужав вөрас. Мамыс пөрыс-һыһ—гортса ужјасөһ нөксө, дөмсө, һи-расө, печкө. А ачыс Варук—скөт картаһын турун заптысын.

Но Варуклы окота вөлі кајлыны вөрас, окота вөлі аззөдлыны өтө мортөс. Сіјө мортыс—Өһө Өлә-кан, бабаа да кык чемафа мужік, вөрлезыс бригадір.

Аслыс ногөһ Варуклөһ оломыс крестасліс Өләкан оломкөд.

Өһө Варуклы кыәкмыс арөс, а коркө вөвлө і дасөкмыс.

Тувсовја шорөһ визувтисны том дырса војасыс, бергөдчытөм вылө визувтисны, колісны сөмын вөт код-ләсыд каһтыланторјас. Быд морт-лөһөмөс том оломыс кушөмкө да кушөмкө каһтыланторјасыд. Шога-лігөһ најө шөһтөһны сөләм, пычкөһны гуса сінва. Но өмөс і гормөг код-курыд каһтыланторјас.

Медвоzza радејтанторјис дасеі-
чим арөса Варуклөн, гырыс сөд
сінјаса нывкалөн, вөлі ас сіктса зон —
Өлөкан. Уна војпукын Варук пукав-
ліс сы піқос вылын, уна пемыд рыт
колмөдлісны топыда сывјасөмөн
да јөзыс гусөн окасөмөн. Уна
пөс кыв вөлі мөда-мөдлы висталөма
налөн. Дасеічим арөса нывкалөн
шоңыд кімаласыс лыдтөмыс вод-
ліс зон чужөмбан вылө, чуңјасыс
лыдтөмыс ворслисны шыр гөн рөма
јурөјаснас. О, шуда лунјас, век
кежлө кытчөкө вошан лунјас!

Тази најө лөсавлісны кык во.
Быдөн сіктсајас сөрһітісны:

— Вот колөкө шуда гозја лөоны.
Тажөјас оз-һін јансавлыны. Кутам-
на пірујтны Өлөкан да Варук
свадба вылын.

І збыл. Варук да Өлөкан се-
тісны мөда-мөдлы кыв — гіжсыны,
өтлаавны оломнысө өһі топыд шөвк
тугө.

Тувсов кыа код кокһіөс, сөлөм
өзтанаөс мөвпјасыс том нывлөн,
кор сіјө уэтөм војјасө мөвпалө муса
морткод воҙө оломсө кыны. Јургө
ывла вылын гудөк, щөщ јургө мед-
бөрја лунјас нылөн колмөдан Ва-
руклөн сөлөмыс. Војталөны сінва-
јасыс чужөмсаңыс пөсалөм јурлөс
вылө—он төд, шог сінвајас амі
долыдсыс долыдөс.

Гіжсан луналы паныд уаісны
Өлөкан ордын...

Вөлі шоңыд арса вој. Өшің-
улын төкөтө кілмысіс пашкыр јура
кыз. Арөн зарһіөдөм корјас шы-
төг моз гывдісны муө, міча сера
ковјорөн ежісны кызлыс подувсө.

Сарајын вөлі ыркыд. Веж турун
дук гімөдіс ныр роңјас. Кыліс кар-
таын мөслөн рөмізтөмыс...

Тажө војнас Варук сетіс зонлы
ныв һімсө. Көсјіс нөшта топыдҗы-
ка јітчыны сыкөд, көсјіс сөлөмтыр-
нас гумовтны ма код јумов шуд,

а гумовтіссө—сөмын курыд шог,
јурывытыр јанчим да зывөктөм.

Сы бөрын вөсса сінјасөн шевк
шыбытөм кіјасөн кујліс асылөзыс.
Сөлөмыс вөлі кос гум код тыртөм;
перјісны сес жарсө да колі куш
көзалөм пөјім.

Воші мыјкө сещөм тор, коді сес-
са һекор-һін оз сур. Жужыд јірө
із моз зурсмуні.

Јанчим. Мустөм. Зывөк...

Кытчө друг бырі кык во чөж
зонмөс радејтөмыс?

Сіјө војнас копыра јурөн, чыш-
јанөн чужөмсө вевтөмөн Варук ву-
жөртіс сарај өзөс сајө. Муртса-на
вөлі петө кыаыс. Асыввылын сө-
мын-на заводітіс банјыны кыа. Кыа-
ыс вөлі вір код, да—вір код.

— Вөлөмкө, ме ог радејт сіјөс...—
аслыс шуіс Варук да сајласөмөн
котөртіс гортас. Нөкымын лун ез
петавлы гортсыс. Поліс быдөнлы
сінманыс візөдны, чајтіс—быдөн-
һін төдөны сылыс мыжсө.

Сіктсајаслы езудајчы пірујтны
Өлөкан да Варук свадба вылын.
Но кык во мысөті пірујтісны Өлө-
кан да сарја свадба вылын. Гажаа
пірујтісны, винаөн, сурөн, гудөка-
сөмөн да сылөмөн.

Колі зев уна во. Өлөканлөн
быдмө-һін пі дај ныв, а Варук
век-на важ сөрсыс оло. Өтарө кіс-
мө өміз роз моз.

Сылөн абу-на вунөма нылалан
модаыс. Век-на новлө сөд руч бөж
код пушкыр да зельыда кыөм көса.
Өні сещөм көсајассө шочјас-һін
быдтөны, а тајө сіктын—сөмын
өтнас Варук. Зев-жө-һін сылы лө-
салө. Мунігас көсаыс, сөдбөж моз,
вөрыштө чышјан улас, а кор друг
бергөдчөмөн пыркһитас јурсө, сек
көсаыс гартыштчас сылі гөгөрыс да
сырја помјаснас водас морөс вылас.

Лөсалө-ө бабаөн шуны Варукөс?
Кага ваялытөм кызөкмыс арөсаөс,

арса пужјон чішкалыштөм соркнѣ-
јас код зумыд морөса Варукөс
скодітө-өмөј бабаөн шуны?

Баба јур новлөм јылыс сіјө оз-
на і мөвпав. Сөмын сөкыд уж до-
рын вөдітчылөмыс төдчөма сылы:
кіпыдөсјасыс сарөга чорыдөс, ка-
бырыс ңе нывлы лөгалана топыд
да сінјасыс кықкө аслыс ногөн ві-
зөдөны—бытөө ңекодлы оз көсјы-
ны ескыны, аслыс кынчі.

Уна нывлөн вежыс петө Варук
мічлун вылө. Намыр гөрд вомдор-
јаса, пыр ңуммуныштөм чужөма,
вөсны шачін моз тувмунөм тушаа
Варукөс төдөны весігтө ылі сіктса
зонјас.

— Сы дорө кепыстөм кінад ен
куччіс, жельөгасан,—ас костаныс
сорнітлөны најө.

І збыл—тешкод лоі Варуклөн
характерыс. Мыј шуас—дрөбав да
вөч сылы. Вісталан да кывзас-кө
кывзас, а оз-кө і оз. Лоі зев најан,
мудөр да гуса скөр. Ңекод оз
петкөдлы ассыс лөгалөм.

дај гөгөрвоана таяө. Варуклөн
самөј сещөм кад, кор вірјайыс чук-
сасө радејтны, војјасын өзјө-біалө
ешкын улын...

Торја-ңін сөкыд вөлі сылы воз-
за војјасын. Варук вөлі медеа сы-
лыс да јөктыс ныв. Тувсов војјас-
над, кор ңіјаяс јаг вылын окас-
лісны рытја да асја кыјас, лібө
жеңыд тувсов рытјаснад, гораа јур-
гыліс сылөн гөлөсыс.

Оз друг лөң пөс сөлөм. Дона-
лөм пывсан гортө он көзөд көш-
тыр ваөн.

Сөкыд вөлі куччісны Варуклы
сещөм војјасө, кор керкаын мам-
батыс уаөны (батыс регыд-на кув-
сіс), төлыс волсыштөма жождө
езыс жождөрасө, а сені—ывла вы-
лын чуксасө гудөк і ватагаөн ныв-
зон сылөны:

Ошің улын коз зев јон,
Ошің менгым саядө.
Сіктын олө міча зон.
Менө јона радејтө.

Варук вөлі пукөас да шытөг бөр-
дөмөн ңылалө сінвасө. А кор
ватагаыс вужас керка вестөдыс
да мунас сікт мөдар помө, кор лө-
ңас вөтын моз волөм да бырөм
гажыс, сек Варук сушкысас дон
чужөмнас јурлөсө да сырјалас,
сырјалас јур вісмытөзыс;

Возза каднас мамыс унаыс вөлі
гарышталө сылы:

— Варук, со зөлөт, немтө-өмөј
көсјан сізі овны? Оз-өмөј тед сур
сіктөыс прамөјжык зон? Кісман
һын-өд, кісман, өміз тус.

— Ачым төда,—ерышсас Варук.
— Ковмаскө, ачым корга.

Ңекодлы ез ердөдлыз ассыс сө-
лөмсө сіјө. Мыј сен вөчсө, мыј пуө,
а гашкө зік кын—ңекод оз төд,
весігтө мамыс.

А сөлөмыс Варуклөн ез лөңа ов.
Кад бурдөдіс важ дојсө. Медвозза
радејтөмыс бара ңөжјөңкөн вуж-
јасіс, тувсов зорізөн паскөдчіс да
возыс-возө розјаліс. Ңекод ез төд
таяөс, но бурещ таяө помкаыс ка-
төдліс Варукөс вөрө.

Сөмын гоз-мөд кывјөн шыбыт-
чісны төрыт Олөканкөд најө. Ва-
рук рытывбыд вөлі зев варов да
гажа. Весігтө сывны горөдліс ба-
ракын. Отпыр бытөө ңенарөшно
көңышсіс да угі Олөкан сывјасө.
Олөкан кутышталіс, мыјкө шмоңи-
тыштіс да сізі сөгга і колі. Гашкө
сіјө ачыс ез гөгөрво Варуклыс му-
дерітөмсө. Мөдыс ңінөмөн-жө ез
петкөдлы ассыс көсјөмјассө. Сө-
мын-тај сінјасыс таяө рытө сувтса-
жыка өзјалісны да чужөмбанјасас
ворсіс вір.

Кайліс, аззөдліс Олөканөс, көсјіс
ескө ассыс сөлөмсө куш өтнаслы
сылы востыны, но ез лыст. Кушөм

мөвпјас катөдліс, сешөмјасөс өні бөр і леччөдіс сөрас.

Леччөдө нөшта пісмө—Өмөканлыг ескө да абу сылы, абу Варуклы гіжөма.

— Ва-арук!

— Мы-ыј?

— Вөтлы-но вөвтө. Огө-өд кулөм мортөс колмөдө.

— Кытчө бара термасан, мілөјыд вөрө коліс-а. Восковт, Ворон, восковт,—Варук кымлөсківыв швічкіс плетнас вөвсө.

Вөтын моз лөсыда лажкөдлө додфын. Сыланкывјыс код-жө помтөм думјас төкөдөны Варуклыг сөлөмсө, најө агныс вөт код лөсыдөс.

...Со сіјө гінвозын—том, міча, зуг јурсіјаса, век шыңјалан чужөма. А кіјасыс! А сојјасыс! Ташөм сојвынатө кывзөны багатыр-пожөмјас.

„Мыјла бара кезовтчіс шудсө. Мыјла ас кіөн лоі јөткыштчөма сыыс...“

Вөлајаслы кутісны паныдасны пес тујјас, лымјөн турдөм зорөдјас.

Тыдовтчіс сікт—сөдвізө гөра вылын, өві бі југөр өз төдчы. Уаө.

Вөвјас өззөдісны восковнысө, кајісны чој јылас да рөдјөи-һін котөртісны керкајас костөд—колхознөј гідһа дорө. Најө төдісны асыныс гортнысө: кутісны гөрдлыны, пыркөдчыны, лезалөм бөрын уекөдчісны лым вылын тупласны.

— Но, воінныд?—унзіл гөлөсөн јуаліс коңук. Очсалігтыр бөстіс сіјөс көлујсө да пыртіс стөрөжкаас.

Медбөрја морт мунтөз, медбөрја шы лаһттөз, Варук сулаліс гідһа звөз дорын.

Чөволө сікт. Весігтө понјас оз омлавны.

Гідһакөд орччөн сулалөны сы гама-жө нөшта кык стрөјба. Зев

төдсаөс Варуклы најө, вывті төдсаөс. Лока регыд-на, во сајас кымын-на, сіјө вөлі таныжыдыс. Сы кіпод улын вөлі 46 мөс, скөтһичајас, выј вөчанін. Сы вескөдлөм улын вөлі зөһ МТФ, быдса овмөс...

Варукөс өдөмітісны выл мөвпјас—ышловчыс да вомдорјаснас кутіс бөставны кепыс вылас өшјөм лымсө.

Велавліс МТФ бердө Варук. Вөлі став мөссө төдө; төдө—кодлөн кушөм модаыс, кор нөјччө да кушөма лыстө. Велавліс і скөтһичајасөс нарадітны—најө вөлі полөны сыыс. Шуас-кө, мед вөлі вөчөма сылы.

Отпыр чорыда прөстүпітіс Варук.

Ілла лунө, вежајыс һімлунө, вөлі ыжыд гаж. Зөв Ілла өві во ез мөдөдлы асыс һімлунсө омөміка коллалөмөн. Тырмымөн вөлі кода сур, роч віна, сојан-јуан. Зөһ ыжөс сојісны секі: пуөмөн-і, жарітөмөн-і.

І Варук щөщ ышмыліс. Стөканмөд кода сур којыштіс чужөмас вірсө. Том вірјаја аһ лоі лысваөһ мыскөм пелыс роз код. Важөн-һін сешөм лөсыдасө да сөлөмгыс ез сывлы Варук. Мыј вөлі чөжсөма морөсас, ставсө сек кістіс сыланкывјас.

Волісны өтчыд, волісны мөдыс сы дорө: мөс-пө кукаһасө. Варук сөмын ладнөкајтіс. Нөшта гөз-мөд стөкан бөрын зікөз ылаліс—зонкөд муніс сарајө да водіс турун пышкө.

Омөма-һін і помһитө ассө. Сөмын төдө—дон гөрдөз өзтыліс зонсө, дыр мучітіс ас бердас да һінөмөн і коліс сіјөс. Мөвпнас бытө кодлыкө возөс вештіс сізнас. Аслыс ескө зывөк вөлі кутлыны піпу кор моз тіралан зонмөс, зывөк вөлі і окавны сылыс горш вомдорјассө. А кутліс-і, окаліс-і, вел матөз сібөдліс-і. Локалан һімкод пуіс сөлөмас, кор ас сывјас пышкас кутіс

гырыса сырман жертвасо. Таз көн-кө варыш радло — кушомкө лебачос вартны лөгөдчигас. Оз-өд вес шуны Варукос гормөгөн.

Мөскыс кукаңасис, но ненөгөн — кукаңыс кули. А Варукос чөвтисны МТФ-ын јуралыгыс. Пуктисны сы местао дарјаос — Олөканыгыс гөтырсө.

Тажө мөвпјас бергалисны өни Варук јурын. Мустөм лөг сапкыгалис гөлөмас јі-көзид гыжјасөн. Вомдорјасыс мыјкө шөпкөдисны; а гашкө-и ез шөпкөдны; гашкө вомдорјассо сизі јіріс Варук.

Лымјыс дугдис усны. Асыввывсаң јенеж кутис сеңдыны. Озјисны өгырадан козувјас. Кушом козув Варуклөн шудыс? Көни сизө зөбсасө?

Ковта морөссыс Варук перјис нол пелөса піемө, бергөдлыштіс кјјасас да бөр зөбіс.

Пөнара біөн кодјаскө доктисны скөт карта дорө да пырисны. Горңыс прамөја ез кыв Варуклы, но гөлөмыс сылөн пыр төдіс — өтыс сені вөлі дарја.

2.

Тажө рытө дарја сор водис. Самөј чөскыда-на улітіс унмовены, кодкө јірк-јірк зөркңитіс килчө өзөсө. Востіс сінјассо да волпас вывсаң вөрчөдчытөг кывзыштіс. Возынсө ез куж мөвпыштны — мыјла сағміс. Но төдіс — мыјлакө вөлі колө сағмыны.

Паччөрын шарөдчөны төрөканјас, унвывсыныс пушкөны-лолалөны Мисук да Машук — дарјалөн чемағыс, сесса чөвлөң. Јіркөдчыс морт, тыдалө, виччысис ввлаын.

Пемыд. Муртса төдчыштө паччөр өшің, а сы сајын — војшөрса ввлаыв.

Лөсыда мојкалө унзіла вјрјай, сінјас куңсөны. Ак, ескө, нөшта уғыштын!

Рытнас школаын вөлі колхознөј собраңје. Кызвыныс вөліны нывбабајас. Мужічөјыс-өд вөрын ужалө. Мыдакө мужік сорваыс вөлі-жө: коңук Оңтып, кыкө-кујім пөрыс колхозчык, кодјас собраңје чөжыс пукалісны өшің дорын да орјавлытөг шпуткисны асвөчөм калманјас. Сесса вөліны правлеңјеыс војтыр — јуралысыс, шөтовод да завхоз.

Ачыс дарја сулаліс пызан дорын да шал помсө чуң гөгөрыс гартлігтыр виставліс скөт картаыс јылыс.

Помңитө — висталігчөжыс морөсас мыјкө ырјаліс. Көф ескө ас војтыр возын сорңитіс, но кызкө ез вөв јемкө. Ешаыс удајтчылө сорңитны дарјалы уна јөз возын. Мөвпјасыс бікнјас моз сув-саг ветлөны јурас — кодөс улітас висталас, а кызвыныс вунө. Сы вөсна висталөмыс артміс зуг, өті торсаң мөдө чеччалана. Кывјас оз-жө суравны:

— Јортјас... Колхозчыкјас, етајөңин... Мыј-ңин і колө шунысө... Мөсјасным олөны өтувја картаын, асныд төданныд-тај... Аттө, оз арты-да.

Өзјалан чужөмсө копыртас да оз лыст некод вылө вјзөддыны, кывзө шмоңитөм. Торјөн-ңин гөрдліснысө өшің дорын пукалыс да-дөјас.

— Гу, гу, возө мыскы, дарја!

— За здоровјө!.. да пызанас кинад кучкыштав! Прамөј јөзыс сиз бајитлөны-тај. Гу, гу!

— Велалас, — курскігтыр һаммалөны најө пөрыс лөбјаснысө.

— Но, мыјкө он куж. Кызкө висталін-дај... Небос гөгөрвоам. Сорңит возө, дарја, — ызјөдөны дөзман нывбабајас.

— Мыј-нө сесса тіјанлы вистала? Картаыс-тај ныруланыд, көф корверманныд волыны да вјзөддыны.

— Көф кортө оз поз, дарја, — ассыс кывсө сујыштіс завхоз. —

Мөсјаслөн колө лоны асланыс порадок — примернө, лыгтіганыс требутчө спокој. Мөскыд ескө мөс і ем, а велөдчөм јөз сіз-тај велөдөны.

— Ме-өд абу велөдчөма, кыс ставсө төдны, — гөрдөдіс дарја. — Бөрјіганыд-на шулі-тај: міса мемыс пөлзаныс ог төд ыжыдө лоас... Ме вөлі көсја віставны, міса щөкыджыка пыравлөј мөсјасным дорө да велөдөј міжанөс.

— Быдөн-кө локтас да кутас велөдны, јурыд коьмас. Мыј велөдөма, велөдөма-нын, — шыасыс чірөм гөлөса коьук. — А воьывлынытө дерт щөкыджыка колө. Шуам, менгым вөвјасөс візөдлыны абу-өмөј окота тіјанлы? А гашкө ме лока віза, омөліка старајта! Сіјө-тај-і шуа, міса...

— Ладнө, Оңтїп, огө те јылыс тан сорнїтө.

— Дерт ескө да всо-жө, — дөз-міс Оңтїп.

— Гашкө ескө і велөдөма, да-өд міјан сещөм-на і пельным: өтарас пырө, мөдартыс петө, — лечыда горөдіс Јелук, медбур кукањвізы-ғыс, комсомолка.

— Гу, гу, пробкаавны колө өтарсө, пробкаавны! — велөдісны пөрыс колхозњікјас.

— Слот вылад карө леччан да мыкө ковмас-жө сен віставны, дарја, — бара шыасыс көчку шапкаа завхоз. — Мі тенө мөдөдам — кывзы да велөдчы јөзыслыс, кызі-мыј візөны скөтсө. Ас уждад ошјысышт-і.

— Мыјөн-нө ме ошјыса, — јанды-өмөн дөбіс сіңјассө дарја да һөдыр чөвоьыштөм бөрын содтіс: — Менам һөтї кук-на ез кувлы, ставсө быдті. Картаным пельк, волөј да візөдлөј. Мөсјас бура код лыгтөны, кыкөн 1000 літраөз катөдісны. Ас-ныд төданныд, јөв поставкатө вештөма. Мыј сесса ме тіјанлы віста-ла? Јуагөј...

Зөрк-зөрк бара јіркнїтісны кілчө өзөсө, өні чорыджыка-нын. дарја эвірк чеччїс, муртса пастасыштїс да петїс востыны.

— Жал ескө да садмөдны лоі тенө, дарјуш, — көзыд сынөд сорыс керкаө пыріс Јелук, кінас кутчыгыс өзөс вугјө да колі сулавны порог дорас. Коска пасыс пельөсасөмөн пукаліс сы вылын.

— Мыј-нын, — біасыгтыр јуалїс дарја. Кыкнаныс пукгыштісны пызан өтмөдар помө.

— „Умњичаыд“ кутїс баксыны, вајсыны, буракө, көсјө. Пельшөрлаыд мөдөді-жө-нын. Ветлан он-нө?

— Кызі-нө, кызі-нө! — кутїс термасны дарја. Ковтаасыс, көмаасыс, кајліс пөлаөтө да візөдліс уыыс чемадсө:

— Уэөј, бласлө-крїстос, — гусө-нїкөн шуїс, но ез пернапасас, кызі вөлі вөчлө аслас мамыс.

Лампа бі јүгдөдіс керка пыщкөс. Шөр пельөсын, қолањік жажјын кутїс тыдавны зев ічөвік өбраз, муртса кіпидөс паста. Ендөм ковтөмтор моз сіјө пөлыһөн сулалїс пыдын стөн бердас — сөдасөма, чусмөма. Паскыда да гажаа өшалөны вождјаслөн портретјас: чїткыр сїнма Лењїнлөн, Стамїнлөн, Ворошіловлөн. Акварельнөј краскајасөн чемад-кіпомыс гїжөм кабала гажөдө кык өшіњ кост: „Пїонерлөн пельөс“. Мішук кїөн рісујталөм тракторјас, пароходјас, аероплањас да мукөд-тор аслыс мїчлунаөс өшалөны сені. Сен-жө медтыдаланаїнын Мішуклөн лунса распорадокыс: кор чеччыны, кор мунны школаө, кор ворсны, кор водны уыны.

— Карас-нө воэө-ө петан, дарјуш?

— Асывнас-тај көсја вөлі-а.

— Ыжыд-жө шуд тед усі. Ок ескө, төдїн-кө кушөм окота мем воьыны слот вылас. — Јелук куњ-

ліс сінјассө да пуктыліс кіјассө морөс бердас.

Тажө — ар даскөкјамыса кымын зев гажа, зев збој нывка, ас колхозаныс медвоzza комсомолка. Вес олігөн сійө инас оз өшјывлы — вугралөмтө сылыс он аззы. Кытчө пырас, сен і серам да сорһи лыбө. Чужөмбанјасыс пелькінік ідһаңјас кодөс, тушаыс вадор бад код вөсһидік, стаға да һугласыс. Оз почуны торја мичаөн Јелукөс, но вөччас-кө, пасталас-кө жежыд ковтасө, лөзов бөждора сарапансө да лөзаскө морөсјас вылас бусыјаса сикөшсө, он шушыбытанаөн. Зато кіјасыс сылөн ужгыс оз повны. Кушдөм сійө гажөдчигас визыв, сещөм і ужалгас.

— Мөдыс гашкө і тенө ыстасны, Јелук, — төкөдіс дарја. Сійө төдө — оз локыс завидав Јелук. Сійө сөмын гуса думјассө зік збылыс висталис, кызі ічөт кага висталө, мыј думвылас ем.

— Нимкод, дарја?

— Серт-жө... Ок, кушдөм һимкод!

— Дарјуш, сен... те... казтышт-жө ме јылыс. Шу: куқјасөс бабитө... Кагајасөс моз ме најөс со кызі радејта — посһидікөс, нерінікөс, кызі-нө он радејт сещөмјастө! Локта да чуңјасөс век һоңалөны, тешкодјасыд. Јешщө-на јона кута радејтны да старајтны, дарја. Локтан да те менө велөд. Ладнө?

дарја довкһитіс јурнас. Унзілыс бырі. Долада јөктіс сөлөмыс. Оокта лоі кықкө петкөдлыны ассыс радлөмсө да окыштіс Јелукөс сінкымјас костас:

— Мунам бабитчынытө, Јемдөг.

Ывлаын шоныд төвса вој. Сөд мыгөрјасөн тыдалөны керкајас, лымјөн турдөм пывсанјас.

Сещөм лөсыд, сещөма сөлөмас пукөіс тајө војыс дарјалы! Морөсас мыјкө сілгіс-ғыліс.

Ыжыда лолыштіс збодөритана сынөдсө. Кілчө перілә вылыс чепөліс пук код һебыд лым да инмөдліс лөбјас дорас. Лымчирјас сылісны да комі ва војт.

Узө сікт. Сөмын-на өті керкаын чеччөма көзаякаыс, возыс-воз пачсө ломтөма.

Комын воһһн олә дарја тајө сіктын. Тан чужліс, тан быдміс. Сіктсаңыс комын верстыс бокө ез на волы. Висталөны — көнкө-пө емөс карјас, емөс фабрик-заводјас, көрттујјас, но сійө весігтө вөтнас ез кужлы мөвпыштны.

Во сажын-на сійөс індісны МТФ-ө. А сетчөз мукөдјас моз-жө быд ужсө вөчліс: ышкыліс, вундыліс, вөрын кыскасліс. Кујимыс сійөс премірујтліс колхоз.

Кывзөмсыс да честнөја ужалөмыс сійөс і бөрјисны МТФ-өн јуравны. Возынсө повчис дарја.

— Мунөј сес, кушдөм-нө ме помыс сен ужалыс. Менө весігтө кывзыны оз кутны.

— Нһнөм, кывзасны. Бокыс тон огө кутө медавны, кыс јешщө сурас сещөм мортыс. Велалан да морт лоас теыс...

Јелук да дарја термагөмөн кајисны ыблаһө, сетчө, көн важһнік часовһалы паныд сулалөны кык скөт карта.

Өтісө лоі вөчөма буреш сійө вонас, кор дарја верөсыскөд пырісны колхозө.

Картајасыс кузөс, јос јураөс, өшіһаөс.

Мөсјас чөва рөмізтөны, унжыкыс кујлөны да пошіктөны.

дарја да Јелук гынсапөг вылаһныс көмалісны һынкөмјас, сесга леччисны картаө.

Өзөс дорсаң вескыда да кузала мөдар помөзыс — прокод. Отмөдар бокјасас стојлајас.

Мөскыс мөскө вужомөн дарја во-
ліс быд стојлаө. Оѳіос малыштас,
мөдөс тапкөдыштас. Быдөнаы сы-
лөн чуктө мелікыв.

Медга пыдіас сулаліс да кадыс-
кадө нораңка баксіс ыжыд јура
сөд сера мөс. Кор дарјаяс локтіс-
ны сы дорө, тајө мөскыс кутіс на
вылө візөдны васөда гырыс сінјас-
нас, сесга ңужөдчыліс да ңулыш-
тіс сарөга кывнас дарјалыс кісө.

— Шондібан, „Умңичаөј“. Со
кущөм сөкыда лолалан. Оң-ңо-ңо...

Став мөскыс тас төдса дарјалы.
Помңитө, кущөм сөкыда вөлі најөс
чукөртөма татчө. Бөрдөмөн, сінва
сорөн ваяөдалісны колхоңыцајас
мөсјаснысө өтувја картаө — тајөтор
лоі 3 во сајын. Секі тајө картаын
сулавлісны сөмын-на даскык мөс.

І ассыс „Умңичасө“ дарја кол-
мөдліс татчө кыз сінва кістөмөн.

Тајө — коркө вөлі аслас мөскыс.
Помңитө, кущөм сөлөмөн прөщяјт-
чіс мөскыскөд секі — кујім во сај-
ын...

Сіјө рытнас чөла ужнајтісны. Сој-
сөм бөрын мужікыс мукөд дырјі серті
дыржык ңуліс паңсө да ңаңкудјө
пуктігас бокө візөдлөмөн шуіс:

— Аскі асыв нуам „Умңичатө“...
Мукөдјас талун-ңын нуісны.

— Но, нуам сесга? — повчыштө-
мөн јуаліс дарја, көт ескө ачыс
төдө-ңын вөлі сы јылыс. Горшыс
пондывліс гөрззасны, но секі кут-
чысіс. Сөмын пышјіс пачвом дорө
да дыр сулсіс воэдөраас.

Водісны. Мужікыслыс куҗа кыв-
зіс ышлолалөмсө. Коркө војшөр бөр-
нас-ңын гусөн-гусөн чеччіс да каң
кокшыөн леччіс пөнарө біасны.
Кіјасыс аслас тіралісны.

Њөжјөңікөн востіс өзөс да петіс.

Куҗ војбыд пукаліс „Умңичаыс“
дорын. Голаөдыс кутөмөн окаліс
васөда нырас да быд міча ңимнас
чуксаліс.

Сарајыс леччөдіс медміча турун-
сө. Піщөгөыс кыскіс солөн кіскыш-
төм ыжыд ңаң шөрөм.

— Сој, сој, зөлөтаөј, медбөрјаыс
менам кіыс. Сесга-өд тенө нуам
тас, сесга-өд јансалам мі. Сој пөт-
төзыд, сҗаөј „Умңичаөј“. Ачым-
өд тенө быдтывлі, ачым, кагукөс,
старајтлі, а сен код төдас кущөм-
на лөө тенад олөмыд.

Коркө јурдігас-ңын вөлісті пыріс
керкаас да ез-ңын сесга і водлы.
Пыктөм гырд сінјаснас бостчіс пач
ломтыны.

Сы бөрын унаыс-на дарја новліс
аслас „Умңичаыслы“ гөсҗечјас.
Кор стрөка сурө, секі і котөртө-
дыштас ңаң тор. Возынсө „Умңи-
ча“ вөлі ачыс воывлө важ горт
дорө. Лудыс локтігөн кејас да
кутас буавны өшіңулын. А дарја
віччысө-ңын, — өдіөжык петкөдас по-
мөј ведра да пуктыштас веж турун.

Көмі өті во. Öтувја скөт карта-
ын төвјөм бөрын мөд вога тулыс-
нас „Умңича“ ез-ңын сесга кеж дарја
керка дорө — вуніс-ңын сылөн важ
гортыс. Но дарјалөн аслас ез вун.
Быд аззөдлігөн важ мозыс-на мі-
лујтіс да дрөчітіс. Весігтө МТФ-өн
јуравны кутчысөм бөрын мукөд
мөсјас дорын серті дыржык сулав-
ліс да меліжыка шылөдліс ассыс
„Умңичасө“.

Но өні, во чөж 37 мөс гөгөр бер-
галөм мысҗі, кор воіс кад өті ве-
жон кежлө наыс јансөдчывны да
леччывны карө слот вылө, өні дарја
кыліс выл сөлөмыслыс чуксаөм,
выл чувство.

Став мөскыс өні сылы өткоф-
дона лоі. Со „Беманка“, со „Удар-
ңыча“, со „Колхоңыча“... өті семја
код. Најө велалөмаөс-ңын тајө шо-
ныд, југыд да сөстөм картаын ов-
ны. Налы тані пелка волсалөны,
весалөны, јукталөны дебыд ваөн,
лыстігөн вөрајассө мыскыштөны

да кос рузумөн чышкыштöны. А-öd унаөн, кызвыныс локтисны татчö кужöдöс рушкуувјасөн, сöd тојин код кокјасөн. Унаөн вöлыны урöсöс, мистöм куз гöнаöс.

дај Варов Варук ез зев дрöчитав најс.

Та вöсна öни дарја і һимкодасö ас ужнас. Карта пышса шоныд сынöдыс-і, мөсјаслөн упкөм-пушкөмыс-і, „Умһичалөн“ нораа баксöмыс-і— ставыс сылы дона да муса.

Војшөр бöрын „Умһичалөн“ чужисера кук—зев мичанік, зев неріһик кукаһ. Јелук чышкаліс да кагадс моз окыштіс јежыд печата кымöсас.

— Öһ-һö-һö!.. Мијан арміја барана содіс öти душөн,— ыжыд мелилун кыліс мөлкүјтöмас.

„Умһича“ вайсис бура, ез јона мучитчы.

Сылы сетисны чöскыд веж турун, зик-на бытвö тöрыт куртöмаöс визвылыс—сещöм ароматнöј да веж.

„Умһича“ апалис—сојис да сивбöжнас ез дугдыв визöдны рөдітöм кукуыс вылө. Сіјö ез-на удит прамöја космыны—гöныс сибдöма-на јай бердас, воалыштö. Мам дінö лезöм кук ез-на куж прамöја сулавны—кокјасыс кусыһтчöны, ізасјас моз чегöны.

Кукаһасöмыс ештöма-һин вöлі, секі картаö пыріс Варук. Гөгрöс чужöм вылас ворсыштö һум, вом пелöсјасас содлöны да бырöны лöсыдһик һоковјас. Көт ескö коллысаніныс öни сіјö, а мича сера шамла—чужöмыс бытвö зорізјас пöвсын.

Јурсö вылын кутöмөн локтис Варук да төкөтö сінкымјассö лептышталöмөн шыасис езыс пöланөн ворсыштиг моз:

— дарјуш, сөлөмшөр, тан-тај те! Јелук, аттö, кык лун ег аззыслöј! Муртса-на воі да муні тіјанöс корсны. Серт, миса, танöс ті—öзöсыс калкöс-да. Кук чужис, дарјуш?

—Кук, муба, со-тај кушöм, шаһыс.

—Шаһ і ем, зик-тај мамыс код. Зарһыс... Аслад мөскыдлөн кукаһыд мусажык-жö, көнкö, дарјуш. Стерт сіз. Аслад, век-на аслад.

—Ставыс öткод дона,—рамыһика шыасис дарја да кыјöдчöмөн визöдліс Варук чужöм вылө, бытвö көсјис гөгөрвоны сылыс думјассö. Но чужöмыс сылсн мича маска код—гуса думјас зөбгасöны сін пелöсјасас, вом бердса һоковјасас.

—Сіз-ö, ој-ми... Ме-öd ачым вöвлі старшöј скöтһичанад, тöда. Мед колöкө ме јылыс сукмалöны быд локсö. Ме-ед, медја... Төнзі аслым висталисны: ме-пö коркö выј да јöv гортö новлі. А лудö-жö кодлөнкө етајöмыс... Колö-жö сещöм тор думыштны, прöсті господі! Чуһпом ыжда выј чір ег-жö-һин бостыв. Сла-бог, ег-на шыг овлы. Мед горһитöны, кодлы абу дыш. Мукöдыс-тај завидалöмла зыртчöны. Öни зато покој меным, пел оз сöдмöдны. Зев-тај колана тор—старшöј скöтһича! Те, гашкö завидалöмөн чајтан, дарјуш?..

—Мыј вылө-нö завидавнысö теd? Оз-тај маөн чуһöдны... Пöлинö, аскі лечча карö, Варук, да правлеһіје шуис тенö колны ме местаö.

—Менö? А оз-жö-һин ло. Правлеһіјеыд абу-на менö щöктыс. Вежис-кө—мед і вежис, а сесга скöтһичајаскөд дурöм менам оз-һин ло, со і ответ налы. Мыјла-нö карас леччан?

—Слот вылө,—јандысöмөн моз шуис дарја.

—Сло-от вылө?—һужöдöмөн јуалис Варук да лаһгис.

— Лоо-һин, Варук, ужыштны. Та-
јо уж вылас те ужавлин да самман.
Вежон-мөдтө кызкө-мыкө оланныд.

— Серт, ескө матө ог вөөј-да.
Менам боссигөн куш / стенјасыс
сөмын вөліны картаас да старатім-
жө-тај скөттө. Етајө стојлајастө ме
дырјі-на вөчлім. Тіјанлы өд мыј өні
ужавнытө: ставыс даc. Пелса-і,
ведра-і—ставыс ем. Ладнө, огө
кутө сесга та јылыс долны, гашкө
оз лөсав тіјанлы-да. Дарјуш, сөлө-
мыд һинөм оз сыв тед? Тавој ен
вөтас, ситаөј?.. Ме мыкө вајі тед —
тани со, — Варук чатөртчышталіс бөр-
выв да пуктыліс кісө морөс вылас.

Муртса кежлө бырлі најана һум-
јалөмыс, сінјасыс лечмылісны, һыр-
бордјасыс паскавалісны да кутлісны
тіралыштны—морөссө сылыс сотіс
Өлөканлөн пісмөыс. Здук кежлө
јурас воліс мөвп—бостны да шы-
бытны сіјөс кујөд ва візуван жө-
лөбө, ас сін воғас шыбытны, а сес-
га зев гораа, став морөс тырөн
серавны.. Но тащөм руыс сөмын
муртсадыра кежө воліс. Пыр-жө
бөр чужөмыс һумдіс да кыскіс пі-
мөсө.

— Өлөканыд ыстіс тед, дарјуш.
Абу-на вунөдөма. Најө, зонмөс,
јона муркөдчөны сен..

Дарја ез-һин кывзы Варуклыс
вісталөмсө. Копыртчіс пөнара бі
дорө да кутіс гусөһик лыдфыны.
Муса морт кіөн гіжөм быд шыпас ві-
сталө унатор, быд кыв зоһ сорһі ку-
ча, а быд сорһікуча—зоһ віст.

„...Міјан бригада өні бостіс вөр-
пунктыс ветлөдлана знамја...Ужа-
лам ужыс повтөг... А те, дарја, ен
гажтөмчы. Серт, ескө мі кујім тө-
лыс-һин јанасөн олам—окота аҗ-
қыслыны. Зев окота мем Мішукөс
да Машукөс кутышталыны“..

Дарја малыштіс өзјалан чужөм-

бансө, лептыліс јурсө да ві-
зөдліс Варукјас вылө—сінтырыс
солкјасіе долыдлун, гөтов вөлі
чеччыны да оковны кыкнаныссө,
„Умһичаөс“ щөщ, сылыс сера кук-
сө — ставсө, став олөмсө і мірсө!..

—Варук, а Степөыс кушөма олө
сен?—јуасіс Јелук.

—Поклон тед ыстіс. Унжыксө-пө
ачым ваја, кор задаһіјесө тыртам
да гортө локтам.

—Выл мусуксө ез-на лөсөд?—
серөктіс Јелук; сылөн сінјасыс
ворсісны кемчі аргаөн.—Ме ескө
сылы петкөдла, седунлы. Коркө
вөзјысла правлеһіјелыс да нарөш-
нө кајла вөрас. Гусөн вістала тед —
зев јона гажөј быріс, зев јона. Ар-
нас кајіс да век-на сен. Ударһи-
калө көнкө-өд?

— Јона, ситаөј.

Варук сорһітіс Јелуккөд, а сін-
бөжјаснас ез дугдыв кыјөдны дарја
чужөмлыс ворсөмсө. Сіјө пөртмасіс
тувсов шонді воғын војтва коҗа.
Ітајөтор нөшта-һин дөзмөдіс Варук-
өс. Кывјылас бергаліс сещөм кыв,
мед ескө крапһитны да кусөдны
сылыс радлөмсө, кыҗі кусө ваө угөм
біја өгыр.

Дарја һі Јелук ез каҗавны сы-
лыс гуса көсөјөмсө. Кыкнаныс вөлі
чукјөнныс тырөс асланыс шудөн.
Јелук оравлытөг өтарө јуасіс да
сөстөма төлөдчіс. Сещөмөн сіјө і
муніс гортас —мыкө гажатор сы-
лігтыр да јөктышталігтыр.

Дарјалыс талун морөссө поткөдіс
сещөм шуд, кодөс он куж артышт-
ны. Кушөм долыд луныс талун!
Ставыс кушөм лөсыда артміс!

Гортас мунігөн мөвпаліс — кушөм
һім ескө пуктыны выл кукулы, мед
неммөдны талува лунсө, мед көмі
каҗтылантор. Уна һім сурлі, но
һекөді оз лөсав — ставыс абу сіјө,

мыј ескö колö вöлі. Нымыс мед-öд
козув код, мед гора да кыпыд!..

Гортас воіс асыввоғнас. Быд кер-
каын ломтысöны-нын вöлі пачјас, но
војса пемыдыс ез-на көсјы рузны.

Дарја щöщ-жö ломтіс пачсö, уз-
ны ез вод, а пуксіс пызан сажö да
кутіс гіжны:

„... Мусаöј, ог куж уна гіжны. Та-
лун ме вывті шуда: тесаң воіс піс-
мö, „Умңичалөн“ чужіс зев мичаңік
сера кук. А медса долыдторјыс —

талун лечча карö скöтвізыс удар-
ңікјас слот вылö... А јона-нын теыс
гажöј быріс, но-да ужав, ужав!
Помöз ужав!..“

Стенсаң дарја вылö віçöдіс тө-
көтö чіткыртчыштöм сінјаса Сталин.
Сысаң бытөтö шлангіс шондісаң
моз лөсыда гож — кыіс дарја гөгөр
зарңі југөрјаса узорјас..

Сінјассö куңöмөн пукаліс дарја.
Чужöм вылас сылөн ворсіс кага-
лөн код сöстöм нум.

(Возд лодна).

ПӨЖАР

B I G T

1.

Горңыс кыскөм уклад моз ытыв вој вөр жылын кемдалис ытыва кыалон тас. Асыввыв вөрјывсајсаң чарлаон мыччысис выль төлыс, назоңикон кыпөдчис небеса шөрлаң. Мыччысисны козувјас. Первојсө најө муртса тыдыштісны, а сесса кутісны југјавны, зјрдавыны.

Козувјас моз-жө сиктса керкајасын кутісны чужавны біјас. Ужјас вылыс гортаныс воалісны јөз. Пырисны гортјасө і ывлаын котралыс челаф.

Лунтыр өвілаын-мөдлаын ветлөм бөрын гортас воіс колхозса јуралыс Семө Васка. Сіјө ужнајтыштіс да вылыс муңіс колхоз правленіјө.

Куз ытыв быд местасыс вөрзывтөг пукаліс Васка пызан сајын, јурсө лептывтөг зуңасис, шпорөдчис бумагајасөн. Корсурө заткөптывліс шөті молјасөн, а сесса бара копыртчас да велдыр јурсө оз кыпөдлы.

Гашкө ескө і југдытөз пукаліс Васка, шпорөдчис бумагајасөн, заткөдчис шөті молјасөн, но друг кодкө голөбтіс кімчө өзөсас. Сіјө лептіс јурсө.

— Kodi сені грімгө?—јуаліс сіјө.

— Пөжар, Васілеј Семенөвіч! Пөжар!—кыліс горзөм шы ывлаыс.

— Көні?—вылыс јуаліс Васка, но вочавізыс сылы ез-һын ло, пыр-жө буракө муңіс.

Васка зев өдјө петіс, кылө голсһітіс кімчө іган да зымөдіс-леччіс пөскөд. Стөрөжіка Наталла шөјө-вошөмөн коліс керкаө.

2.

Сікт шөрын баскө морт моз гоңвізіс выль перерубиөј керка. Беллаон мавтөм өшің куричјас да тасјас нөшта јона мичмөдісны, батісісны сіјөс. Најө бытөкө сералісны туј куза быд ветлысөс. өшің пыр тыдалісны сырја дора тул занавескајас.

Тајө баскө керкаас олісны Јелес Опөң гөзја. Вель уна морт ужаліс Јелес Опөңлы керкасө вөчигөн. Јелес Опөң вөлі сетас дафөйдлы өві пуд һаң-лі мы-лі да сы выльө керка дорын ужаласны лун һом-вітөс. Не сөмын керка строитан уж вылын ужөдліс Јелес Опөң јөзөс. Ужөдіс і мукөд ужјас вылын. Візіс слугаа-казака, кык мортөс. Ачыс сіјө көфәјство дорас кісө ез-пуктив, сөмын индаліс да оліс, ужалісны кодјаскө.

Јелес Опөң керкалы паныдөн дөввізіс чарла код јөс нырбөжјаса төлыс да југөрјассө шыблаліс векыда сіјө өшіңјасө. Југөрјаслы көт вель окота вөлі пырны өшіңјас пыр сіјө керкаө, жежыд вышивкаа сера тул занавескајасыс ез-лечны.

Јежыд бумагакод красітөм пөтөлөкөһаң леччыс југыд сутуга жылын блонвізіс ыжыд молһіја лампа да бура југдөдіс пөкөдөм кер-

ка пышкөссө. Віж краскаөн краси-
төм жоҗыс віж стеклө моз југја-
ліс бі југөр воҗын. Пызан вылын
зірдаліс вьл клејонка пызандөра.

Јелес Опоңлөн гөтырыс, Ма-
лаң, лаңтлыны оз ештыв, ноксө
дугдывтөг. Од віччысө мужіксө
уж вылыс. Мужікыс ужалө колхо-
зын. Лунтыр на талун ез волы, вар-
тісны, буракө, гумладорын. Малаң-
лөн самөвар-һін пуркјө пызан вы-
лын, пуҗөма, руыс пөтөлөкөҗ кајө.
Һаң блудјас, сакарһичајас ставыс
пызан вылын, а Опоң век оз во.
Вел унаыс сіјө шөјгөдчыліс да
кывзыштис, озө-на кьв локтөмыс,
пуксис пызан помө. Вештышталіс
өшіңсыс занавескасө да віқөдліс
һебеса шөрын чарлаөн гөһвіҗыс
төлыс вылө.

— Мыј бара көні керө, оз лок-а?
Етадыра-өд оз-жө ужавны.

Малаң ропкіг коста гөмөбтіс
кілчө іган. Сіјө муҗөм пырыс чет-
чис пызан помыс да өзөссө калк-
һитөмөн чукөстіс:

— Опоң, те?!

— Ме, Малаңһа, ме! Вај восты
өдјөҗык!

Кілчө ігансө востіг моз лок-
тыс вылө віқөддытөг ропкіг тырја
бөр пыріс. Сувтіс өзөс паныдыс
пызан дорө да віччысө Опоңлыс
пырөм.

Јелес Опоң ез өтһасөн лок. Сы-
көд шөщ локтісны Ісус Педөр, Бу-
тік Назар да Јепрем Иван—колхоз
гумладорса стөрөж. Опоң кілчө
ігналіг коста најө пырісны кер-
каө, гажаөс. Малаң відыштіс пы-
рысјасөс:

— Луҗјалөны, важөн пөлтөмаөс!
Көн-нө мјан пјаңһикыс?

— Ен мургы, Малаңһа, сіјө іг-
насан комі,— шүіс Бутік Назар да
пыркһітіс јурсө.

Пыріс Опоң.

Малаң көҗ буқышөн віқөдіс,

торја-һін Јепрем Иван вылө, код-
лөн туңјасыс вөлі рыныш тупјөд
кодөс да со дөмаса, вөысјас сы
вылө ез віқөдны, Јепрем Иван лок
туңһинас рашыктис пызан дорөҗ.
Сылы јулываытөм помыд сурөма
чпһытыштыды даһнас оз өшјы, зір-
һасө места вылас.

Јелес Опоңлөн керкаыс горса-
ліс, сіјө ачыс медвоҗ пуксис пызан
дорө да кутис шөктыны гөстјасөс.

— Вај-жө, дөна гөстјас, лічөд-
чалө, матыстчөј пызан дорас. Иван
Јепремовіч, вај, вај пөрччыс, за-
кусітыштам. Мыј-нө віччысад, Педөр
Ісусөвіч, Назар Степанөвіч?.. Но
ен маңітөј, менам кынөмјас сума-
лө. Малаңһа, вајлы „Мікөла сін-
васө“!

Јепрем Иван пукаліс пызан пом
вылө јурсө өшөдөмөн да ассыс
гөрдөв тошсө малаліг моз мыјкө
думајтіс. Сылөн дум вылас гудра-
сісны колхозлөн сорөмјасыс, те-
легајасыс да машинајасыс, кодјасөс
сіјө еновтіс војбыд кежлө өтһаны-
сө. А кыҗ-нө бара-жө оз еновт?
Од сіјөс корны һароснө воліс
морт, Бутік Назарлөн піыс. Быҗ-
өд лок корөм гөстыды. Кор сіјө
кыліс Опоңлыс віна ксрөмтө, көҗ
Опоң ез вескыда һымты сіјөс, а
ыҗдөдіс „Мікөла сінваөн“, гөгөр-
воіс-на Иван, јурсө лептіс да гө-
гөр віқөдіс.

Назар да Педөр мыјкө пыр-на
сорһітісны. Оз пуҗмыны весіг пы-
зан дорө матыстчыны.

— Мыјнө, друҗас, ыҗдаланныд!
Вај, вај пуксөј! Иван Јепремовіч,
вај шыбыт паскөмтө да пуксы пра-
мөја! Буҗ настөјашшөј гөстөн,—
рочыштіс Опоң.

— Пуксыны җерт лөб,—кіҗјас-
сө раҗаліг моз шуө Иван.—Мыј-һін-
нө локтөма да ыҗдавныс, морт-
сө грекөвөјтны.

— Көһешнө, көһешнө,— һум-

йыштіг моз содтыштіс Јелес Опоң.

Пукісны і пызан сајо Назар да Педөр. Пызан сајын кыптіс гажа сорні, стөканјасөн да віна румкајасөн голгөм. Опоңлөн-өд ез еща вөв румкајасыд, быдөналы көт ваяс морт кыкөн, тырмас. Быдсама сортыс ем. Со тај аслыс ваяма чуңлыскод румка, а мукөдыслөн гыр кодөс. Медса ыжыд румкасо, пуктөма Јепрем Иван ныр улө.

Иван јона код-нын гажміс. дөзмөма војса ужалөмөыд, гумладорын кынмөмыс да јонакод-мургө, а мукөдыс сіјөс жамітөны да нөшта-на өдзө. Быдсама сорнісө сорнітісны Опоң пызан сајын. Унаыс і ыжыд зыкөз, волісны.

Јона і ошкісны гөстјас Јелес Опоңөс. Бура овлөма да, зев бур вөвлөма јөзыслы да. Збыл-өд, Опоң вөлі кужө јөз дінө сібөдчыны. Ез еща вөв сылөн еуелуныс. Сытөг-өд колхозад ез вескав. Прөста-өд ез кыј Назарөс да Педөрөс, щөщ і ылөдліс со талун Јепрем Иванөс, еновтіс весіг ассыс постсө.

— Нөкор мі тенө, Опонасеј Јелесејевіч, кулакавны ог сетөј, — шуалісны најө. — Те абу кулак пу. Медса бур мортсө, медбур ужалыс крестанінөс кулакавны? Нөкор сіјө оз ло.

— Абу, абу кулак пу Опонасеј Јелесејевіч, — муртса артмалө кывыс, шуалө Иван. — Абу кулаклөнок кынөмыс паскыд.

— М-м-м, — нуммуніс Опоң. — Оз тај-өд ков ыжыд кынөм.

Иванөс вінаыд кутіс вермыны. Оз вермы крепітчыныс, сізі і журыс өшјө. Пызан ылө өшјөдчіс да журыс көлөса моз бергөдчыны кутіс. Керкаыс і, јөзыс і быдөн кутісны катласны, бергөдчыны. Кылө-на ескө мукөдыслыс сорнінысө да нінөм пөсөбітны оз вермы. Сөмын піңсө мурчјөдлө. Төдө сіјө,

кужөм „бур ужалыс крестанін“ вөлі Јелес Опоң. Төдө сіјө ассыс Опоңлы уна лун прөста ылө моз ужалөмсө, но нінөм шуны оз лыст. Көт окота шыасны да піңасны другјасыскөд, кывјыс оз пет піңсајыс. Оз поң. Öд сіјө пукалө сені жө Јелес Опоң пызан сајын бур гөст пыдді.

Ҷікөз кутіс путкымтчыны јурыс. Вот, вот ставыс бөр петас вомөдыс. Көсјө чеччыны пызан сајыс, но оз лыст, бөрладорыс оз чукты міча краскаа лабіч бердыс.

Кыс-нө вермас чеччыны, өд сіјө жө медса уна јуіс вінасө. Коркө ескө томдырјыс Иван прамөј јон вөвлі-да, но сіјө ылө-нын көлөма. Вінатө вөлі парта кыктө јуас да сөмын гөрдөдас, чужөмјасыс потны көсјө, а өні кыс-нын, чужөмјасыс көрсөма-нын.

Иван көт јон вөвлі, кыз јонауныс мунліс сылөн јөз уж дорө, Опоңкод-лемыслы ужалігөн. Ез вермыс сіјө ашшөрыс овмөдчыны. Пондылас ескө да кыткө мыјкө пыр і торкасас вөлі. Колхозө пыртөз сылөн һекущөм олом ез артмыв. Öні со колхозын һөлөд во-нын. Сөкыд ужјас вылын ужавны оз вермы да індісны сіјөс кокңі уж ылө-віңны колхознөј һаң, сөмын војын. Сылы војса ужыд оз вөлі кажіччы. Сіјө көт гортас вој-вој оз уңлы, а дөзмө гумладорын өткөн оломыс. Сіјөн со талун еновтіс гумладорсө да муніс міча кывјөн корысјас дінө віна јуны.

Лабічын дыр арһасөм бөрын чеччіс да довјаліг тырја муніс лок паскөм дорас. Öдва верміс пас-тасныс.

— Коллөдыштам колөкө, Иван Јепремөвіч? — гарыштіс Опоң выјборккод һебыд кывјасөн, но Иван өвтыштіс кінас.

— Оз жө-өд ков коллөдөм, —

нуммунөмөн ошҗысыштіс сіҗө.—Иван Јепремөвічид-өд важ віна туз-на. Он-на бурөн ускөд.

— О-о! Иван Јепремөвічид, сіҗө, братө, молодец-на,—ошкыштіс Назар да Иван нөшта-на збоҗмөдчіс.

— Но ме муні! Аттө зев ыҗы-да, Опонасеј Јелесејевіч! дөзмөд-чі да локөн ен каҗтывл..

— Ачид ен дівіт, Иван Јепремө-віч, мыј удајччіс да, мыј ез да,—воча шуіс Опон.

— Кушөм дівітөм! Аттө зев ыҗыда, гөстіті зев јона. Сесса гумладорө муна!

— Мун, мун віә!—Иванлы өзө-сөд петіг моз горөдіс Педөр.

— Воҙө пыравлы!—горөдіс Опон да ыстіс Малаңос игнавны.

Мукөдҗас ез-на мунны. Вылыс пукөісны пызан сајө. Малаң ывла-сыс пырөм бөрын нөшта-на вајіс літраҗын віна. Опон кісталіс рум-кајасө, щөщ Малаңлы да ачыс мед воҙ бөстіс.

— Но, друҗас, вајө нөшта по-румкі чіпнытамө за здравіје. Ма-лаңна, лок щөщ за компаніјө ју-ышт.

— Ті-һін јуөј,—вомгорулас шу-ыштіс Малаң.

Педөрлы да Назарлы уна щөк-төм ез-һін ков. Најө віна вылас јурнысө вузавны гөтовөс. Ödjö бөстісны да кымыһөдісны румка-јасө. Педөр нөшта җат-җат ке-ріс піңас румка дорышөн.

3.

Јепрем Иван усіг-чеччіг тырја муніс гумладорө. Став лымсө туж бокҗассыс жуҗөдіс. Вел уна јорч-чан кыв сіҗө леҗіс туж костас. Кі-лометра ез вөв гумладорөз да өд-ва і воіс. Гумладорын первој бу-ра дыр шөјвізіс, шојччіс. Сесса гөрдов тошсө малаліг тырја кы-шовтіс сорөмҗас гөгөр, віәдалө.

Горөмҗасыс быттөкө небесаыскөд помсаасөмаөс, быдмөмаөс сіҗө вет-ліг коста. Сорөмҗас вылө шенҗіс, шенҗіс да муніс вартан машина дорө. Тракһітіс машинаөс кышө-діс.

— Мыјнө он шаргы, жујвізан? Онкөсҗы?—Нөшта-начорыда трак-һітіс машина кышөс, а сіҗө кивыл-ез кер, ез і думышт вөрҗыны. Но Иван бурөн ез еновтчы. Талун-өд сылөн выныс уна дај пөрыс лы-сөмыс оз сещөма віс. Муніс да машиналыс барабансө кутіс кінас шаркөдны. Вірпетмөн чуһсө доҗ-діс.

Һинөм ез артмы да бөр муніс машина діныс, тегајас дорө локтіс. Пестіс ассыс ыҗыд калмансө да пукөіс тега бердө.

— Ставыс-на зоң... Ставыс тыр і бур..—броткөбтіс сіҗө вомгыс щынсө пуркһітіг тырја.

Регыд Јепрем Иванөс віна жар-ыд кутіс лічкыны, сізі і шыгыртө, кутчысны оз вермы. Пукаліс, пукаліс дај һоровтчіс іҗас вылө, унмовөіс.

4.

Ывлаыс җікөз лөһіс. Төлыс кы-мөр улө пырөмөн леччіс вөр јыв сајө. Лоіс сап пемыд.

Јелес Опон кілчөөд петісны кык код мужік. Жар керкасаң ыр-кыд ывла ловҗөдыштіс најөс. Мө-дөдчісны туж куҗа, но ез гортлаң-ныс, а вескөдчісны колхоз гумла-дорлаң. Мунісны чөла..

Иван шкоргіс-уҗіс да корсурө ымөстывліс...

Һөдыр мысҗы гумла вестын пурк-һітісны жеҗыд щынҗас, вочасөн сө-дөдісны. Кутісны јуҗытлыны бі кывҗас. Назар да Педөр котраліс-ны сорөмҗас, тегајас гөгөр да ок-тасө моз чутјөдлісны ізтөга біөн. Чуткіг мозыс јара ыткөптас бі.

5.

Өмөш Иван Пеклаалөн воис чеччан кад. Сіјө кышкіс-кышкіс волпас вылас, топөдчис ешкын улө да дөзмис, оз уаҕы. Кык во-нын-өд сі-јө ужалө скөтнйчаын, велалөма-нын воҕтө чеччыны, саҕмас кујим час гөгөрын да оз-нын унмовсыв. Чеччис волпас вывсыс да виҕөдліс өші-нөдыс пемыд абу-нын ывлаыс. Муртса на вештыштис занавеска-сө, гін вылас уеі бі југөр. Пекла шемөсмөныс повчис, кынмис өшін дорө. Бурадыр тіраліс сені, а сөгга зев өдјө пасталіс ідрасан пассө, петіс, ігналіс керкасө да котөртіс Піла Мітрејлаң.

— Пөжар, Мітреј даҕ, пөжар,— грімгө да локыс горзө кілчө вылас.

Мітреј кыліс горзөмсө да оз пұтмы көмасныс ны пастасныс. Пекла быд керка дорө грімгіс котөрөн ветліг моз. Бөрја вылас Куҕма кілчө вылыс сылы суріс карнан, кватітис сіјөс да кутіс грімгыны карнанөн өшін куриҕасө. Колхозса јуралыс Опоң Васка дорө сіјө-жө воліс.

Мітреј сек коста лашіктіс, котөртіс пөрыс коқјаснас, кајіс көлөкөлнйчаө, локыс кутіс звөнітны. Сіктшыҕис.

6.

Опоң Васкаөс шөгөдіс. Гортас воис аҕк колмөмкоҕ. Паскөмсө вы-

јөз ез пөрччы. Пуксіс пызан до-рас да бурадыр гыраҕајыв леччысөмөн пукаліс, мөвпаліс, сөгга бөр чеччис да довјаліг тырјі муніс колхоз правленіјеө. Колхоз правленіјеын тырыс јөз. Быдөн сорнітөны тавојса пөжар јылыс. Өті— өтіног шуө, мөд— мөдног. Быдөн аслыс ногөн мөвпалісны. Јемес Опоң сені-жө гартчис да мајшасіс јө-зыскөд шөщ. Васка азҕіс сіјөс да сөлөмас пуртөн моз бышкісны. Аслыс мөвпыштис: „Тіјанкоҕыслөн-өд і лоі тајө ужыс“. Сөмын нінөм ез шу некодлы. Шөјіс-вошіс сені да муніс сіктсөветө.

Шөјөвошөмөн пукалісны јөзыс і сіктсөветын. Некодлөн ужыс кіас оз пыр. Чукөртчөмас өті пызан гөгөрө да колхоз правленіјеын моз-жө рассуждајғөны пөжар лоөм јылыс. Кодеурөыс відөны Јепрем Иванөс, асө шуөны колхозлыс наң сорөмјассө сотөмөн. Иванөс пөжар вылыс воөм бөрын корсісны. Сіјө вөлі повчөмысла аөбсөма сарајас турун піјө да арестујтісны. Иван өні сені-жө сіктсөветын іган сајын ружтө, војса пөкмөлласө вескөдө.

Сіктсөветса јуралыс Габов да парторг Мішін гіжөмаөс рајонө телеграмма да молнјаөн ыстөмаөс. Срочнөја корөмаөс рајоныс следственнөј комісеја.

Кык луи мысті Јемес Опоңөс, Назарөс да Педөрөс леччөдісны карө.

Ив. № 17

Редакция: М. ДОРОНИН, И. ПЫГТИН,
И. ИЗЈУРОВ.

Отв. редактор М. ДОРОНИН.

Облит № 1991, Заказ № 2667. Тираж 1000. Стат. формат бум. 72×108 1/16 82 000 знаков в печат. листе. 4 п. листа. Сдано в производство 1/X-35 г. Подписано к печати 14/X-35 г.

Типография Коми ГИЗ-а, г. Сыктывкар, Дом печати.

СУҢӨДӨҢ ЛЫДӨӨҢ

ХУДОЖЕСТВОА СӨВЕТСКОҢ ЛЫТЕРАТУРА КОМИ ЖУРНАЛ

УДАРНЫК

ЛЕҢӨ СӨВЕТСКОҢ ПИСАТЕЛЬЯС СОУЗЛӨН КОМ ПРАВЛЕНЬЕ
ПЕТО БЫД ТӨЛЫСЫН ОҢЧЫД

Журналын ташөм жүкөдјас: 1) художествоа проза да поезја; 2) творческөј дискуссиялөн трибуна; 3) коми эпос; 4) библиография выл роч да коми кыгајас вылө.

1935 воын „УДАРНЫК“ журналын лоө печатајтөма: Нобдинса Виттор—выл кывбурјас, Тима-Вен—кывбурјас, вистјас, Лебедев—выл баскајас, Пед Ген—„Сера кук“ (повест), Выл Паш—выл поэма, кывбурјас, Сандрик Јогор—„Арај“ (повест), Іља Пыстин—выл вистјас, Иван Вокан—новеллајас, Ізјур Иван—„Доменлөн мыж“ (повест) Выл вистјас да кывбурјас: Сим Вақлөн, Мітрук Јаклөн, Пармазонлөн, Луздор Васлөн, Біја Огырлөн, П. дорониллөн, П. Стальнөјлөн Гриш Сашлөн, А. Меҗеҗинлөн, Размысловлөн да мукөд гижны бостчысјаслөн.

Литературно-критическөј статјас: Жугыллөн, Шыладорса Мишлөн, І. Оботуровлөн, І. Тарабукинлөн, Ізјур Иванлөн, Олөк Ондрејлөн да мукөдлөн.

СУҢӨДАН ДОН: 1 төлыс кежлө 1 шайт
3 төлыс кежлө 2 шайт да 50 ур.
6 " " 5 "
12 " " 10 "

1935 воын Журналө ужавны кыскөма выл гижысјасөс да јазыковедјасөс.

„УДАРНЫК“ журнал колө лоны быд колхозын, лыддысан керкаын, школаын, клубын, быд вөрлеҗыс-ударнык ордын, колхознык-ударнык ордын.

ЖУРНАЛ СУҢӨДНЫ ПОҢӨБЫД ПОШТӨВӨҢ ОТДЕЛЕНЬЕЫС
ДА ПИГМӨНОВЛӨДЛЫГЈАС ПЫР